

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

ANTHONY STORR

İNSAN YIKICILIĞI

SOYKIRIM VE İNSAN ZULMÜNÜN KÖKENLERİ

Çeviren: Mehmet Gürsel

ALFA | ARAŞTIRMA

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

4349 | ALFA | ARAŞTIRMA | 222

İNSAN YIKICILIĞI
SOYKIRIM VE İNSAN ZULMÜNÜN KÖKENLERİ

ANTHONY STORR

Anthony Storr Britanya'nın en önde gelen psikiyatrlarındandır. Fellow of the Royal College of Physicians (F.R.C.P), Fellow of the Royal College of Psychiatrists (F.R.C.Psych.), Fellow of the Royal Society of Literature (F.R.S.L) ve Oxford, Green College Emekli Öğretim Üyeleri Birliği üyesidir. Birçok kitabı arasında *The Dynamics of Creation [Yaratışın Dinamikleri]*, *Bir Başına* ve *Churchill's Black Dog [Churchill'in Kara Köpeği]* sayılabilir.

MEHMET GÜRSEL (1963)

İstanbul'da doğdu. Marmara Üniversitesi İktisat Fakültesinden mezun oldu. Sekiz yıl özel sektörde çalıştıktan sonra gayrimenkul alanında faaliyet gösteren kendi şirketini kurdu. 2003 yılından beri kitap çevirmenliği yapmakta olup, bugüne dek yayımlanmış 100'den fazla çevirisi bulunmaktadır. Bir kız babası olan çevirmenin caz tarihiyle ilgili yazdığı bir de kitabı vardır.

İnsan Yıkıcılığı: Soykırım ve İnsan Zulmünün Kökenleri
© 2017, ALFA Basım Yayım Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti.

Human Destructiveness: The roots of genocide and human cruelty
© 1991, Anthony Storri

Kitabın Türkçe yayın hakları AnatoliaLit Ajans aracılığıyla Alfa Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti.'ne aittir. Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir elektronik veya mekanik araçla çoğaltılamaz. Eser sahiplerinin manevi ve mali hakları saklıdır

Yayıncı ve Genel Yayın Yönetmeni M. Faruk Bayrak
Genel Müdür Vedat Bayrak
Yayın Yönetmeni Mustafa Küpüşoğlu
Çeviren Mehmet Gürsel
Kitap Editörü Helin Çakır
Kapak Tasarımı Adnan Elmasoğlu
Sayfa Tasarımı Ali Rıza Yayı

ISBN 978-625-449-636-3

1 Basım: Ağustos 2022

Baskı ve Cilt
Melisa Matbaacılık
Çiftelhavuzlar Yolu Acar Sanayi Sitesi No: 8 Bayrampaşa-İstanbul
Tel: (0212) 674 97 23 Faks: (0212) 674 97 29
Sertifika no: 45099

Alfa Basım Yayım Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti.
Alemdar Mahallesi Ticarethane Sokak No: 15 34110 Çağaloğlu-İstanbul
Tel: (0212) 511 53 03 (pbx) Faks: (0212) 519 33 00
www.alfakitap.com info@alfakitap.com
Sertifika no: 43949

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

ANTHONY STORR

İNSAN YIKICILIĞI

SOYKIRIM VE İNSAN ZULMÜNÜN KÖKENLERİ

Çevirmen: Mehmet Gürsel

ALFA

Robert için

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ, 9

1. İNSAN SALDIRGANLIĞININ DOĞASI, 11

2. SALDIRGAN KİŞİLİK BOZUKLUKLARI, 45

3. SADOMAZOŞİZM, 77

**4. PARANOYANIN AYNI ANDA BİRÇOK YERDE
MEVCUT OLMA HALİ, 117**

5. “NASIL YAPILMALI?”, 159

DİZİN, 177

ÖNSÖZ

1989'da, Fred Jordan, ardından New Yorklu Grove Weidenfeld, ilk kez 1972'de basılan kısa kitabım *İnsan Yıkıcılığı*'nı güncellemek isteyebileceğim fikrini ortaya attılar. Birkaç haftada kolayca tamamlayabileceğim kısa bir görev olduğu inancıyla seve seve kabul ettim. Ancak bakıldığında, öyle kapsamlı yeniden yazmam gerekti ki beklediğimden çok daha uzun sürdü. Gözden geçirme olarak başlayan iş, aslında yeni bir kitaba dönüştü.

1972'den beri psikiyatrik terminoloji, hayvan davranışlarına dair görüşler ve çocuklukta yaşanan tecrübelerle yetişkin davranışlarının ilişkisi üzerine fikirler de dahil olmak üzere, pek çok şey değişti. Ben de değiştim. Daha çok bildikçe, daha az dogmatik hale geldim ve başkalarının fikirlerini daha çok kabullenebildiğimi, onlardan bir şeyler öğrenebildiğimi hissettim. Umarım bu durum okuyucuya da yansır; ayrıca umarım ki konunun bu yeni açıklaması öncekine kıyasla daha düzenli, daha iyi tartışılmış ve daha kolay okunurdur.

Hayvan davranışları alanında yaptığım büyük hataları gösteren Dr. Robert Barton'a özel teşekkürleri-

mi sunuyorum. Düzeltilmemiş hataların sorumluluğu yalnızca bana aittir.

Joy Johannessen uzman bir editördü. Yaptığı düzeltmeler, metnin birçok kısmını iyileştirdi.

İNSAN SALDIRGANLIĞININ DOĞASI

Bu kitap Sussex Üniversitesi Columbus Merkezi tarafından desteklenen, Zulüm ve İmha Dinamikleri Serisinin bir parçası olarak ortaya çıktı. İnsan yıkıcılığıyla alakalı olduğundan, görevim dinamik psikoloji hipotezini incelemektir; özellikle de insan yıkıcılığının, diğer insanlara yöneltilen zulüm ve imhayla alakalı biçimini. Böylesi bir işte psikoterapistin katkısı tartışmaya açıktır. İnsan yıkıcılığı geniş anlamda, hiç şüphesiz daha çok tarihçileri, antropologları, sosyologları veya siyaset bilimcileri ilgilendirir. Psikoterapistler günlerini bürolarına kapanarak, dertli bireylerin duygusal sorunlarını anlamakla ve bunları iyileştirmenin yollarını bulmakla geçirir. Bu bireylerden bazıları diğer insanlara karşı yıkıcı davranışlarda bulunmuş veya şiddete yönelik dürtülerle başa çıkmaya çalışıyor olabilir; ancak bu gibi kaygıların, insanların birbirleriyle savaşmalarının veya birbirlerini katletmelerinin nedenlerine ışık tutması söz konusu değildir. Yaklaşık otuz yıl önce, psikanalizin altın çağında, psikanalistler Freud'un in-

san davranışlarının nihai köklerini keşfettiğine o kadar ikna olmuşlardı ki budalaca bir cesaret sergileyip söz konusu sosyal olgu hakkında gerçeğe uymayan asılsız yorumlar yapmaktan çekinmediler. O günler geride kaldı; artık, grupların veya ulusların yıkıcılığına açıklama getirme çabasıyla nevrotik birkaç bireyle yapılan az sayıdaki çalışmadan bir anlam çıkarmaya eskisi kadar meyilli olmadığımızı umuyorum. Ulus-devletler arasındaki saldırganlıktan sorumlu güçlerle, bireyleri saldırganlığa iten güdülerin aynı olduğunu varsayamayız. Antropologlar arasında yazı öncesi toplumların doğuştan savaşı mı, barışçı mı yoksa ikisi birden mi oldukları konusunda bile anlaşmazlık hâlâ devam ediyor.

İnsanın yıkıcılığı ve zulmüyle alakalı sorunlarla ilk kez İkinci Dünya Savaşının sonlarına doğru ilgilenmeye başladım. Kendi jenerasyonumda, Belsen ve diğer toplama kamplarının orijinal aktüalite filmlerinin o güne dek maruz kaldığımız en şok edici deneyim olduğunu düşünen yalnız ben değilim; hatta Hiroşima ve Nagazaki fotoğraflarından bile daha çok şok edici olduğunu... Söz konusu toplama kamplarına ait fotoğraflar, sözde medeni insan doğasına dair görüşlerimi büyük ölçüde değiştirdi. Tarihin bir parçası olarak işkence ve zalimce cezalara kesinlikle aşınaydık. İnsanın insana zulmetme kapasitesinin, en azından teorik olarak, bir sınırı olmadığını farkına varmıştık. Ancak 1945'te çoğumuz Avrupa devletlerinin her türlü zulüm çeşidini yasadışı ilan etme yolunda çok yol katettiğini safça varsaydık. Almanya'yı yönetenlerin milyonlarca insanın açlık çekmesine, aşağılanmasına, ayrışmasına, işkence görmesine ve sonunda yok edilmesine dair bir politikayı bilerek, isteyerek uygulamasının insanı

dehşete düşüren bir keşif olduğunu da... Bana göre gaz odaları bile yaşayan insanların kasten imha edilmeleri kadar korkunç değildi: Bu, bireysel varoluşa anlam ve itibar kazandıran her şeyin yok edilmesi idi. Üst üste yığılmış çıplak insan cesetleri bile bir deri bir kemik kalmış, genellikle çamur ve dışkıyla kaplı, işkencecileri onları yok ederken daha az vicdan azabı çeksinler diye özellikle insanlıkdışı ve iğrenç görünmeleri sağlanmış o halleriyle, hayatta kalmayı başarmış o insanların görüntüsünden daha az dehşet vericiydi.

Erkekler ve kadınlar böylesi bir politikayı uygulamak için nasıl toplanmıştı? Toplama kamplarında her iki cinsiyetten de çok sayıda muhafıza ihtiyaç vardı. Bu insanların hepsinin sosyopat veya sadist olduğunu iddia etmek mantıklı değil. İnsan bir zamanlar dünyanın en kültürlü uluslarından birinin oldukça sıradan vatandaşlarının, kendi yurttaşlarına çok da zorluk çekmeden ve daha önce eşi benzeri görülmemiş ölçüde barbarca zulmettiklerini kabul etmek zorundaydı.

Midem doğuştan hassastır. Toplama kamplarını anlatan çok sayıda kitap okumak benim için acı vericiydi. Ancak daha rahatsız edici olan, sıradan Almanlar böylesine tiksindirici biçimde davranmaları için eğitilebiliyorsa hepimizin de eğitilebileceği düşüncesi idi. Her insanın saykının derinliklerinde sadistçe zulmetme dürtüsü mü gizli? Hangi eğitim koşulları veya yöntemleri böylesi dürtülerin ortaya çıkmasını veya sıradan vatandaşların birer işkenceciye dönüşmesini kolaylaştırıyor? İlgi alanım son yirmi yılda genişlese de böylesi sorular aklımı hâlâ meşgul ediyor; ben veya bir başkası bu soruların hepsine cevap bulmuş gibi davranmayacağım.

Kitabın 1972'deki orijinal önsözünde o günlerde yaygın olan ve halen devam eden, insan saldırganlığının içgüdüsel veya doğuştan olduğunu düşünenlerle, saldırganlığın tamamen öğrenilmiş veya hayal kırıklığına verilen bir tepki olduğunu ileri sürenler arasında ki bir tartışmaya dikkat çektim. Birçok tartışmada olduğu gibi zorluğun, kısmen semantik olduğuna işaret ettim; yani, farklı otoritelerin “saldırganlık” terimini farklı anlamlarda kullandıklarına. Bazıları saldırganlığı fiziksel zarar vermek amacıyla sebepsiz bir saldırıya karşılık olarak gösterirken, diğerleri içinse nerdeyse faal her türlü mücadele biçimine dayanak oluşturuyor. Okuyucu “saldırganlık” kelimesinin çeşitli kullanımı üzerine eksiksiz bir tartışma için Gerda Siann'ın, benim konuyla alakalı yazılarıma yaptığı bilgili eleştirilere rağmen ve bunların sayesinde çok şey borçlu olduğum, mükemmel kitabı *Accounting for Aggression* a [*Saldırganlığın Açıklaması*] başvurmalıdır.

Bazı yazarlar “saldırganlık” kelimesini ya şiddet içeren ya da başka bir kişiye dezavantaj oluşturacak derecede bariz rekabetçi davranış olarak kısıtlıyor. Gerda Siann deneysel psikologların çoğunun “saldırganlığı” sadece olumsuz anlamda kullandığına işaret ediyor. Ayrıca, bu alandaki laboratuvar çalışanlarının çoğu saldırgan davranışın daima çevresel uyarıcılar tarafından kışkırtıldığına inanarak, saldırganlığın hiçbir şekilde doğuştan veya içgüdüsel olduğu fikrini kabul etmiyor. Doğuştan gelen bir dürtü olarak belirli aralıklarla boşaltım gerektiren bir gerilim birikimine yol açan saldırganlığın “hidrolik model”i tüm modern teorisyenlerce reddedilmiştir. Ancak bu, saldırganlığın doğuştan sahip olunan davranış kalıplarıyla ilişkisinin

olmadığı anlamına gelmez. Gerçekten de insan davranışlarının tüm yönleri hem doğuştan gelen faktörlere hem de çevresel etkilere bağlıdır ve Donald Hebb gibi uzmanlar herhangi bir davranışın ne kadarının birine, ne kadarının diğerine bağlı olduğunu anlamaya çalışmanın manasız olduğunu düşünmektedir.

“Saldırganlık” kelimesini başkalarına zarar veren fiziksel saldırı veya davranışla sınırlandıran deneysel psikologların yolundan gitmek kafa karışıklığının önüne geçecektir. Bununla birlikte, insanlığı, davranışlarının belli bir yönüyle ayırtırmaktan ziyade bir bütün olarak anlamaya çalışan birçok psikiyatr ve psikanalist, bunu yapamadığını görmüştür. Onlara göre, saldırganlığın olumlu ve olumsuz özellikleri bir momentum oluşturur. Hepimiz şiddete yatkınlığımızdan kurtulmak isteriz; ancak bunu yapabilseydik, kendimizi savunamaz, farklı kimliklerimizi gösteremez hale geldiğimizi görürdük. Saldırganlığın kendini koruma, kendini ortaya koyma ve öz-olumlamayla yakından ilişkili olduğu görülüyor. Başka bir bireye fiziksel güç kullanarak yapılan saldırgan bir davranış, bir başkasının pahasına kendini ortaya koymaya dair kaba, aşırı bir örnektir. Bazı saldırılar sadece sözeldir. Politik bir tartışma dinlemiş herhangi biri, bir muhalifin karşı tarafı sahtekârlıkla, aptallıkla ve fesatlıkla suçlarken, kendi politikalarının, yeteneklerinin ve ahlaki değerlerinin daha üstün olduğunu zorla kabul ettirmeye çalıştığı bir sözlü mübadelenin dikkat çekici ölçüde saldırgan olabileceğini bilir.

Gerda Siann bir insan davranışı tarif etmek üzere “saldırgan” kelimesini kullandığında, o kişinin şu dört koşulu sağladığına inandığını öne sürer.

- 1) Söz konusu davranışı uygulayan kişi, yani “saldırgan,” bunu kasten yapar.
- 2) Davranış, çatışma veya rekabet unsurlarıyla nitelendirilen bireylerarası bir durumda gerçekleşir.
- 3) Söz konusu davranışı uygulanan kişi, o davranışla, saldırdığı kişiye karşı daha büyük bir avantaj elde etme niyetindedir.
- 4) Söz konusu davranışı uygulayan kişi çatışmayı ya kışkırtmış ya da daha şiddetli bir seviyeye çekmiştir.¹

İlk koşul şarttır çünkü *kasıtsız* bir yaralanma veya sıkıntıya yol açan davranış saldırgan olarak damgalanamaz. Bir çocuk yolda koşup arabamın altında kalırsa ölümüne neden olabilirim, ama çocuğu yaralama veya öldürme gibi bir niyetim olmadığından saldırgan bir davranışla suçlanamam.

İkinci koşul ilk okuyuşta kabul edilebilir görünür, ta ki insan kesinlikle saldırgan olarak ifade edilmesi gereken, ancak bireylerarası bir durumda gerçekleşmeyen belli tür davranışı düşünene dek. Sıkışmış bir kavanoz kapağını açmaya çalışıp başarısız olan bir adam çok öfkelenebilir, onu sinirlendiren cismi odanın diğer ucuna fırlatabilir. Böyle bir davranışı çocukça deyip kınasak da, başka bir insan dahil olmamasına rağmen, saldırgan olarak damgalamadan edemeyiz. Saldırganlık insanlar kadar cisimlere de yönlendirilebilir. Yeryüzündeki hâkimiyetimizin son derece yok

Gerda Siann, *Accounting for Aggression* (Londra: Allen & Unwin, 1985), s. 227.

edici olduğu gerçeğini, bağımlı olduğumuz kaynakları tehlikeye atmaya başladığımızı yeni yeni ciddiye almaya başlıyoruz.

Gerda Siann'ın üçüncü koşulu bireylerarası çatışmayı varsayar ve saldırganın, saldırgan davranışıyla, saldırdığı kişiye karşı bir avantaj elde etme niyetinde olduğunu öne sürer. Bu bana kuşkulu geliyor. Siann şöyle yazar:

Dolayısıyla çocuğun bağımsızlık arzusu, ispat edildiği üzere, mesela ebeveyne karşı çıkması Storr tarafından “saldırgan” olarak nitelendirilebilir çünkü o ebeveyn-çocuk ilişkisinin çatışmayla karakterize edildiğine, çocuğun ebeveyne karşı çıkarak ona bir hâkimiyet sağlama arzusunda olduğuna inanır.²

Yazdıklarımın böyle bir sonuç çıkıyorsa, kendimi son derece kötü ifade ediyordum! Ebeveyn-çocuk ilişkisi, diğer tüm yakın ilişkiler gibi, hem sevgi dolu bir işbirliği hem de çatışmayla karakterize edilir. Ebeveynine karşı çıkan çocuk, Siann'ın öne sürdüğü gibi bir hâkimiyet kurmaya kalkışmaktan ziyade yalnızca kendi bakış açısını belirtiyor olabilir. William Blake, “Karşıtlık hakiki dostluktur,”³ diye yazdığında, yakın ilişkilerin değişmez bir şekilde, anlaşma kadar anlaşmazlığı da içerdiği noktasının altını çiziyordu. Çeşitli hayvan türlerinde ebeveynler, yavruları kısmen onları

² A.g.e.

The Marriage of Heaven and Hell: Poetry and Prose of William Blake (Londra: Nonesuch Press, 1927), s. 201.

reddederek büyümeden önce, yavrularıyla çatışmayı tahrik eder. Trivers böyle bir reddetmenin var olan yavruların bakımını sürdürmekten ziyade anneyi yeni yavrular doğurması için özgürleştirerek ebeveyne faydası dokunduğunu iddia etmişti.⁴ Siann'ın dördüncü koşulu kabul edilebilir.

Siann kitabının son bölümünde saldırganlığı benlik farkındalığına erişme arzusuyla ilişkilendirir ve kişiyi değersizleştirmenin, haklı bir biçimde, saldırganlığı önemli ölçüde beslediğini iddia eder. "Tüm insanların, yaşadıkları kültürden ve çağın altkültüründen bağımsız olarak, hayatlarında, kişisel değer ve kimlik hissi talep ettiklerini düşünüyorum."⁵ Batılı toplumlarda barış zamanlarında şiddet eylemlerine başvuran insanların büyük çoğunluğu toplumun alt tabakasından, bireyin kendini aşağılanmış, yetersiz, etkisiz, çaresiz ve değersiz hissettiği sosyal katmandan gelir. İşsiz, herhangi bir beceriden yoksun, muhtaç ve çok fakir insanlar aşağı statülerini kolayca kabullenmez. Şiddet bu insanlar için diğerlerini etkilemenin veya kendilerini hissettirmenin belki de tek yoludur. Siann öz değerleri görmezlikten gelinmiş insanların, öz-olumlama alışkanlığına bağlı bir yöntem olarak şiddete başvurmalarının daha muhtemel olduğunu ve yaşadıkları altkültürün bu eğilimi, şiddet içeren davranışa olumlu bir değer atfederek pekiştirdiğini öne sürer. Bu kesinlikle, şiddete başvurmuş birçok suçlunun ifade

⁴ R. L. Trivers, Edward O. Wilson'da alıntılanmış, *Sociobiology* (Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1975), s. 341-42.

Siann, s. 241.

ettiği bir tecrübedir. Siann, şiddetin belli bir statü kazanmak için bildiği tek yol olduğunu söyleyen, Glasgow'un kenar mahallelerinde büyümüş eski bir suçlu olan Jimmy Boyle'u alıntılar. Bir başka örnek de şudur:

Şiddet bir bakıma küfürdür; benim gibilerin birlikte büyüdüğü, çocukluğumun günlük manzaranın bir parçası olarak çok erken alıştığım bir şeydi. Şiddet fikrinden hiç ürkmüyorum, sizin gibi şiddete karşı, bir tür doğuştan gelen hoşnutsuzluğum yok. Hatırlayabildiğim kadarıyla şiddet hep çevremdeydi; çocuklarına vuran annem, birbirlerini ya da diğer çocukları döven ağabeylerim ve kız kardeşlerim, aşağı kattaki, karısına dayak atan adam gibi...⁶

Şiddet uygulamayı alışkanlık haline getirmiş aynı suçlu, Siann'ın "araçsal" saldırganlık ve "düşmanca" saldırganlık diye adlandırdığı şeyler arasında net bir ayırım yapıyor. Robert Allerton para ya da istediği bir başka şeyi elinde bulunduran birine vurmanın hiçbir şekilde vicdan azabı yaratmadığını, çünkü şiddetin bu bağlamda sadece işinin bir parçası olduğunu söylüyor. Ancak yaşlandıkça, "kişisel" şiddetten acı duymaya başlamış; yani, tartıştığı birine vurma dürtüsünü kontrol etmeye çalışmaya başlamış.

Jimmy Boyle ve Robert Allerton'ın tarif ettikleri çevre kırsaldan ziyade şehirseldir. Büyük şehirlerde bireyin kendini ihmal edilmiş hissetmesi, devasa bir ma-

⁶ Tony Parker ve Robert Allerton, *The Courage of His Convictions* (Londra: Hutchinson, 1962), s. 93.

kinede kolayca vazgeçebilecek önemsiz bir dişli olarak algılaması şaşırtıcı değildir. Köyde komşular arasında ki düşmanca gerilim aşırı olabilir; ancak bireyler, kendilerinden hoşlanılmasa bile, en azından tanınır. Şehirdeyse bir insan yıllar boyu nerdeyse anonim kalabilir ve hiçbir önemi olmadığı hissine kapılabilir.

Ciddi biçimde küçümsenmiş, değer verilmemiş insanların kendilerini ispat etme ihtiyaçlarını büyük ihtimalle şiddete başvurarak ifade edecekleri açıktır, çünkü diğer insanların onları reddettiği veya kayıtsız kaldıkları algısındadırlar. Daha çok kabul görmüş ve dolayısıyla değerli oldukları algısıyla daha çok bütünleşmiş kişiler, diğer insanlarla düşmanlıktan daha uzak bir etkileşim haline olacaktır. Ancak çocukluk deneyimleri ne kadar talihli olursa olsun, herkes öz-olumlamaya ihtiyaç duymayı sürdürür. Farklı kimliklere sahip bireyler olarak hepimiz kabul görmeyi isteriz.

Terimi kuşkusuz geniş kullanımında, kişinin ayrı kimliğini onaylatması “saldırganlık” gerektirir. İhmal edilmiş ve hor görülmüş kişiler kendilerini göstermek için özellikle telafi edici güçlü bir şeye ihtiyaç duyar ve şiddete başvururlar. Sevgi ve övgü görmüş kişiler aynı ihtiyacı duysalar da bireyselliklerini antisosyal olmayan yollarla onaylatabilirler. Bireyin kendini ispat etmeye ihtiyaç duyduğu gerçeği kabul edildiği takdirde (olayın bu olduğuna dair Siann’la aynı fikirdeyim), kişinin öz-gerçekleştirmesine, yani kendine has, bireysel benliğini ifade etmesine yönelik temel bir eğilim olduğu da kesinlikle kabul edilir. Öz-koruma, benim gözüme, kişinin bedenini yaralanmaktan korumasından farksız görünüyor. Kişi “saldırganlık” olmadan -bu saldırganlık kendini ne kadar az düşmanca

veya yıkıcı yollarla ortaya koysa da- diğer kişilerden farklı olduğunu ileri süremez.

Bu sayfalarda Gerda Siann'ın özenli kitabına takdirlerimi sunuyorum ve yazdıklarının büyük bölümüne katılıyorum. Aynı zamanda bazı çıkarımlarına katılmıyorum veya karşı çıkıyorum; böyle yaparak kendi bakış açımı ve kendi kimliğimi ileri sürüyorum. Siann'ın yazdıklarını tamamen küçümsemiş veya beni bir aptal olarak önemsemediğini düşünmüş olsaydım, kabul görme ihtiyacım, onun bakış açısına daha şiddetli bir saldırıyı teşvik edebilirdi. Ne kadar ılımlı ifade edilirse edilsin her türlü anlaşmazlık biraz "saldırgandır," ama bu durumda muhalifliğin dostluğa aykırı düşmeyeceğini umuyorum. Burada, yine, öz-olumlama ve daha güçlü bir tür muhaliflik arasındaki süreklilik gün gibi ortadadır.

Öz-olumlama, yoğunluk bakımından, ılımlı bir fikir ayrılığından cinayete kadar farklılıklar gösterdiğinden, "saldırganlık" terimini birini kasten yaralamayla veya kişisel olmaktan uzak konuşmadan ziyade kişisel konuşmayla sınırlayamayız. Konuşma şeklimiz saldırganlığın daha geniş bir bağlamda yorumlanması gerektiğini açıkça ortaya koyuyor. Zorluklara *saldırırız* ve önünde sonunda onları *yeneceğimizi*, *üstesinden geleceğimizi* ya da onlara *egemen olacağımızı* umarız. Zekâyâ sık sık bir bıçak veya kesici aletmişçesine atıfta bulunulur; zekâmızı *bileriz*, problemleri incelemek üzere *parçalara ayırırız* ve aklımızın *keskin yüzünü* korumasını ümit ederiz. Birçok saldırgan metafor, Freud'un ilkel gelişme evresinin oral döneminden çıkmış gibidir. Bir konuda *dişimizi tırnağımıza takabiliriz*, bazen *dişimize göre* olmayan bir konu seçebiliriz.

Tartışmalarda *diş geçiren* eleştirilerde veya iğnelemelerde bulunabiliriz. Karşıt sesler veya diğer nahoş uyarıcılar *dişlerimizi gıcırdatmamıza* neden olur. Aldatmadan bazen *ısıрма* diye söz edilir; aldatma planı suya düştüğünde *ısıran kişi ısırılmış* olur. *Romeo ve Juliet*'te *birinin parmağını ısırma* [hareket çekmek] kasıtlı bir hakarettir. *Dudak ısırma* bastırılmış bir hayal kırıklığının veya öfkenin belirtisidir. Isırma *diş ve tırnak* ifadesindeki tırmalamayla ilintilidir ve genellikle yoğun mücadeleye işaret eder. Dil bile, sözel serzenişe başvurduğumuzda *dil-kamçılama* [zılgıt] ifadesiyle, saldırgan oral cephaneliğimiz arasında yer alır.

Charles Rycroft *Critical Dictionary of Psychoanalysis* [*Eleştirel Psikanaliz Sözlüğü*] eserinde saldırganlığın geleneksel anlamının, “dinamizm, kendini ortaya koyma, taşkınlık, güdü” olduğundan bahseder ve kelimenin orijinalde Latince, “ileri gidiyorum” anlamına gelen *ad-gradior* dan türediğine işaret eder.⁷ Aynı kökten türemiş diğer kelimeler “çıkış,” “gerileme,” “ilerleme” ve “giriş” gibi dışarıya, geriye, ileriye ve içeriye doğru hareketi ifade eden terimlerdir. “Saldırganlık” kelimesinin kullanımını, inanların kendilerini ortaya koymaları ve taşkınlıkları engellendiğinde veya öz-olumlama ihtiyacı reddedildiğinde sergiledikleri davranışlarla sınırlayabilseydik, hem deneyselcileri hem de psikanalistleri tatmin edebilirdi. Bu kullanım, saldırganlığın her zaman hüsranın sonucu olduğuna inananlara da uyardı. Ama biz bunu yapamayız. Hiç kuşku yok ki “saldırgan satıcılıktan” bahsetmek yay-

⁷ Charles Rycroft, *A Critical Dictionary of Psychoanalysis* (New York: Basic Books, 1969), s. 5.

gın olduğu kadar yasal bir uygulamadır; saldırgan bir satıcı rakiplerini alt etme girişiminde bulunmaktan ziyade yeni bir ürünün tanıtımını yapıyor olabilir.

Saldırganlığın savaştaki uygulamasına bile düşmana yönelik kişisel bir kötü niyetin eşlik etmesi gerekir; nükleer çağ öncesi, savaş halinin popüleritesinin devamından kısmen sorumlu olan bir gerçektir bu. Günümüzde birçok insanın savaşın dehşetinin ciddi ve gerçekçi farkındalığına müteşekkir olabiliriz, ama durum her zaman böyle değildir. 24 Ekim 1914'te şair Julian Grenfell annesine şöyle yazmıştı:

Neredeyse dört gündür gece gündüz savaşıyoruz; bugün ilk kez dinleniyoruz. İşin en kötü tarafı hemen hemen *hiç* uyumamak. İlk kez dosdoğru şiddetli bir çarpışmaya giren adamlarımızın ne kadar muhteşem olduklarını sana anlatamam. En yüksek beklentilerimi bile aştılar. Hayatımda hiç bu kadar ait hissetmemiş, mutlu olmaya bu kadar yaklaşmamıştım: Savaşmaya ve her türlü dezavantajı telafi eden süregelen ilgiye tapıyorum... Savaşa *tapıyorum*. Bir pikniğin gayesizliğinden uzak, büyük bir piknik gibi... Daha önce hiç bu kadar iyi durumda ve mutlu olmamıştım.⁸

Julian Grenfell 14 Mayıs 1915'te yaralandı ve 26 mayısta öldü.

Charles Rycroft başka bir kitabında psikanalizin, “benliğe, daima öz-gerçekleştirme ve kendini gerçek-

⁸ Nicholas Mosley, *Julian Grenfell* (Londra: Weidenfeld & Nicolson, 1976), s. 238-39.

lemenin peşindeki psikobiyolojik bir varlık gözüyle baktığını” yazar. “Başka bir deyişle insanlığa, hayvan ve bitki dünyasıyla, kendi doğasını yaratma ve yeniden yaratmayla alakalı hakiki bir güdüyü paylaştığı gözüyle bakar.”⁹ Bu güdü kesinlikle iddialıdır ve ben “saldırgan” diye damgalanmasının meşru olduğuna inanıyorum, ama bunu yaparken bir yandan da üzülüyorum, çünkü diğer insanların bu kullanımın sağlam bir temele dayanmadığını düşüneceklerinin de ayırtındayım. Yine de “saldırganlığı” daha kapsamlı biçimde yorumlamak, “düşmanlık” ve saldırganlığın nefrete dönüştüğü veya şiddetin kullanılmasına neden olacak kadar yoğun bir hale geldiği durumlar için “yıkıcılık” gibi terimlerde ısrar etmek, alışlagelmiş anlayışa sadık kalmanın yanı sıra bana daha faydalı gibi de görünüyor.

Başka birçok yazar aynı semantik sorunla karşı karşıya kalmıştır. Nöropsikiyatri uzmanı Paul Schilder şöyle yazar:

Hayatın genel ayırt edici özelliği olan faaliyet ve saldırganlığı birbirinden ayırt etmek zordur... Saldırganlığın içindeki bu faaliyetin, insanı harekete geçiren güdülerle ve genel anlamda içgüdülerle yakın bir ilişkisi vardır. Organik yapı içinde bir temeli bulunduğu ve varyasyonlarının çocuğun karakteriyle yakın bir ilişkisi olduğu da şüphesizdir. Organik sürecin, enerjinin genel üretimi üzerinde

⁹ Charles Rycroft, “Introduction: Causes and Meaning,” Rycroft, ed., *Psychoanalysis Observed* (New York: Coward McCann, 1967), s. 21 içinde.

etkisi olabilir. Hiperkinetik çocuğun sadece faaliyetlerinde değil, saldırganlığında da artış görülür.¹⁰

Psikanalist D. W. Winnicott, “Çıkış noktasında saldırganlık, faaliyetle nerdeyse eşanlamlıdır,”¹¹ derken, insanların bebekleri hakkında aynı şeye dikkat çeker. Amerikalı analist Clara Thompson ise şöyle yazar:

Saldırganlığın illa da yıkıcı olması gerekmez. Tüm canlıların ayırt edici özelliği olan ve doğuştan gelen, büyüme ve hayata hükmetme eğiliminden kaynaklanır. Ancak bu hayat gücünün gelişimi engellenmesi halinde öfke, hiddet veya nefret saldırganlıkla bağlantılı hale gelir.¹²

Schilder bir başka paragrafta şöyle der:

İnsan, bitki ve cansız dünyayla ilişkisinde gücünden faydalanır. İnsan yapıyı yıkmak ve içsel organizasyonlarını hesaba katmaksızın materyali kullanmak zorundadır. Böylesi bir faaliyetle, hayvanlara ve insanlara karşı saldırganlık arasında yakın bir ilişki vardır. Bu bakımdan Freud kendini

¹⁰ Paul Schilder, “Action, Impulsion, Aggression,” *Contributions to Developmental Neuro-Psychiatry* (New York: International Universities Press, 1964), s. 283 içinde.

D. W. Winnicott, “Aggression in Relation to Emotional Development,” M. Masuds ve R. Khan, ed., *Through Paediatrics to Psycho-Analysis* (Londra: Hogarth Press, 1975), s. 204 içinde.

Clara M. Thompson, *Interpersonal Psycho-Analysis* (New York: Basic Books, 1964), s. 179.

savunmaya hizmet eden bu “egonun içgüdülerinin,” yıkıcı eğilimlerle özdeş olduğu ve öncelikle kişinin benliğine ve ancak ikincil olarak dış dünyaya yöneltildiğine dair teoriyi ortaya atmıştır.¹³

Hem Schilder hem de Freud içgüdü terimini anakronistik olarak kullanmıştır çünkü söz konusu terim, saldırganlığın belli aralıklarla dışavurulması gereken, doğuştan gelen bir güdü olduğunu akla getirir. Daha önce belirttiğim gibi, kimse saldırganlığa bu gözle bakmıyor artık. Öte yandan Freud’un demode terminolojisinin dikkate alınması durumunda, saldırganlığın ve kendini savunmanın birbirleriyle bağlantılı olduğuna dair görüşü, şimdiye dek öne sürdüğüm şeyle aynı doğrultudadır. Freud saldırganlığın “ölüm içgüdü” denilen şeyin dış dünyaya doğru yeniden yönlendirilmesinden kaynaklandığını düşünüyordu. Freud’un “ölüm içgüdü” kavramını, Melanie Klein haricinde çok az analist kabul etmiştir, ancak Freud insan güdüsüyle alakalı herhangi bir değerlendirmenin merkezinde yer alacak kadar önemli olduğundan, konuyla alakalı ne demek istediğini kısaca açıklamak gerekir.

Freud saldırganlığı aslında, cinsel içgüdüünün sadistçe bir yönü, cinsel objeye hükmetmenin veya hâkim olmanın ilkel bir yolu olarak görüyordu.

Sevgi bu şekilde ve bu ilk safhada (örgensel evrede) objeye karşı alınan tavırdadır, nefretten zor ayırt

¹³ Schilder, s. 242-43.

Kronolojik hatayla ilgili, yanlış tarihlenmiş –çn.

edilir. Sevginin nefretin karşıtı haline gelmesi, ancak üreme organının organizasyonu sağlandıktan sonra olur.

Nefret, objelerle bağıntısı bakımından sevgiden daha eskidir. Nefret, karşı konulmaz uyarıcıyla birlikte, narsistik egonun dış dünyanın ilkel yadsınmasından kaynaklanır. Objelerin neden olduğu hazzsızlığa verilen tepkinin bir ifadesi olarak, kendini korumacı içgüdülerle her zaman yakın bir ilişki içindedir; öyle ki cinsel ve ego içgüdüler sevgi ve nefret olarak tekrarlanan bir antitez geliştirebilir rahatlıkla. Sadist-anal organizasyon aşamasında olduğu gibi, ego içgüdüler cinsel fonksiyona hükmettiğinde, nefret niteliklerini içgüdüsellliği hedef alarak açığa vurur.¹⁴

Birinci Dünya Savaşı, Freud'un, saldırganlığın cinsellikten bağımsız olduğu fikrini nihayet kabul etmesine ilham vermiş olabilir. Freud'un bu fikri tam anlamıyla kabul etmesi 1920'ye dek basılmamış *Haz İlkesinin Ötesinde/Ben ve İd* başlıklı kuramsal raporunda ilk kez kendini gösterir. Freud kaza veya şok sonrası travmatik sinir hastalıklarından mustarip hastaların sık sık, gizli saklı olmayan bir şekilde tekrarlanan nahoş olaylarla alakalı rüyalar gördüğünü gözlemledi. Ayrıca küçük çocukların, ebeveynin ölümü gibi nahoş olayları, sürekli tekrarlanan bir oyun haline getirmek suretiyle tekrarlama eğiliminde olduklarını da fark etti. Her iki örnekte de, özünde nahoş olayların tekrarı haz ilkesini

¹⁴ Sigmund Freud, *Instincts and Their Vicissitudes*, Standart Edisyon, 14. Cilt (Londra: Hogarth Press, 1957), s. 139.

reddeder görünür; bu da insan davranışının öncelikli olarak zevk alma ve acıdan kaçınma arzusuyla yönettildiği fikridir.

İnsan neden nahoş bir tecrübeyi hatırlamak ve tekrarlamak ister? Freud başka bir ilkenin iş üstünde olması gerektiğini düşündü. Hem travma geçirmiş sinir hastalarının hem de zor durumlara, acılara maruz kalmış çocukların yaşadıkları tecrübeler, onları rüyalarında ve oyunlarında tekrarlayarak *hükmetmeye* çalıştıkları sonucuna vardı. Aslına bakılırsa, kabullenmek için travmatik olayları tekrarlama eğilimi rüyalar ve çocukça oyunlarla sınırlı değildir. Hepimiz bir kaybın veya şokun ardından, yaşadığı talihsizliğin hikâyesini, söz konusu olay sonunda duygusal yükünü atana dek her fırsatta anlatmak zorundaymış gibi hisseden bir arkadaşımızla karşılaşmışızdır.

Yukarıdaki alıntıların gösterdiği gibi, Freud saldırganlık ve kendini korumanın yakından ilintili olduğunu düşünüyordu. Freud'un düşünce, duygu, kavram ve hafızadan oluşan zihinsel yapının işlevinin, rahatsızlık veren uyarıcı organizmadan -ister dış dünyadan etkilenebilir isterse içindeki içgüdüsel gerilimden kaynaklansın- kurtulmak olduğuna inandığı unutulmamalıdır. Bu inanç ışığında Freud'un saldırganlığı şoklara ve huzursuzluğa tekrarlama yoluyla hâkim olmakla ilintilendirdiği gerçeği anlaşılır hale gelir. Acı çeken kişi, "Bu olayın bana huzursuzluk vermeye devam etmesine izin vermeyeceğim. Onunla tekrar tekrar yüzleşerek duygusal önemini azaltacağım. Onu aşacağım, moralimi bozmasına izin veremeyeceğim" der adeta.

Hayali süjemiz, sorununa açıkça olumlu bir biçimde *saldırmaktadır*. Bu davranışı aynı zamanda saldır-

ganlığın bir başka kişiye yöneltilmesine gerek olmadığı noktasını gözler önüne serer.

Freud tekrara zorlamanın, “içgüdüsel” olarak damgaladığı her tür davranışın ayırt edici özelliği olduğuna inanmıştır. Zihinsel yapının temel işlevi uyarıcılardan kurtulmak ve organizmayı eski huzurlu haline getirmek olduğundan, Freud şu sonuca varır: “Öyle görünüyor ki içgüdü, yaşayan varlığın, rahatsız edici harici güçlerin baskı altında terk etmeye zorlandığı, koşulları eski haline geri getiren, organik hayatın doğasında olan bir dürtüdür”¹⁵ Bu fikri mantıksal sonucuna kadar takip eden Freud, daha sonra kendine içgüdüünün koşulları eski haline getirmeye çalıştığı o ilk durumun ne olduğunu sorar. Gezegenimizin tarihinde inorganik organikten önce geldiğinden, nihai hedef bizzat hayatın var olmasından önceki duruma erişmek olmalıdır. “Canlı her şeyin, hiçbir istisna olmaksızın, içsel nedenlerle öldüğünü –bir kez daha inorganik hal alırgerçek olarak kabul edersek, o zaman, ‘tüm yaşamın amacı ölümdür’ ve geriye dönüp baktığımızda, ‘cansız şeyler, canlılardan önce var olmuştur’ demek zorunda kalırız.”¹⁶ Bu Freud’un, “ölüm içgüdü” adını verdiği, organizmanın ne harici ne de içsel uyarıcının rahatsız edemediği noktaya, kusursuz sükûnet haline erişmek için can attığı nihai ifadeye getirdiği açıklamadır.

Böyle bir teoriye getirilen başlıca iki itiraz vardır. İlki, tüm uyarıcılara organizmanın kurtulmak istediği birer rahatsızlık gözüyle bakmanın anlamsız olduğu-

¹⁵ Sigmund Freud, *Beyond the Pleasure Principle*, Standart Edisyon, 18. Cilt (Londra: Hogarth Press, 1955), s. 36. A.g.e., s. 38.

dur. Hayvan da insan da uyarıcıların asgari seviyede olduğu hayvanat bahçeleri veya hücrede tecrit gibi ortamlara yerleştirildiklerinde, çaresizce uyarıcı arayışına girer, hatta hiçbir şey olmamasındansa kendi kendini yaralama yoluna gidebilir. Merkezi sinir sistemi etkin çalışmak için girdiye ihtiyaç duyar. İkinci itirazsa, hayatı sona erdirmeye dair içten gelen bir dürtünün var olduğunu iddia etmenin biyolojik sağduyuya aykırı düştüğüdür. Her canlının ölümü tadacağı doğrudur; ancak bu durum ölüme karşı doğuştan bir güdüye sahip olmaktan ziyade yıpranma ve aşınmanın bir sonucu olduğu düşüncesiyle daha tutarlı gibi görünmektedir.

Ancak Freud saldırganlığın ölüm içgüdüsünün dış dünyaya karşı yöneltilmesinden kaynaklandığını düşünmüştür: “Yok etme içgüdüsü, ılımlaştırılmış, uysallaştırılmış ve kendi hedefi içinde engellenmiş haliyle objelere yöneltilindiğinde, egoya hayati gereksinmelerinin tatminini ve doğayı kontrol edebilmesini sağlamalıdır.”¹⁷

Freud’un, saldırganlığın hayati gereksinimleri tatmin etme ve doğayı kontrol edebilmeyle bağlantılı olduğu fikrinin, yine onun, saldırganlığın bir “ölüm içgüdüsünden” kaynaklandığı varsayımına itibar etmeden kabul edebiliriz. Yukarıda belirttiğim gibi, saldırganlık kendini koruma, kendini ortaya koyma ve öz-olumlamayla yakından bağlantılı gibi görünüyor ve kendini koruma tehdit edildiğinde veya öz-olumlama görmezlikten gelindiğinde nefrete ve yıkıcılığa

¹⁷ Sigmund Freud, *Civilization and Its Discontents*, Standart Edisyon, 21. Cilt (Londra: Hogarth Press, 1961), s. 121.

dönüşüyor. Saldırganlık ve yıkıcılık arasında bu tarz bir ilişki olduğunu düşünmek geçerliyse, D. W. Winnicott'ın önemli makalesi, "Saldırganlığın Duygusal Gelişimle İlişkisi"nin giriş cümlesi bu sayede daha az şaşırtıcı görünür. "Saldırganlık araştırmasının arkasındaki ana fikir, toplum tehlikede olduğunda, bunun insanlığın saldırganlığından değil, bireylerdeki kişisel saldırganlığın bastırılmasından kaynaklandığıdır."¹⁸

Winnicott, bastırıldıklarında kişisel saldırganlıkların yıkıcılığa ve şiddete dönüştüğünü öne sürer. Bireyin insan olarak kabul görme ve takdir edilme talebi karşılanmadığında, öz-olumlama ve kendini ortaya koyma doğrultusundaki normal güdüsü şiddetlenir ve tamamen düşmanca bir hal alır. Saldırganlık bastırıldığında veya reddedildiğinde tehlikeli bir şiddete dönüşme eğilimindedir. Kendini sosyal bakımdan kabul edilebilir bir üslupla öne sürmeyi başaran biri nadiren hırçındır; insanı sırtından bıçaklayan, çoğunlukla zayıf olandır. İleride göreceğimiz gibi, birden fazla cinayet işlemiş bazı kişiler öylesine sıradan, öylesine zararsız görünürler ki onları tanıyanlar üzerinde pek bir intiba bırakmazlar. Böylesi bireylerin herhangi bir sebepten ötürü kişisel önem ve kimlik hissiyatını elde etmekte başarısız olduklarını ve şiddete yönelik eylemlerinin, bastırılmış saldırganlıklarının yıkıcı bir nefrete dönüşmesinin ortaya çıkışını temsil ettiğini varsaymak akla yatkındır. Bu, ayrıca diğer birçok unsurun katkıda bulunduğu, büyük ölçüde normal olmayan insan davranışının kısmi açıklamasından öte bir şey değildir.

¹⁸ Winnicott, s. 204.

Cinsel içgüdü gibi, insanın tatmin edilmeyi isteyen saldırgan bir “içgüdüyle” donatıldığı fikrini reddederken, diğer canlı türlerinde olduğu gibi insan türünün başlangıçta biyolojik olarak uyarlanabilir, önemli bir saldırgan davranış potansiyeliyle donatıldığını kabul etmek zorundayız. Tüm toplumlar birbirleriyle hem işbirliği yapan hem de rekabet eden, birbirleriyle aynı anda hem kardeş hem de rakip bireylerden oluşur. Ortak dayanışma veya ortak rekabetten hangisinin baskın geleceği toplumdan topluma ve zamandan zamana değişiklik gösterir. Michael Chance’e göre primatların davranışlarını incelemek, “agonik” ve “hedonik” adını verdiği zihinsel iki tavırdan biriyle çalışma eğiliminde olduğumuzu ortaya koyar.

İlkinde, yani *agonik tavırda*, öncelikle kendi güvenliğimizle ilgileniriz. Dikkatimiz çoğunlukla bir grubun parçası olmaya ve grup tarafından kabul görmeyi garanti altına almak için diğer insanların hakkımızda ne düşündüklerine yönelmiştir. Rütbe, hiyerarşi, gelenek ve doğuştan var olan güvenlik mekanizmasının bir ifadesi olarak düzeni sağlamakla ilgilenir hale geliriz. Bu tavırda düşüncelerimiz ağırlıklı olarak kendimizi korumakla ve fiziksel benliğimize, statümüze ve sosyal görünümümüze yönelik tehditlerle ilgilenmek, tanımak ve karşılık vermek için özel tasarlanmış bilgi-işlem sistemlerini kullanmaya yöneliktir.

Diğerinde, yani *hedonik tavırda*, genellikle ortak destek sağlayan kişisel ilişkiler ağı kurmakta daha özgürüzdür. Ardından zekâmızın, yaratıcılığımızın, düşüncelerimizdeki ve sosyal ilişkile-

rimizdeki düzen sistemlerinin yaratıcılığının dizginlerini de bırakabiliriz. Zira kendimizi koruma gereksiniminden kurtulduğunda, dikkat birçok yeni nüfuz alanını keşfetmek ve o alanlarla bütünleşmek için kullanılabilir. Böylece zihnimiz bilgiyi oldukça farklı iki şekilde işler.¹⁹

İnsanlar, insanlık tarihi boyunca anlaşmazlık ve çekişmenin ortadan kalktığı toplumlar hayal etmiştir; Chance'in terminolojisini kullanırsak, agonik tavrın yerini tamamen hedonik tavır alır. Yunan efsanesi Mübarek Adalar ve Roma efsanesi Altın Çağ, her ikisi de bu tür toplumları betimler. Çekişmenin, rekabetin olmadığı eşitlikçi topluluk fikri mazlumlar için çok daha cazip devrimsel bir efsanedir. Farklı eğitimsel ve siyasal deneylerin ortaya koyduğu üzere, bireyler arasındaki rekabet kesinlikle azaltılabilir veya teşvik edilebilir ancak hiçbir zaman ortadan kaldırılamaz çünkü insan doğasının kökleşmiş "saldırgan" unsuru olan kendini savunma ve öz-olumlama ihtiyacına dayanır. Erkek ve kadınlar inanç sistemlerini ve idealleri paylaşırsalar da, kafa dengi insanlar bu temelde işbirliğine gitseler de, farklılıkların ortaya çıkması asla uzun sürmeyecektir.

İster siyasi, ister dini isterse psikanalistik olsun, inançların duygusal açıdan bu kadar önemli hale gelmesi ve insanları birer fanatiğe dönüştürmesi ilginç ve içler acısıdır. Bu temel güvensizliğimizin bir yansımasıdır; öyle ki evrenle ilişkimizi açıklama iddiasındaki

¹⁹ Michael R. A. Chance, ed., *Social Fabrics of the Mind* (London: Lawrence Erlbaum Associates, 1988), s. 2.

kabul edilmiş herhangi bir inanç, genellikle kimliklerimizle öylesine iç içe geçer ki inancımıza yapılan saldırılara bize yapılmış bir saldırı muamelesi yaparız. Örneğin psikanalistler arasındaki fikir ayrılığı genellikle ateşli ve serttir. Psikanalisttik hareketin tarihi anlaşmazlıklarla çirkinleşmiş, bazen Freud'un dogmacılığına karşı isyankârlar tarafından rakip gruplar oluşmasına yol açmıştır. Adler, Stekel, Jung, Rank ve diğer birçokları ortodoks fikirlerin savunucuları tarafından taciz edilmiştir. Daha sonraki dönemlerde Britanya Psiko-Analitik Topluluğu Melanie Klein ve onun buluşlarını kabul edemeyen diğerleri arasındaki çekişme yüzünden nerdeyse ikiye bölünmüş durumdaydı. Kucaktaki bebeğe herkesten daha fazla öfke ve yıkıcılık duyguları atfeden psikanalistlerin, şiddet dolu bir ihtilafın merkezinde bizzat bulunmaları beklenen bir şeydir, belki de.

Hayvanlar, bulundukları çevre hepsine fazlasıyla yetecek kadar bereketli olmadığı sürece birbirleriyle rekabet etmek zorundadır. Kaynaklar için rekabet kaçınılmaz olduğundan, bireyler rekabet içindeki hayvanların birbirlerini yok etmemesini garanti altına alan bazı yöntemler olmaksızın varlıklarını sürdürmez. Bireyler arasında tehdit oluşturan tek şey saldırgan rekabet de değildir. Çevre, güçler ayrılığının yokluğunda alışlageldiği biçimde aşırı sömürülür, bunun sonucunda insanları ayakta tutan gıdanın kaynağı olan toprak kurur.

İnsanlardan farklı olarak hayvanlarda bireylerin korunması, saldırgan rekabetin yok edici bir düşmanlığa dönüşmesini engelleyen eğilimlerle garanti altına alınır. Kuşlar arasında yapılmış kapsamlı bir araştır-

mada görülen eğilimlerden biri bölgesel, hükümrân davranıştır. Rekabet edenlerin dışlandığı bir bölgenin benimsenmesi, gıda kaynaklarının ve kuş yuvalarının korunabilmesi sonucunu doğurur. Kuş şakımasının, şakıyan kuşun bulunduğu yeri ispat etmesi ve çiftleşmeye hazır olması gibi birçok işlevi vardır. Ancak şakımanın en yaygın ve en önemli türü hükümrânlıktır: Davetsiz misafirlere, cıvıldaayan kuşun savunduğu toprak parçasından uzak durmaları için yapılan bir uyarıdır. Bazı kuş türlerinde hükümrânlık sınırları boyunca uzun süreli çatışmalar yaşanır, ancak bunların rakipler arasında gerçek bir temasla sonuçlanması çok enderdir.

İnsan gıda dışında, altından petrol kuyularına kadar birçok kaynak için kapsamlı bir rekabet içindedir. Refah seviyesi yüksek toplumlarda bile insanlar birbirleriyle rekabet halindedir. İnsanın sembolleştirme kapasitesi, paranın ve maddiyatın psikolojik bir öneme sahip olmasını kesinleştirir, paranın ve maddiyatın gerçek doğasını aşan ve onları hepimizin peşinde olduğu statü ve kişisel önem duygusunu güçlendiren birer objeye dönüştürür. İnsan anavatanını ve evini özel bir güçle savunma eğiliminde olduğundan genellikle hükümrân olarak damgalanır. Maalesef ki sözlü uyarılar ve geleneksel çatışmalar, rakip grupları hükümrân sınırlardan geçmelerinden, istediklerini elde etmelerinden ve önlerine çıkanları öldürmek veya yalamaktan vazgeçirmek için yeterli olmaz.

Başka bir gelenekse tehdidin ikamesi ve gerçek bir çatışmanın sergilenmesidir ya da, çatışmanın yaşandığı durumlarda, kazanan tarafı saldırıya devam etmekten vazgeçirme etkisine sahip, yenilginin kabulüne dair

jestler veya boyun eğmedir. Hayvan davranışlarına dair televizyon filmi izlemiş herkes üreme mevsiminde çiftleşmeye hazır dişiler için rakip erkekler arasında yaşanan çatışmayı bilir. Böylesi çatışmalar üremek için en büyük şansı, en güçlü veya en çekici erkeğin elde etmesini garantilediğinden, genellikle uyarlanabilir olarak düşünülür. Zaman zaman ciddi yaralanmalar söz konusu olsa da yenilgiye uğrayan rakipler genellikle kovalanmaz ya da öldürülmez ve çoğu başka bir gün yeniden savaşmak için hayatta kalır. Ciddi gıda kıtlığının getirdiği şiddetli bir hayatta kalma mücadelesi söz konusu olmadığı takdirde, aynı tür hayvanların gerçekte birbirlerini asla öldürmedikleri düşünülürdü. Ancak uzun süreli bir gözlem birçok hayvan türünde türler içi öldürmenin var olduğunu göstermektedir. Klanlar veya koloniler oluşturan yaratıklar, aralarına düşen başka bir koloni mensubunu yok edebilmektedir. Bu davranış arı, termit, karınca, fare ve bazı kemirgenler gibi sosyal böceklerde gözlemlenmiştir. Saldırı, davetsiz misafirin farklı kokusuyla tetiklenebilir. Av için rekabet eden rakip sırtlan gruplarında da büyük kavgalar gözlemlenmiştir. Nadir de olsa erkek şempanzelerin diğer grupların bölgesini işgal ettikleri ve erkek mensuplarını öldürdükleri gözlemlenmiştir. Gelenekler ve ritüeller her zaman ciddi çatışmalara engel olamıyor.

İnsanlararası bazı çatışma biçimlerinde ritüellerin kalıntıları hâlâ görülebilir. “Düşene vurmak,” spor çevrelerinde hâlâ kınanmaktadır. Eskimo toplumları arasındaki ihtilaflar bazen şarkı yarışmasıyla çözülür. Bazı araştırmacılar rakip futbol taraftarları arasındaki çatışmaların doğasında tehlikeli kavgalardan ziyade “maço” davranışlar sergilemek olduğunu iddia

etmektedir. Son dönemlerde futbol maçlarında yaşanan trajediler bu bulguya şüpheyile yaklaşılmamasına neden olmaktadır ancak böylesi durumlarda aralarında alkol kullanımı, stadyumların tasarımı ve kalabalık kontrol yöntemlerinin etkinliği de olmak üzere, diğer başka faktörler de etkilidir. Özellikle genç erkeklerin Batı medeniyetlerinin kolaylıkla izin vermediği saldırgan davranışlar ve çatışma için fırsat ihtiyacı duyduğu görülmektedir; üstelik doğru koşulları yarattığımızda, böylesi çatışmaların büyük ölçüde ritüel haline getirileceği de bir gerçektir. Komşu kabileler arasında bölgesel savaşın endemik ve nerdeyse sürekli olduğu avcı-toplayıcı bazı toplumlarda çok az insan öldürülür. Yeni Gine'deki rakip gruplar arasındaki savaşı betimleyen Peter Matthiessen şöyle yazar:

Gürültülü savaş gittikçe vahşileşiyor, her iki taraftan bazı adamlar dans ediyor, numaradan saldırıyormuş gibi yapıyor, heybetlerini sergilemek için fırl fırl dönüp zıplıyordu. Savaş kıyafetleri ve teşhir, savaştan ziyade törensel bir spor, vahşi, acımasız bir festival olan bu çekişmenin bir parçası olduğundan, adamlar her iki tarafça yuhalanıyor ve takdir ediliyor, vurulmuyorlardı... Savaş günü, ortaya çıkan sonuçtan bağımsız olarak tehlikeli ve muhteşemdi; bu bireylerin ve yiğitliğin, masum taktiklerin ve acımasız katliamın savaşıydı. Her iki taraftan birinde yaşanacak bir ölüm zafer veya bozgun anlamına gelecekti.²⁰

²⁰ Peter Matthiessen, *Under the Mountain Wall* (Londra: Heinemann, 1963), s. 7.

Ancak uzak mesafeden öldüren silahların icadı, insanlar arasındaki savaşlar yumrukla sınırlanmış ya da mızrak ve okun kullanımından öteye gelişim göstermeseydi hâlâ kısmen geçerli olabilecek gelenekleri etkisiz kıldı.

Son yıllarda hayvan topluluklarının sayılarını nasıl düzene soktuklarına dair oldukça çok tartışma yaşandı. Bazı koşullar altında, özellikle de bir hayvan türü, yırtıcı hayvanlar veya rakip türlerle belli bir dengenin söz konusu olmadığı yeni bir çevreye girdiğinde hızlı bir artış yaşanabiliyor. Tavşanların zamanla zararlı bir hayvan türüne dönüştükleri Avustralya'ya gelmelerinin ardından olan şey buydu. Bir adaya altı sülün yerleştirildiğinde nüfusları sadece altı yılda 1898'e ulaştı.²¹ Bu kitabın ilk edisyonunda kuş topluluklarının, nüfus yoğunluğuna işaret eden iletişim sistemleri geliştirdiklerini düşünen V. C. Wynne-Edwards'dan bahsetmiştim. Wynne-Edwards nüfus çok arttığında, belli sayıda kuşun çiftleşmeyi reddederek veya gruptan çıkarak topluluğun üreme kapasitesini azalttığını iddia ediyordu. Günümüzde çoğu uzman doğal seleksiyonun gruptan ziyade fert üzerinde etkili olduğunu ve nüfus gıda yetersizliğinin, nüfusun aşırı artmasındansa tam anlamıyla sabit kalmasının başlıca nedeni olduğunu düşünüyor. Nüfus yüksek olduğunda ölüm oranı artıyor. Nüfus düşük olduğunda ve gıda kaynakları nispeten bollaştığında daha çok fert hayatta kalıyor.

²¹ A. S. Einarsen, "Some Factors Affecting Ring-necked Pheasant Population Density" (1945), *Murrelet* 26:39-44. Robert Hinde, *Ethology* (Londra: Collins/Fontana, 1982), s. 142 içinde alıntılandı.

Sanayileşme insanı biyolojik olarak argın hale getirdi. Dünyanın birçok yerinde çevre öylesine insafsızca sömürüldü ki uluslar yağmur ormanlarının ve ozon tabakasının daha fazla yok olmasından kaçınmak; havanın, nehirlerin ve okyanusların sanayiyle kirletilmesinin önüne geçmek için sonunda bir araya gelmeye başladı. Dünya ikliminde geri dönülmez değişimler gerçekleşmeden bu konuda başarılı olup olmayacakları henüz belirsiz.

Modern tarım ve tıp sayesinde çok daha fazla insan doğum esnasında ve çocuklukta karşılaştıkları tehlikelerden sağ salım kurtulabiliyor, uzun yıllar yaşayabiliyor. Etkin doğum kontrolü yöntemlerinin icadı seçilmiş gruplarda doğum oranlarını azaltsa da insan nüfusu bir bütün olarak tehlikeli bir biçimde artmaya devam ediyor. Hijyenin benimsendiği, düzenli beslenmenin ve tıp olanaklarının yaygınlaştığı yerlerde bebek ölüm oranı düşüyor, doğum oranı artıyor. Kıtık ve hastalıklar dünyanın birçok yerinde hâlâ yaygın, ancak nüfus artışıyla alakalı bu tür ilkel denetimler insancıl duygulara aykırıdır. Modern tarım tekniklerinin faydalarını ve gereksinim duyanlardan acil tıbbi yardımını esirgeyemeyiz. Ancak aile planlamasının bu tür teknolojilerin tedarikiyle el ele gitmesinde ısrarcı olmak zorundayız.

Aşırı nüfus yoğunluğu, bazı hayvan topluluklarında rekabetçi saldırganlığı şiddete dönüştürme eğilimindeki stresin nedenlerinden biridir. Calhoun'un farelerle yaptığı deneyler, aşırı nüfus yoğunluğunun şiddete yol açmakla kalmayıp yamyamlık da dahil olmak üzere, diğer davranışsal rahatsızlıklara yol açtığını göstermiş-

tir.²² Etrafı çevrili yaşam alanlarının boyutu birden daraldığında, esaret altındaki maymun grupları arasında şiddetin arttığı gözlemlenmiştir. Solly Zuckerman'ın Londra Hayvanat Bahçesindeki Monkey Hill'deki Habeş maymunları üzerine ünlü çalışmasının başlığı *The Social Life of Monkeys and Apes* [Maymun ve Kuyruksuz Maymunların Sosyal Hayatı] yerine *The Abnormal Social Life of Baboons under Stress of Confinement* [Kapalı Alan Stresi Yaşayan Habeş Maymunlarının Anormal Sosyal Hayatı] olmalıydı.²³ 1969 gibi uzun bir süre önce Adolph Schultze'un yazdığı gibi:

Vahşi maymun nüfusunun farklı grupları arasındaki ilişki nadiren yozlaşıp gerçek bir kavgaya dönüşecek, daha ufak olan grubun sağduyulu bir şekilde geri çekilmesiyle olmazsa, çoğunlukla uzaktan tehdit veya sadece uyarı niteliğindeki işaretler sayesinde çözülecektir... Son zamanlarda yapılan birçok alan araştırması, insan olmayan memelilerin esaret altında, kalabalık içinde sergiledikleri davranışlardan yola çıkılarak ortaya konan varsayımdan farklı olarak, doğal koşullarda ve sosyal sistemlerindeki farklılıklardan bağımsız, genelde barışçıl bir hayat sürdükleri ve kesinlikle saldırgan veya kolayca kıskırılan yaratıkları olmadıklarını ortaya koymuştur.²⁴

²² J. B. Calhoun, "Population Density and Social Pathology" (1962), *Scientific American* 206:139-48.

Solly Zuckerman, *The Social Life of Monkeys and Apes* (Londra: Kegan Paul, Trench, Trubner, 1932).

Adolph H. Schultze, *The Life of Primates* (Londra: Weidenfeld & Nicolson, 1969), s. 239-40.

İnsan toplumlarında, aşırı nüfus artışının hangi boyutlarda şiddet suçu gibi bir olguya katkıda bulunacağından emin olmak zordur çünkü aşırı nüfus yoğunluğu yoksulluk, hastalık ve şehir hayatının diğer istenmeyen özellikleriyle birlikte yan yana yürür. Dahası, yakınlığa tahammül kültürden kültüre değişir. Amerikalılara ve Japonlara göre kalabalığı neyin oluşturduğu çok farklıdır. Bireylerde de değişkenlik gösterir. Bazı araştırmalar bariz bir kışkırtma olmaksızın sık sık şiddete başvuran erkeklerin, diğer insanlara yaklaşımlarında aşırı duyarlı olduklarını ve yakınlığı tehdit olarak yorumlama eğiliminde bulunduklarını gösteriyor. Saldırı korkusu ve başkalarına yönelik düşmanca maksatlarla alakalı haksız suçlamalar hem bireyler hem de uluslar arasındaki şiddetin güçlü kışkırtıcılarıdır. Nükleer silahlar savaş olasılığını, bu silahları ellerinde bulunduranların onları kullanmaktan vazgeçirebilecek kadar korkunç bir hale getirse de, küresel yıkım tehdidi mevcudiyetini hâlâ koruyor, insanlar geleneksel savaş haliyle birbirlerini yok etmeye devam ediyor.

İnsanların, diğer hayvanlarla paylaştıkları ve birçok olumlu işleve hizmet eden saldırgan davranışa karşı kalıtsal bakımdan belirgin bir yatkınlığa sahip olduğu açıktır. Hayvanlar mevcut besin kaynakları neyse onun için rekabet edebilecek durumda olmak zorundadır. Cinsel seleksiyon çiftleşme için yaşanan rekabetle garanti altına alınmıştır. Hükümler hayvanlar bölgelerini savunabilecek durumda olmalıdır. Gruplar halinde yaşayan hayvanlar bireylerarası çatışmaları azaltacak bir hiyerarşi tesis etmek eğilimindedir; geniş yelpazede bir hayvan grubu, vahşi hayvanlardan

tehdit geldiği zamanlarda lider rolü üstlenen baskın erkeklere karşılık verir. Saldırganlığın biyolojik açıdan uyumsal tüm bu yönleri insanda da bulunabilir. İnsanın saldırganlığa yatkınlığının kısmen doğuştan olduğunu tanımak zorundayız, keza saldırganlığın olumlu işlevlerini de. Kendimizi düşmana karşı savunabilmeli, tehlikeli koşullarda emir verebilmeli veya emirlere uyabilmeli, üremek veya hayatta kalmak için gerektiğinde hemcinslerimizle rekabet edebilmeliyiz. İnsanlar karmaşık olduğundan, özellikle de sembolleştirme kapasitesine sahip olduğumuzdan, saldırganlık potansiyelimiz kendini, yukarıda belirtildiği gibi “saldırgan” dilde kutsal kabul edilecek bir hale gelmiş, çeşitli değişmeceli yollarla ortaya koyar. Kişisel değer ve yeterlilik algısına erişmek istiyorsak zorluklara saldıramıyız, sorunları alt edememiz, kendimizi savunamıyız, farklı kimliğimizi tanımlayamıyız ve kendimizi birey olarak ispat etmemiz gerekir.

Bu bağlamda depresif hastalık üzerine yapılan çalışma aydınlatıcıdır. Şiddetli depresyondan mustarip kişiler hem çaresiz hem de ümitsiz hisseder; bizler bu tür duyguların genellikle saldırganlığın baskılanmasının bir sonucu olduğunu görürüz. Depresyona girmiş hastalar pire için yorgan yakar. İfade etmeye, hatta tanımaya cüret edilmeyen şiddete yönelik duyguları bastırarak kendilerini, bireyin kendi değerine hizmet eden ve sorunları güvenle çözmeye çalışmasını olanaklı kılan saldırganlığın olumlu yönlerinden mahrum bırakırlar.

Keşfetmemiz ve anlamamız gereken şey, saldırganlığın nasıl ve neden yıkıcı şiddete dönüştüğüdür. İnsan neden alt ettiği düşmanın çekip gitmesini istemez,

ivedi hedefine ulaştığında bile, genellikle kindar bir biçimde onun peşinden gitmeye devam eder? İnsan neden kasıtlı zulme başvurur? Şiddete ve yıkıcılığa başvurabilen bireyler daima patolojik midir? Normal bir insanı bir işkenceciye dönüştürmek ne kadar kolaydır? Savunmasız insanlara vahşice acı çektirenleri motive eden şey nedir? Şiddetin güdüsü genellikle öfke mi yoksa korku mudur?

Bu sorulardan bazıları ilerleyen sayfalarda irdelenmiştir. Tüm bu sorunların cevabını kimse bilemez, ancak psikiyatrlar ya yıkıcı davranan ya da şiddet ve zalimliğe yönelik dürtülerini kontrol etmekte güçlük çekmekten şikâyet eden çeşitli insanlar gördüklerinden, psikiyatrinin cevaplara katkısı önemsiz değildir. Bazı yetiştirme tarzları, çocukları, herkeste bulunabilen arzu ve duyguların onlar için tuhaf olduğuna inanmaya yatkın hale getirir. Bazı hastalar psikiyatlara, kendilerinde, aslında normal olan, saldırgan dürtüler keşfettikleri ve bu yüzden dehşete düştükleri için başvurur. Diğerleriyle muhalif yönlerini öylesine bastırmışlardır ki bağımsızlık güdülerini ve inisiyatif alma kapasitelerini bile engellerler. Böyle insanlar sürekli depresyon halindedir. Bazıları birçok insanın görmezden geleceği ufak bir uyarıcıya öfke ve itirazla tepki verir. Sıradışı bireylerin incelenmesi, “normal” saldırganlığa, bedensel bir organdaki hastalığın incelenmesinin söz konusu organın normal işlevini anlamımıza yardımcı olmasına benzer şekilde ışık tutabilir.

Her toplumda “saldırgan psikopat” ya da “sosyopat” olarak damgalanmış, şiddete başvuran sıradışı bireyler vardır. Günümüzde bu kişilerin genellikle sosyopatik veya asosyal kişilik bozuklukları ortaya

koyduğu söylenir. Sadistler de vardır, ancak “sadizm” terimi her tür zalimce davranışı tanımlamak için yaygın bir biçimde yanlış kullanılmaktadır. İnsanın paranoya potansiyelinin incelenmesinin, saldırgan kişilik bozukluklarının veya sadomazoşizmin incelenmesine kıyasla, insanların zalimliği ve yıkıcılığına dair daha çok şeyi ortaya çıkaracağını iddia ediyorum, ancak başlangıçta her iki konunun da ele alınması gerekiyor.

SALDIRGAN KİŞİLİK BOZUKLUKLARI

Hem Dünya Sağlık Örgütü hem de Amerikan Psikiyatri Derneği, eskiden “saldırgan psikopat” olarak tanımlanan bireylere uygulanabilecek bazı tanısıl sınıflandırmaların yapılması ihtiyacını kabul etmiştir. ICD9 (the Ninth Revision of the International Classification of Diseases [Hastalıkların Uluslararası Sınıflandırılmasının Dokuzuncu Gözden Geçirmesi]) “ağırlıklı olarak sosyopatik veya asosyal dışavurumcu kişisel bozukluklar” ifadesini öneriyor. Onuncu Gözden Geçirmenin taslağı “dissosyal” kelimesinin yerine “asosyal” kelimesini getiriyor. DSM-III-R (the third edition of the *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders* [Zihinsel Bozuklukların Tanısal ve İstatiksel El Kitabı'nın üçüncü baskısı]) “antisosyal kişilik bozuklukları” olarak bahsediyor. Bu sınıflandırmalar bu kitabın ilk edisyonunda belirttiğim gibi, her tür sıradışı insanı tanımlamak için kullanıldığından, kavrama eksikliğini ya da kınamayı işaret eden bir hafta olmanın dışında, nerdeyse anlamsız hale gelmiş

“psikopat” kelimesinin tam olmasa da büyük ölçüde yerine geçiyor. Öte yandan 1983 Britanya Zihin Sağlığı Yasası, “psikopatik bozukluk”tan söz ediyor ve onu, “söz konusu kişinin anormal biçimde saldırgan veya ciddi biçimde sorumsuz davranışlarıyla sonuçlanan, ‘zihnin kalıcı bozukluğu veya kifayetsizliği (önemli bir zekâ bozukluğunu kapsasa da kapsamasa da)’ olarak tanımlıyor.

Sınıflandırmayla uğraşan çeşitli uzmanlar terminoloji konusunda fikir ayrılığına düşse de, Batı toplumlarında belli bir azınlığın şiddet suçlarının büyük bölümünden sorumlu olduğunu hepsi kabul ediyor. Bu bireyler küçük yaştan itibaren olağandışı bir biçimde egoist, duygusuz ve fevridir. Dürüst olmak adına hiçbir zorunluluk hissetmez, çıkarları söz konusu olduğunda hiç tereddütsüz yalan söylerler. Bazıları diğer insanları (ve kendilerini) ne kadar önemli olduklarına ikna etmek için planlanmış fantastik masallar uyduran, yalan söylemeyi alışkanlık haline getirmiş kişilerdir. İstedikleri her şeyi elde etme eğilimindedirler, diğer insanların taleplerine veya haklarına aldırmazlar ve engellendikleri takdirde şiddet kullanmaktan tereddüt etmezler. Basiretli davranma kapasiteleri pek azdır ve ceza tehdidi karşısında yılmazlar, herhangi bir şekilde cezalandırıldıklarında tepkisiz kalırlar. Aslında cezalandırılmak hemcinslerine karşı besledikleri gizli düşmanlığı daha da ağırlaştırır. Basiretsizlikleri genel anlamda anlık dürtülerini kontrol etmekteki başarısızlıklarıyla bağlantılıdır. Bu, şiddet suçu işleyenler ve cinsel suçlar ya da tehlikeli saldırı suçları işleyenler arasındaki hatırı sayılır bir örtüşme olduğu gerçeğini açıklayabilir.

Bu insanların tanımlanabilir sapkın bir grup olarak varlığı on dokuzuncu yüzyılın başından beri kabul görmüştür. Ancak sapkınlıklarının ve olası sonuçlarının doğası hakkında hâlâ şüpheler ve fikir ayrılıkları söz konusudur. Kaynağı genetik midir yoksa zekâ geriliğiyle mi ilişkilidir? Kontrolsüzlük ve basiretsizlik, alkol veya diğer uyuşturucuların etkisindeyken sergilenen geçici davranış bozukluklarıyla kıyaslanabilen bir beyin fonksiyonu rahatsızlığı mı yoksa bir beyin hastalığı veya sakatlığından etkilenmiş kalıcı bir kusur mudur? Yoksa bu insanlar, çocukken yoksunluğun ve cezalandırmanın hüküm sürdüğü bir çevrede yetiştikleri için mi antisosyal davranışlar sergiler? Çocukluktaki böyle bir çevre bireyi şiddet ve zulme yatkın hale getiriyorsa, bu kişinin davranışı gerçek veya hayali bir ihmal ve reddedilmeden öç alma mıdır? Yoksa böyle bir çevre hem sosyal bütünleşme hevesini kırıyor hem de şiddet kullanımının alışkanlığa bağlı hale gelmesini teşvik mi ediyor? Böyle insanlar akıl hastası olarak mı kabul edilmelidir? Akıl hastası olarak yaftalansalar da yaftalanmasalar da, antisosyal davranışlarından sorumlu tutulmalı mıdır?

Bu sorulardan bazılarının kesin cevabı var, diğerleriyle daha başka araştırmaların bulgularını bekliyor. Birkaçı varsayımlara ve bir kenara atılması gerektiğini iddia ettiğim demode düşünce biçimlerine bağlı.

Şimdilerde çürütülmüş bir olasılık, saldırgan kişilik bozukluğunun cinsiyet kromozomlarının anormalliliğiyle genetik olarak belirlendiği yönündedir. Fazladan cinsiyet kromozomlarına (XXY ve XYY) sahip erkeklerin akıl hastanesine yatma riski bir şekilde daha fazla olsa da, aşırı saldırgan olduklarına dair fikrin bir

söylence olduğu ortaya konmuştur. Büyük çoğunluğu başını yasalarla belaya sokmaz.¹

Bu bulgu genetik faktörlerin antisosyal davranışta hiçbir rol oynamadığı anlamına gelmez. Eysenck çocuk suçluların ve suçluların büyük bölümünün doğuştan oldukça dışadönük olduklarını öne sürer. Dışadönük kişiler, içedönüklere kıyasla koşullandırmalara daha dirençlidir ve bu bakımdan saldırgan davranışlara uygulanan sosyal kısıtlamaları kabullenmeleri ve içselleştirmeleri daha az olasıdır. Eysenck suçluluğun büyük ölçüde soyaçekimle belirlendiğine inanır.² Bu varsayım diğer kaynaklardan da destek görür.

Suçlu doğmak, ya da en azından, irsi olarak suç işlemeye yatkın olma fikri bir zamanlar son derece popülerdi. Şimdilerdeyse demokratik olarak, herkesin eşit doğduğuna inanma arzusuyla bir diğer aşırı uca savrulduk ve sorumluluktaki aslan payını aileye ve sosyal çevreye atfediyoruz. Ancak bireylerin çok benzer koşullarda farklı tepkiler verdiğine dair direngen gerçekler değişmemiştir. Yapılan bir çalışma, doğduklarında evlat edinilmiş Danimarkalı çocukların sabıka kayıtlarının, onları evlat edinen babalarından ziyade biyolojik babalarınıninkinin sabıka kaydına benzeme olasılı-

James Shields, "Genetics and Mental Development," Michael Rutter, ed., *Scientific Foundations of Developmental Psychiatry* (Londra: Heinemann Medical Books, 1980) içinde, s. 15-16.

Hans J. Eysenck, *Crime and Personality* (Londra: Routledge&Kegan Paul, 1964), s. 62.

ğının daha fazla olduğunu göstermiştir. Bu, bazı genetik faktörlerin işbaşındayken, çevre ve yetiştirmenin o kadar da güçlü birer faktör olmadığına dair çarpıcı bir delildir.³

Zihinsel özürlü veya zekâca yetersiz olarak sınıflandırılmış kişilerin sayısı küçük sabıkalı suçlular arasında ortalamanın üstünde olsa da, zekâ geriliği saldırgan davranışın en büyük faktörü değildir. Zihinsel özürlülerin büyük bölümü büyük bir suç işlemek için inisiyatif alamazlar, ailelerinden ve arkadaşlarından yeterli desteği gördükleri sürece başkaları için tehdit teşkil etmeyen olaysız, sakın bir hayat sürerler.

Bazı insanların alkol aldıktan sonra saldırganlaştığı yaygın bir biçimde geçerli kabul edilir. Ancak ne ölçüde aşırı alkol tüketiminin çeşitli suçlarla bağlantısı olduğu hâlâ yeterince bilinmemektedir. Amerika Birleşik Devletleri'nde hapisanede yatan tutukluların yüzde kırk ila ellisinin ciddi alkol sorunu vardır. Yapılan bir çalışma Philadelphia'da işlenen cinayetlerde, vakaların yaklaşık üçte ikisinde suçlunun, kurbanın veya ikisinin birden cinayetten hemen önce alkol aldığını göstermiştir.⁴ Her avukat veya kriminolog, barda birlikte içki içen iki adam arasında çıkan tartışmanın kavgaya dönüştüğü ve adamlardan birinin diğerini öldürdüğü vakalara aşinadır. Katil bazen hemen pişmanlık yaşar ve normalde yakın bir ilişkisi bulunduğu

³ Leon Radzinowicz ve Joan King, *The Growth of Crime* (Londra: Hamish Hamilton, 1977), s. 92–93.

Nicholas N. Kittrie, *The Right to Be Different* (Baltimore: Johns Hopkins Press, 1971), s. 265.

arkadaşı veya akrabasını istemedenden öldürdüğünü ileri sürer. Hükümetlerin alkol fiyatlarını üç misline çıkarma cesareti olsa, şiddete dayalı suçların büyük ölçüde azalacağına şüphe yoktur.

Normalde şiddeti engelleyecek kontrolü işlemez hale getiren tek madde alkol değildir. Amfetamin, barbitürat ve diğer ilaçlar da aynı etkiyi yaratabilir. Eroin ve morfin gibi uyuşturucular, etkisi altındaki kullanıcıların inisiyatif almalarını engeller, aktiviteyi azaltır. Ancak bu tür uyuşturucular öyle büyük bir bağımlılık yaratır ki bağımlılar yenisini tedarik edebilmek için sık sık şiddete başvurup soygun yapar. Bu tür suçlar bazı şehirlerde etkindir, sıklıkla çete savaşları ve cinayete ilişkilendirilirler.

Ensülinleri düzenlenmeye ihtiyaç duyan şeker hastaları hipoglisemi, yani kan şekeri düşüklüğünden mustarip olabilir. Bu hastalık kişinin çok fazla ensülin ürettiği durumlarda da ortaya çıkar çünkü kişi ensülin-üreten hücrelerdeki bir tümörden, insülinomdan mustariptir. Örneğin:

27 yaşında bir adam saldırgan ve yıkıcı davranışlardan ötürü acilen psikiyatriye yönlendirilmişti. Adam nöbetler esnasında yönelim bozukluğu ve uygunsuz davranışlar sergiliyor, terliyor, şiddetli titriyor ve ardından neler yaşadığını kesinlikle hatırlamıyordu... 16 saatlik uzun bir oruç, hipoglisemi ve glikoz boşalmasıyla birleşince, bu tip nöbetlere neden olur.⁵

⁵ William Alwyn Lishman, *Organic Psychiatry* (Oxford: Blackwell Scientific Publications, 1978), s. 634.

Daha sonra bu adamın pankreasındaki ensülin-üreten hücrelerinde birkaç tümör tespit edildi.

Hipoglisemi, alkol ve aralarında amfetaminin de bulunduğu bazı uyuşturucuların, beyindeki serotonin [mutluluk hormonu] miktarını azaltmak gibi ortak bir etkisi vardır. Bir sinir taşıyıcısı olan serotonin, saldırganlığı engelleyen sinirsel mekanizmanın önemli bir bileşenidir. Bazı beslenme biçimlerinin de benzer etkileri vardır.

Kıtlık, genel anlamda protein ve karbonhidrat bakımından yetersiz beslenme dönemleri, tarihsel olarak suç ve şiddet olaylarında büyük artışlarla ilişkilendirilir. Kısa süre önce, mısır tüketimi ortalamanın üstünde olan ülkelerde cinayet oranlarının, ortalamanın altında kalan ülkelere göre önemli ölçüde yüksek olduğu açıklandı. Yapılan deneyler mısır tüketiminin beyindeki serotonin seviyesini düşürdüğünü göstermiştir.⁶

Epilepsi uzun zamandır saldırgan davranışların patlak vermesiyle ilişkilendiriliyor, özellikle de hastalığın odak noktasının temporal loblarda bulunduğu vakalarda. Temporal lob epilepsiden mustarip bazı hastalar, beynin etkilenen bölgesine yapılan cerrahi müda-

⁶ Luigi Valzelli, "Aggression and Violence: A Biological Essay of the Distinction" L. Valzelli ve L. Morgese ed., *Aggression and Violence: A Psycho/Biological and Clinical Approach* (Milan: Edizioni Saint Vincent, 1981) içinde, s. 48-49.

İnsan beyninin 4 lobundan biridir ve şakakların arkasında yer alır. Konuşma, hafıza ve işitmenin de dahil olduğu, birçok görevi vardır -çn.

haleyle tedavi edilmiştir. Saldırganlığı kontrol altına almak için tasarlanan beyin ameliyatlarıyla çok farklı sonuçlar elde edilmiştir ve şimdilerde çok nadiren yapılmaktadır. Ahlaki kaygılar şiddete başvuran suçluların ve geri dönülmez böylesi işlemler için tarafsız, bilgilendirilmiş onay veremeyecek çocukların tedavisinde beyin ameliyatlarının kullanılmasını yasaklanmıştır.

Elektroenselogram (EEG) araştırmalarında, beyin fonksiyonu rahatsızlıklarının saldırganlıkla bağlantılı olduğunu gösteren başka kanıtlar bulunmuştur. Özellikle antisosyal davranışlarla alakalı kişilik bozukluklarının, temporal loblardaki anormal elektrik faaliyetiyle ilişkisi vardır. EEG anormalliğinin beyin gelişmemişliğini yansıttığı böylesi vakalarda, beyin dalgaları genellikle yetişkinlerde değil de çocuklarda görülen cinstendir. Bazı saldırgan kişilik bozukluğu vakalarının olgunlaşma sürecinin gecikmesiyle alakalı olduğu varsayımı, saldırgan ve antisosyal davranışın yaşla birlikte gerilediği gerçeğiyle desteklenmiştir.

Williams'ın yakın zamanda (1969) yaptığı bir çalışma, ilk bulguların önemini güçlendirmiştir. Williams şiddet suçu işlemiş 333 erkeğin EEG'sini bu kişileri iki gruba ayırarak incelemiştir; bu kişilerden 206'sının geçmişinde alışkanlık haline getirdiği saldırganlık veya patlayıcı öfke vakaları varken, 127'si tek bir saldırganlık suçu işlemiştir. İlk grupta saldırganlığın büyük ölçüde iç kaynaklı ve kişilikle bağlantılı olduğu görülürken, ikinci grubun saldırganlığı olağandışı stresli çevresel faktörlerden kaynaklanmıştır. Şiddeti alışkanlık

haline getirmiş suçluların %65'inin EEG'sinin, geri kalan %24'le kıyaslandığında anormal olduğu görülmüştür. Her iki grubun %80'inde temporal lob işlev bozukluğuyla ilişkili olduğu bilinen ritim bozukluğuna rastlanmıştır.⁷

Öte yandan EEG'nin değerlendirilmesinin zor olduğu herkesçe bilinir. Şiddetli psikiyatrik bozukluğu olan yüz çocukla yapılan bir araştırma, temporal lobda yerleşik anormallikler ve saldırgan ya da antisosyal davranışlar arasında bir bağlantı olduğunu göstermeyi başaramamıştır.⁸ Rahatsız bireylerde EEG'nin zamanla nasıl değiştiğine dair uzun vadeli başka araştırmalara gereksinim vardır.

Baş yaralanması, beyni etkileyen çeşitli virüs hastalıkları ve bazı beyin tümörleri de kontrol edilemeyen saldırgan davranışların sorumlusu olabilir. Bu gözlemler saldırgan kişilik bozukluğunun tipik özelliklerini sergileyen birçok insanın kalıcı gelişmemişlik, beyin hasarı veya beyin fonksiyonlarında toksik bozulmanın bir sonucu olarak beynin kontrol sistemlerinin bozukluğundan mustarip olduğu izlenimini güçlü bir biçimde uyandırıyor.

Öte yandan saldırgan kişilik bozukluğundan mustarip olduğu kabul edilen birçok kişinin anormal EEG'si, herhangi bir beyin hastalığı veya diğer fizik-

⁷ Lishman, s. 104.

J. R. Stevens ve V. Milstein, "Severe Psychiatric Disorders of Childhood: Electroencephalogram and Clinical Correlations" (1970), *American Journal of Diseases of Children* 120:182-92.

sel anormalliğinin olmadığı doğrudur. EEG'si anormal birçok insanın özellikle saldırgan olmadığı da bir gerçektir. Bir başka deyişle bireyin şiddete yatkınlık kazanmasına zemin hazırlayan yapısal faktörler olmasına rağmen bu faktörler tek başına, şiddetin kendi kendine ortaya çıkacağına garantisini vermez.

Saldırgan kişilik bozukluğuna sahip bireylerin bu davranışlarından sorumlu çevre, çocukluklarının hangi dönemine kadar uzanıyor? Birçok uzman aile geçmişinin gelecekteki antisosyal ve şiddete yönelik davranışların önemli bir belirleyicisi olduğunda hemfikirdir. Birçok farklı çalışma saldırgan gençlerin soğuk, uyuşmaz, fiziksel cezalar uygulayan ve birbirleriyle anlaşamayan ebeveynlerin bulunduğu ailelerden geldiği sonucuna varmıştır. 1972'de bu konuda Leonard Berkowitz'ten alıntı yapmıştım ve daha sonra yapılan araştırmalar onun ilk kez 1962'de basılan *Aggression [Saldırganlık]* adlı kitabında yazdıklarını doğruladı.

Bulgularda dikkat çekici bir tutarlılık söz konusu... Çalışmalar *cezalandırmaya yönelik disiplin yöntemlerinin* (fiziksel cezalandırma ve çocukları bazı ayrıcalıklardan yoksun bırakmak gibi) *çocuklardaki yüksek düzeyde saldırganlık ve diğer antisosyal davranış biçimleriyle ilişkili olma eğilimi taşıdığını* belirtiyor. Diğer yandan *sevgi odaklı disiplin yöntemleri, açıkça bilinç gelişimini ve sosyal bakımdan uygun görülmemeyen davranışlara karşı kısıtlamaları içselleştirmeyi kolaylaştırıyor*. Çocuğu ebeveynlerinin standartlarına uyduğunda övmek, uymadığında onu mantıklı düşünmeye ikna

etmek, görünen o ki sevgi odaklı teknikler arasında en etkili olanıdır.⁹

Fiziksel cezalandırmaya maruz kalmakla, daha sonraki zamanlarda ortaya çıkan saldırganlık arasındaki ilişki doğrulansa da, bazı araştırmacılar bunun sebep sonuç ilişkisinin doğrudan bir ifadesi olup olmadığını sorgulamıştır.

Bu ilişki, çocukların ebeveynlerinin saldırgan davranışlarını taklit etme eğilimini yansıtıyor olabilir veya belki de o çocukların saldırganlığı, ebeveynlerinin şiddete dayalı muamelesine yol açıyordur. Bir diğer olasılıksa ebeveynlerin şiddete dayalı cezalandırmaları ve saldırgan çocuklar arasında sıradan bir bağın olmadığı, bu ikisinin sadece, üçüncü bir faktörün devreye girmesiyle bağlantılıymış gibi görüldüğüdür. Örneğin düşük gelirli ailelerde hem ebeveynlerin şiddete dayalı cezalandırmaları hem de saldırgan çocuklar yaygındır ve bu aralarındaki ilişkiyi açıklar.¹⁰

Bu alıntıyı antisosyal ve saldırgan davranışa sebep olan, bir araya gelmiş çeşitli faktörleri değerlendirmenin ne kadar zor olduğunu göstermek için yaptım. Benim görüşüm Berkowitz'in haklı olduğu yönün-

⁹ Leonard Berkowitz, *Aggression: A Social Psychological Analysis* (New York: McGraw-Hill, 1962), s. 291.

D. P. Farrington, "The Family Backgrounds of Aggressive Youths," L. A. Hersov, M. Berger, ve D. Shaffer, ed., *Aggression and Anti-Social Behaviour in Childhood and Adolescence* (Oxford: Pergamon Press, 1978), s. 73-74 içinde.

dedir. Davranışın içsel düzenleyicisi olarak vicdanın gelişimi, cezalandırılma korkusundan ziyade kişinin yakınlarının sevgi ve saygısını koruma arzusuna bağlıdır. Yani ebeveynleri tarafından sevilen çocuk, ailesinin ahlaki standartlarını benimseyecek ve onların kendisinden beklediğini yapmayı öğrenecektir çünkü ebeveynlerinden sevgi görmeyi sürdürmek ister, o sevginin azalmasından korkar. Karşılıklı sevginin egemen olduğu ailelerde çocuğun özsaygısı, aileden gördüğü sevginin sürekliliğine bağlıdır. Cezalandırmanın, özellikle de fiziksel cezalandırmanın artan bir öfke ve düşmanlık yaratma etkisi vardır; şiddetli cezalandırma misilleme görme korkusuyla, çocuğun aleni düşmanlığını bastırmasına neden olsa bile, gördüğü sevginin azalacağı korkusuyla vicdanın oluşmasında etkili değildir.

Çocuk hayatının ilk yıllarında ebeveynlerinden sevgi görmezse, onların standartlarını benimsemeyecek ve normal bir vicdan geliştirmeyecektir. Dahası, çok az sevgi gösteren ebeveynler genellikle tutarsız, tahmin edilemezdir ve aile içinde güvenilir davranış standartları tesis edemeyebilirler. Saldırgan dürtüleri kısıtlama yoksunluğunun çocuklarda yaygın bir durum olmasının yanı sıra, sevgi görmeyen çocuk, bu dürtüleri şiddetli olarak yaşamaya meyillidir. Görünen o ki insanların, sosyal hayvan olarak, kabul görme ve onaylanma gibi temel bir ihtiyacı vardır. Eksikliğini yaşadıkları şeyin ne olduğunu bilmiyor gibi görünseler de, sevgi yoksunluğuna hınçla karşılık verirler. Davranışın içsel düzenleyicisi olarak vicdanı gelişmemiş çocuklar, saldırganlıklarını sadece, anında cezalandırılma gibi açık bir tehdit söz konusu oldu-

ğunda dizginleyebilir. Normal bir vicdan gelişimine sahip çocuklar anında cezalandırılma tehdidi olmasa da iyi davranma eğilimindedir.

Sevginin azalmasının etkili bir yaptırım olması için, öncelikle, ebeveyn ve çocuk arasında sevgi olmasıdır. Çocuk hiç sahip olmadığı bir şeyin azalmasına tepki veremez. Her bebeğin kucaklanmayı, okşanmayı ve sevimliyi yaşamış olduğu öne sürülebilir; bu tür şeyler yaşamamış bebeklerin hayatta kalma olasılığı azdır. Ancak birçok çocuk o kadar az sevgi görür ki özgüvenleri cana yakınlıklarından ziyade sertliklerine bağlı hale gelir; ayrıca patolojik bakımdan saldırgan olanların büyük bir yüzdesinin parçalanmış yuvaların, sevgisiz yuvaların veya kişisiz kurumların ürünü olduğunu keşfetmek şaşırtıcı değildir. Sevgi yoksunluğu ve ebeveynler arasındaki anlaşmazlık, çocuğun gelecekte suç işleme ihtimalini artırır.

Hayatın ilk yıllarında sevgiden yoksunluk ve kötü davranışın ters etkilerinin, sonraki olumlu tecrübelerle önemli ölçüde değiştirilebileceğine dair deliller gittikçe güçlenmektedir. Çocuklar erken yaşta bulundukları çevre yüzünden ciddi zarar görseler bile, evlat edinme benzeri iyileştirici önlemlerin değerli değişimlere neden olduğu görülmektedir. Ancak tüm çocukluğunu hayata adım attıkları olumsuz çevrede geçirmiş sevgiden yoksun birçok çocuğun, sosyal ilişkilerini geliştirmeyi öğrenme şanslarının az olduğu hâlâ gerçektir.¹¹

Normal vicdanın gelişimini önleyen aynı yakın olumlu ilişkiler eksikliğinin, diğer insanlardaki anti-

Michael Rutter, *Maternal Deprivation Reassessed* (Harmondsworth: Penguin, 1981), s. 179-98.

sosyal kişiliklerin tanımlanmasında veya bu kişilerin çektikleri sıkıntıları umursamamalarının sorumlusu olduğu açıktır. Küçük çocukların, kendilerine göz kulak olanlara bile “bencil” bir açıdan bakmasını bekleriz. Çocuk ne kadar küçükse, diğer kişileri kendi ihtiyaçlarını temin edebileceği birer araç olarak düşünme eğilimi o kadar fazla olacak, onların da ihtiyaçları olduğunu o kadar az dikkate alacaktır. Diğer kişileri birer insan olarak takdir etme, onları kendisi kadar düşünme yetisi çocukluğun daha sonraki dönemlerinde ortaya çıkar ve sadece olumlu dostluk bağları teminde gelişim gösterir. Çocukluğunda sevgi görenler, karşılıklı olarak diğer insanları önemsemeyi ve kendilerine göz kulak olanların da sevgiye ihtiyaç duyduğunu takdir etmeyi yavaş yavaş öğrenir. Geliştikçe, diğer insanların duygularını incitmemeyi, almak kadar vermeyi de öğrenirler. Diğer insanları asgari seviyede düşünmenin, daha fazla sevgiye ve dolayısıyla özsaygıya neden olduğundan, bir karşılığı olduğunu görürler.

Sevgi olmadığında ya da doğuştan fiziksel veya psikolojik bozukluklar bireyi sevgiye karşılık vermekten aciz kıldığında, diğer insanların ihtiyaçlarını ve birey olarak ayrı mevcudiyetlerini takdir etmeyi öğrenmek söz konusu değildir. Bu bakımdan antisosyal kişiliklerin diğer insanların haklarını önemsememeleri, acil ihtiyaçları tatmin ettikleri sürece onlara değer vermeleri ve kendilerini engelleyenlere acı çektirirken herhangi bir şekilde suçluluk hissetmemeleri anlaşılır bir şeydir.

Bu durum ilk bakışta, normallikten o kadar da uzak görünmez. Son derece dengeli, sevgi dolu bir insanın bile sempati gösterme kabiliyeti sınırlıdır. Çoğumuz için yakın akraba ve arkadaş çevremizde olmayanla-

rı önemsemek zordur. Afrika'daki kıtlık, Türkiye'deki deprem ya da Japonya'daki tsunami bizi şok edebilir ancak bu felaketler kalbimize, dostlarımızın kaybında olduğu kadar dokunmaz. Antisosyal kişiliklerin yakın çevrelerindekiyle bile, bir Amerikalının Çin'deki adı duyulmamış bir köylü için sergileyeceği kayıtsızlıkla yaklaşma eğilimleri vardır. Diğer insanlar onlar için çok az şey ifade ettiğinden, söz konusu bu anormal bireylerin sergiledikleri şiddet ya da ihlal ettikleri diğer insan hakları için son derece az pişmanlık duymaları şaşırtıcı değildir.

Kişiler arası bağların yokluğu da antisosyal kişilerdeki tipik gerçeği önemsememe durumunu açıklar. Diğer insanlar sadece “adil oyun” ise onlara karşı dürüst olmak için savaş zamanı düşmana doğruyu söyleme gereğinden daha fazla bir neden yoktur. Birçok antisosyal bireyin davranışı akla ya gönençlerine karşı kayıtsız ya da faal biçimde düşmanca bir dünyada yaşadıklarını varsaydıklarını getirir. İstediklerini yalan söyleyerek elde etme ihtimalleri, doğruyu söyleyerek elde etme ihtimallerinden daha fazlaysa, esir düşmüş bir askerin onu esir alanlara yalan söylediğinde hissettiği suçluluk duygusundan daha fazla suçluluk hissetmeyeceklerdir. Özellikle ilginç olanlar, Britanya'da, “sahtekâr” diye bilinen patolojik yalancılar, para koparmak veya diğer birtakım avantajlar elde etmek için kendileri hakkında fantastik hikâyeler uyduran dolandırıcılardır. Bu tür antisosyal bireyler ve şiddete başvurmayı alışkanlık haline getirmişler arasında bazı benzerlikler vardır. Buna bir örnek, iki kadını öldürmesinin yanı sıra, kendine yüksek rütbeli bir subay ve bir İngiliz aristokrati süsü veren Britan-

yalı katil Neville Heath'tir. Yalan söylemeyi alışkanlık haline getirmek saldırgan bir davranış olarak görülse de sahtekârların çoğu şiddet yanlısı değildir; ancak bu kişilerin psikolojilerini izlemeye devam etmek, bizi ana konumuzdan çok uzaklaştıracaktır.

Kitabın ilk bölümünde “düşmanca” saldırganlık ve “araçsal” saldırganlık arasındaki farka dikkat çekmiştim. Şiddet suçlarının çok büyük bir bölümü açıkça araçsaldır, yani kasıtlı olmaktan ziyade rastgeledir. Kurbanını sopayla döven bir soyguncu onun ne hissettiğini önemsemeyebilir ancak kurbanına kasten zulmetmiyordur. Kriminologlar yapılan bir deney çerçevesinde, şiddete başvuran suçluları ve bu kişilerin saldırdıkları insanları yüz yüze getirdi. Bazı örneklerde söz konusu yüzleşme saldırganın, kurbanının da kendisi gibi bir insan olduğunu ilk kez fark etmesini sağladı ve sonuçta ondan özür dilemek istedi.

Diğer şiddet suçlularını idare etmekse çok daha zordur; kayıtsız olmaktan ziyade nefret doludurlar çünkü. Bir örnek vermek adına, Tony Parker'ın bir Britanya hapishanesi olan Grendon Underwood'daki tutuklulardan biriyle yaptığı konuşmalardan birinden alıntı yapmaya değer. Süje “ciddi fiziksel sakatlanmaya yol açmak” suçundan mahkûm olmuş, otuz yaşında alkolik bir İrlandalıdır. Mahkûm babasının kim olduğunu bilmeyen gayrimeşru bir çocuk olarak, annesinin birkaç akrabası tarafından büyütülmüştür.

Doğru dürüst açıklayamıyorum: Bir şeylerden yoksunsunuzdur, doğar doğmaz bir utanç kaynağı ve baş ağrısı olmuşsunuzdur. En başından beri istenmedim, bu yeterince açık. Bu durum tam anla-

mıyla onların toplumunun bir üyesi olmadığınızı bildiğinizden, sanırım büyürken sürekli savunmada olmanıza ve diğer insanlardan nefret etmenize yol açıyor. Böylece sırtınızı dönüyorsunuz, içinizden kendiniz gibi davranmak bile gelmiyor. “O zaman topunuz kahrolun, sizi, sizin beni önemsemediğinizden daha fazla önemsemiyorum” diye düşünüyorsunuz...

Buradan nefret ediyorum; gardiyanlardan, bana verdikleri yemekten, giymemi söyledikleri giysilerden nefret ediyorum. İşin gerçeği herkesten nefret ediyorum; en çok da kendimden. Nefret ve şiddet doluyum. Sanırım imkânım olsa bütün dünyayı yerle bir ederim.¹²

Böyle bir bireyin, toplum tarafından reddedildiğinin bir başka delili gözüyle baktığı cezaıyla yıldırılmayacağı anlaşılır bir şeydir. Toplum tarafından en başından beri onaylanmayan bireyin, yine toplum tarafından kınamaktan etkilenmediği açıktır.

Ceza tehdidi normal insanları, şiddeti alışkanlık haline getirmiş insanlardan daha çok etkiler çünkü normal insanlar alacakları ceza kadar toplum tarafından kınanmayı da önemser. Toplum tarafından kınanmak, ceza kanunu tarihinde görüldüğü üzere, çok daha önemli bir caydırıcıdır ki bu da, cezanın şiddeti ve caydırma gücü arasında çok az bir bağlantı olduğunu gösterir. 1814’te Sir Samuel Romilly Britanya Parlamentosunu asma, sürüklenme ve başka bir yerde

¹² Tony Parker, *The Frying Pan* (Londra: Hutchinson, 1970), s. 84, 86.

yaşama cezalarının güvenli bir biçimde yürürlükten kaldırılabileceğine ikna etmeye çalışmıştı. Ancak burada başarılı olamadı çünkü birçok parlamento üyesi bu barbarca infaz yöntemleri ceza olarak uygulanmadığında, vatana ihanet suçlarında ani bir artış yaşanacağını iddia etti. Hırsızlık cezası olarak idamın yürürlükten kaldırılması teklif edildiğinde de benzer korkular belirtildi. Ancak deliller, sıradan insanların çok daha küçük cezalarla ve bu cezaların, suçun saptanacağına dair yüksek bir beklentiyle birleştğinde suç işlemekten caydırılabileceğini gösteriyor; oysa antisosyal kişilikler en vahşi cezalarla bile caydırılamayacak ve muhtemelen bu tür cezaların uygulanması sonrasında davranışları daha da kötüye gidecektir. Yaşlı kadınlara tecavüz eden veya çocuklara işkence uygulayan suçlulardan intikam alınmasını istememiz doğaldır ancak paradoksal biçimde cezalandırılmasını en çok istediğimiz insanlar, bu cezalarla ıslah olma ihtimali en düşük insanlardır. Tony Parker'ın Britanya'da kırbaç cezası yürürlükten kaldırılmadan önceki tarihlerde suçlular üzerinde yaptığı çalışmadan bir başka örnek...

Bugünkü halim, kırbaçlanmanın bir işe yaramadığının, sadece intikam ve şiddete yol açığının ispatı olmalı diye düşünüyorum. Bournemouth'taki Tory adlı kadının dokuz kuyruklu kırbaçla kırbaçlama cezasının geri gelmesi için yaptığı çağrıyla okuduğumda gülmek geliyor içimden. Bunu sırf ekonomik nedenlerden ötürü isterseniz bile, ben ve tanıdığım tüm insanlar kırbaçlanmayı, uzun süreli hapse tercih edecektir. Üç günden sonra acı vermiyor, zihninizdekiler haricinde yaralar da kısa sürede iyile-

şiyor. Hissettiğiniz şey öfke, hınç ve en önemlisi, intikamınızı almak adına kararlılık oluyor. Peki, ya caydırıcılık? Bu olasılığın hiçbir şansı yok.¹³

Şiddet yanlısı davranışın nedeni olarak çocuklukta reddedilmenin ve kötü muamelenin aşırı uçta bir örneği olarak Muriel Gardiner'ın çocuk katilleri çalışmasından "Tom" vakasını alıntılایacağım.¹⁴ Tom on bir kardeşten üçüncüsüydü. Ondan nefret eden bir anne tarafından büyütüldü. Ailenin diğer üyeleriyle kaynaşması yasaktı, ısıtılmayan bir barakada uyumaya zorlandı ve günde bir kez yetersiz miktarda yemek verildi. Yasa okula gitmesini buyursa da erkek ve kız kardeşleriyle birlikte yürümesine izin verilmedi ve onlarla birlikte olmaya teşebbüs ettiğinde kırbaçlandı. Tom raşitizm, egzama ve astım hastasıydı. Sonunda suça yöneldi, yiyecek çaldı ve mahkemeye çıkarıldı. Bir gözaltı memuru evdeki durumunu keşfedince, Tom teyzesinin yanına gönderildi ama kadın bir yıl içinde öldü. Bu kez Tom kocası ağır bir alkolik olan bir başka teyzeye gönderildi. Bir gün bacağı kırılmış bir kedi bulup eve götürdü ve hayvana bakmaya başladı. Anlaşılan, kedi Tom'un derin bir sevgi bağı kurduğu ilk canlıydı. Bir öğleden sonrası Tom'un amcası işten eve sarhoş halde erken döndü ve Tom'u kediyle oynarken gördü. Adam öfke nöbeti geçirip kediye Tom'un gözü önünde boğazladı ve sonra Tom'un hav-

¹³ Tony Parker ve Robert Allerton, *The Courage of His Convictions* (Londra: Hutchinson, 1962), s. 34.

Muriel Gardiner, *The Deadly Innocents: Portraits of Children Who Kill* (Londra: Hogarth Press, 1977), s. 93-128.

yan için kazdığı mezarın üstünde tepindi. Tom o anda kalorifer dairesine gitti, amcasının dolu silahlarından birini alıp adamı, teyzesini ve amcasının kız kardeşini vurdu. O sırada on dört yaşındaydı ve ömür boyu hapse mahkûm oldu.

Bu vaka çocukluktaki kötü muameleyi, daha sonrakı zamanlarda ortaya çıkan şiddete bağlayan birçok faktörü gözler önüne seriyor. Tecrit Tom'un ebeveynleri veya kardeşleriyle bir bağ kurmasını engellemiş, bu durum onu sadece sevgiden değil, saldırganlıkla nasıl başa çıkılacağını öğrenme fırsatından da yoksun bırakmış. Tekrarlanan taciz ve aşağılama, kronik bir hınç algısına neden olur. Tom en son tahlilde aşırı derecede kışkırtılmıştı ama üçlü cinayetle verdiği tepki ancak çocukluk geçmişinin hesaba katılması durumunda anlaşılabilir. Annesi Tom'u günah keçisi ilan etmişti. Tom'un son eylemi olan cinayetin sadece amcasının zalimliğine ani bir tepki olmadığından, aynı zamanda çocukluktaki reddedilişi ve aşağılanışının intikamına dair unsurlar da içerdiğinden kim şüphe duyabilir? İnsanların hafızası geniştir; anlaşılan o ki tetikleyici olayla kıyaslandığında orantısız vahşet içeren şiddete yönelik eylemler, şimdiki zamana verilen tepki kadar, sıklıkla geçmişin de intikamıdır.

Kitabın bu bölümünün büyük bölümü kontrol altına alınamamış ve alışkanlık haline gelmiş şiddetle alakalıdır ancak Tom'un üçlü cinayeti, daha önce şiddete karşı bir eğilimi olmayan ve aslında kendini ve hakkını savunmakta beceriksiz bir ergen tarafından gerçekleştirilmiş münferit bir eylemdir. Burada ele aldığımız antisosyal kişiliklerin yanı sıra, aşırı şiddete yönelik eylemler yapan ve genellikle kontrol altına

alınmaktan ziyade aşırı baskı altına alınmış bir başka grup insanın olduğu da uzun zamandır bilinmektedir. Öfkesini ve hıncını dışavurması engellenmiş insanların düşmanca bir gerilimle biriktirdiği ve herhangi bir kışkırtmanın, Tom'un vakasında olduğu gibi, aniden şiddete yönelik patlayıcı bir eyleme zemin hazırladığı noktaya geldiği kabul edilir. Yukarıda geçmişte maruz kalınan kötü muameleyle alakalı hatıraların, Tom'un şiddet dolu eylemine katkıda bulunduğunu belirtmiştim; ancak bunun modası geçmiş bir görüş olduğunu itiraf etmek gerek çünkü bu "hidrolik modelle" alakalı düşmanca bir gerilimi temsil eder, yani bireyin içinde uzun zamandır biriken ve sonunda büyük bir baskı sonucu boşalabilen bir şeydir. Modern araştırmalar hayal kırıklığı ve kızgınlık halinin sadece harici bir uyarıcıyla sürekli güçlendirildiği durumlarda kalıcı olduğunu öne sürerek söz konusu modelin geçerliliğini tartışma eğilimindedir. Ancak bu tarz araştırmalar insanın iş yerinde geçirdiği kötü bir günde birikmiş öfkesinin bir köpeği tekmeleyerek ya da çocuklarına bağırarak dışavurduğuyla alakalı o çok iyi bilinen olguyu hesaba katmaz. Öfke saatler boyu depolanabiliyorsa, neden günlerce, haftalarca, hatta hayat boyu depolanmasın?

Saldırganlığın belirli dönemlerde boşalma ihtiyacı duyan bir içgüdü olduğuyla alakalı hidrolik modeli reddetsem de, boşaltılmamış öfkenin uzun vadeli hafızada depolanmadığına inanmak zor geliyor. Çocuklukta yaşansın veya yaşanmasın, travmatik tecrübelerin uzun vadeli etkileri söz konusudur. Örneğin yapılan çalışmalar toplama kamplarında hapsedilmiş kişilerin kurtarılıp serbest kaldıktan sonra "kronik stres sendromu" yaşadıklarını ve çoğunun asla iyileşemediğini

göstermiştir. Bu kişilerde görülen çabuk öfkelenme diğer birçok psikolojik belirtinin arasında en belirgin olanıdır. Bu öfkenin kısmen de olsa her durumda, kendilerini esir alan kişilerin kötü davranışlarına duyulan kronik bir öfke olduğu kesindir.

Şiddet suçu kurbanları yaşadıkları tecrübe sonrası hızlı bir iyileşme göstermez. Başta yaşanan şok ve inkârın sonrasında gelen dehşet ve korkuyu, üçüncü aşamada değişimli olarak apati veya öfke izler.

Suçun ardından gelen bu apati periyodu uzayabilir ve buna genel anlamda topluma yönelik öfke hissi eşlik edebilir: “Adalet yok,” “kimsenin umurunda değil.” Kurbanın, öfkelenmesinin muhtemelen hayatını tehdit edebileceği algılamasından ötürü, suçun işlendiği sırada genellikle öfke yoktur. Kurban daha sonra öfkeyi depresyon, suçluluk ve kendini suçlamayla sonuçlanacak şekilde kendi içine yöneltebilir. Öfkenin dışarı yöneltilmesinde hedefler doğrudan (suçu işleyene) veya dolaylı olabilir. Dolaylı olması halinde polisler, hâkimler, doktorlar veya gazete muhabirleri kurbanı kötü davranmakla suçlanabilir. Doğrudan suçluya yöneltildiğindeyse kurban, aklı intikam almakla meşgul olduğu yönde suçlanabilir: Kurban karakterine uymayacak şekilde şiddete yönelik, hatta ölümcül düşünceler hissedebilir veya seslendirebilir, bazen düşünceler niyete dönüşebilir, hatta onları hayata geçirebilir.¹⁵

¹⁵ John R. Hamilton, “Identification of High Risk Groups,” *Helping Victims of Violence* (The Hague: Ministry of Wel-

Bu örnekler travma esnasında ifade edilmeyen ve tahrik edilen öfkenin, gerçekten de “depolandığını” ya da bastırıldığını ve daha sonra belki de uygun olmayan bir şekilde ortaya çıktığını gösteriyor. Bu şekilde bastırılan tek duygu öfke değildir. Her psikiyatr yarım kalmış bir matem, büyük bir kayıp yaşamış ancak kaybıyla çeşitli nedenlerden ötürü olayın gerçekleştiği dönemde yüzleşememiş kişilere dair örneklerle karşılaşmıştır. Psikoterapide böyle hastalar, çok uzun zaman önce üstesinden gelmiş olmaları gereken bir kaybın matemini hâlâ tuttuklarını fark edip şaşırabilir ve kendilerini daha önce izin veremedikleri gözyaşlarını akıtırken bulabilir.

Kevin Howells’in öne sürdüğü gibi, kurt olmuş kuzulara dair başka açıklamalar da olabilir:

Davranış bilimcileri aşırı baskı altına alınmış “uy-sal” kişilerin, bir başka kişinin kışkırtmasını durdurabilmek için kendilerine güvenmedikleri ve çekinmeden hareket edemediklerinden, zaman zaman aşırı şiddete başvurmaya yatkın olabildiklerini vurgular. Kendileriyle sürekli “uğraşılmasına” engel olacak davranışlar sergilemekte dirayetsiz kişilerin, sürekli ve hatta artan biçimde kışkırtmalara maruz kalması muhtemeldir. Bilişsel sürece müdahale edilmesi de aşırı baskı altına alınmışlıktan, patlayıcı bir şiddete yönelik bir davranışa geçiş yapmakla alakalı ani değişikliği açıklayabilir. Aşırı baskı altın alınmış kişi zaman içinde olaylar,

fare, Health and Cultural Affairs, Government Publishing Office,1983), s. 116-17 içinde.

diğer insanlar, ilişkiler ve kendisi hakkındaki düşünce ve yorumlarını, öfke veya şiddete neden olan diğer etkilerin çoğalması ve bir olaya neden olması noktasına getirecek boyutta değiştirmiş olabilir.¹⁶

İşin içinde ne tür bir mekanizma olursa olsun, kısa süre öncesine dek, insan öldürme noktasına gelecek yoğunluktaki aşırı şiddetin, genellikle bir yabancından ziyade kurbanın baskı veya aşırı baskı altındaki aile üyelerinden biri tarafından uygulandığı kabul edilirdi. “Kısa bir süre öncesine dek” şerhini koymamın nedeni, bazı şehirlerde uyuşturucuyla alakalı şiddet olaylarının artık son derece yaygınlaşmasıyla birlikte, sokak cinayetlerinin ev içi cinayetleri geçmiş olmasıdır. Uyuşturucuyla alakalı şiddet yaygınlaşmadan önce, yetişkin erkek ve kadın kurbanların %20’sinden daha azı yabancılar tarafından öldürülüyordu. Cinayet sıklıkla erkeklerin eşlerini, metreslerini veya çocuklarını, kadınların da çocuklarını öldürdükleri bir suçtu. Dahası, ağır bir şiddete kadar giden tartışmalar genellikle, vakaların üçte birinde fiziksel gücü ilk kullanan kişi olan kurban tarafından başlatılırdı. Howells, “Özetle, ağır şiddet genellikle birbirleriyle sıkı fıkı kişiler arasında yaşanır, öfke dolu tartışma ve kavgaların ardından gerçekleşir” diye yazar.¹⁷

Bu nedenle aile içi cinayetler, nadiren “antisosyal kişilik bozukluğu” sergileyen gruptaki kişilere aittir.

¹⁶ Kevin Howells, “Social Relationships in Violent Offenders,” S. Duck ve R. Gilmour, ed., *Personal Relationships in Disorder* (Londra: Academic Press, 1981), s. 219-20 içinde. A.g.e., s. 216-17.

Bu tür cinayetlere dehşet bir olay gözüyle bakılma eğilimi olsa da ve hâlâ şiddetle cezalandırılrsa da, failerin çoğu tahammülü zor biçimde kışkırtılmış sıradan insanlardır. Çoğumuz öfke hissini yaşamamanın ne demek olduğunu bilir, çok içtiğimizde veya alaya maruz kaldığımızda o öfkeyi fiziksel olarak şiddetli biçimlerle dışavurabileceğimizi tasavvur edebiliriz. Bizi küçük düşürme ve tahrik etme gücüne sahip kişilerin bizi en iyi tanıyan, en yakınımızdaki ve en sevdiğimiz kişiler olduğunu biliriz. Aile içi cinayet işleyen katiller anlaşılabilir. Oysa şiddet yanlısı olmayan ortalama bir vatandaşın, şiddeti alışkanlık haline getirmiş, hatta suç işlemeyi itiyat edinmiş kişilerle özdeşleşmesi çok daha zordur. Bu kişilerin az çok yasalara uyan ortalama bir vatandaştan farklı bir altkültüre ait olduğu algısı varken, aile içi cinayet işleyen katiller bizim gibi insanlardır. Cinayet sıklıkla bir daha tekrarlanma ihtimali düşük, “bir kereye mahsus” bir suç olduğundan, güvenli bir şekilde şartlı tahliye olabilecek birçok katili gereksiz yere uzun süreliğine hapse attığımız kesindir. Toplumun aile içi cinayet işleyen katillerden ziyade antisosyal kişiliklerden korunmaya ihtiyacı vardır.

Şu anki bilgimiz dahilinde antisosyal kişilik bozukluğunun gerçek nedenini belirlemek mümkün değildir. Psikiyatrik birçok bozuklukta olduğu gibi, birden fazla neden vardır. Genetik faktörler, beyin fonksiyonlarında bozukluk, parçalanmış yuvalar, acımasız veya ihmalkâr ebeveynler; hepsi ileriki yıllarda ortaya çıkacak saldırgan davranışların önemli belirleyicileridir. Keza şiddetin ceza olarak veya anlaşmazlıkları çözmenin bir yolu olarak kullanılmasının alışkanlık haline getirildiği bir çevrede yetişmek de... Ancak bu faktör-

lerin hiçbirisi, kaçınılmaz bir biçimde saldırganlığı alışkanlık haline getirmiş bir insan yaratmaz. Bazı insanlar genetik dezavantajlarına ve son derece elverişsiz sosyal koşullara rağmen barışçıl, ağırbaşlı vatandaşlar olmaya devam eder. Hayata birçok avantajla başlamış diğerleriye suç işlemeyi alışkanlık haline getirmiş insanlara dönüşebilir. Tüm vakalara uygulanabilecek nedenbilimsel bir teori geliştirebilmiş değiliz. Ancak bu, münferit vakalar üzerinden yapılan araştırma çalışmalarının geçersiz olduğu veya bir kenara atılması gerektiği anlamına gelmez. Hayat hikâyelerini detaylarıyla incelemeye ve onları bizzat tanımaya hazır olmadığımız sürece, bu zor insanları asla anlayamayacağız veya davranışlarını değiştirmelerine yardım edemeyeceğiz.

Araştırmanın öncelikli olarak, antisosyal davranışı teşvik eden unsurların incelenmesine yönelik olması beklenir. Bu yaklaşımı tersine çevirip dikkati dezavantajlı kişilerin antisosyal kişilere dönüşmelerini *engelleyen* unsurlara –karakter özelliklerine, olumlu niteliklere, yeteneklere, kişisel ilişkilere– yöneltmek aydınlatıcı olabilir. Örneğin tahliye edilmiş ve istikrarlı bir aile hayatına geri dönmüş mahkûmların, böylesi bir destekten mahrum bırakılmışlara kıyasla yeniden hapse düşme ihtimalleri daha azdır. Yetimler, fiziksel ve cinsel açıdan istismar edilmiş çocuklar üzerinde yapılan araştırmalar, bu çocukların bazılarında kalıcı bir hasar oluşurken diğerlerinin hiç zarar görmemiş olmasalar bile nispeten verimli, değerli bir hayat sürmeyi başardıklarını gösteriyor. Peki, bu çocukları ciddi biçimde zarar görmekten koruyan şey nedir? Bilmiyoruz.

Bu bölümün başında ortaya çıkan antisosyal kişilik bozukluklarının akıl hastalığı olarak düşünülüp düşünülmemeyeceğini sormuş, ardında da bu kişilerin antisosyal davranışları nedeniyle sorumlu tutulmaları gerekli midir diye bir başka soru yöneltmiştim. Bunlar, böylesi davalarla uğraşan avukatların psikiyatrların önüne getirdikleri sorulardır. Bu bölümün bu tür sorulara neden kesin cevaplar verilemeyeceğini gösterdiğini umuyorum. Gördüğümüz gibi Britanya kanunları “psikopat bozukluktan,” “zihnin kalıcı bozukluğu veya kifayetsizliği” diye bahsediyor. ABD’de birçok eyalette psikopatları sorunlarını ele almak üzere yasal hükümler var, hem de şu sınıflandırmanın düzensiz doğasına rağmen: “1950’de, New Jersey’de hazırlanan raporda, söz konusu hastalıkla alakalı yirmi dokuz tıp otoritesinin yaptığı yirmi dokuz farklı tanımdan alıntı yapılmış.”¹⁸

Aynı gruba ait anormal kişilikler için yapılmış daha yeni tanımlamalar, bu kişilerin yasal statüleriyle ilgili sorulara cevap vermeyi kolaylaştırmıyor. Anormalliğin hastalıkla aynı olmadığı nettir ancak anormalliğin nerde başlayıp nerde bittiği o kadar da net değildir. Örneğin “psikopat” terimi bazıları oldukça başarılı, sıradışı çeşitli bireyler için kullanılmıştır. Bazı tür sosyal sapmalar bazen kötülüğün kanıtı olarak görülürken bazense hastalığın kanıtı olarak görülebiliyor.

Sosyal bakımdan sapkın faaliyetleri psikiyatrik olarak yeniden tanımlama sürecinde olan bitenlerin çoğu, bilimsel nedenlere dayanmaktan ziyade

¹⁸ Kittrie, s. 193.

stratejiktir. Toplum içinde sarhoş olmak, kronik alkolizm ve uyuşturucu bağımlılığı bu tür suçları işlemekle suçlanmış insanların ceza almalarından kurtulmaları için, homoseksüellikte olduğu gibi, hastalık belirtileri olarak damgalanır. Doktorlar ve davranış bilimciler “zihin sağlığı adına” bu ve diğer hastalıklara daha insani bir yaklaşım sergilenmesi için açıkça mücadele verdi.¹⁹

Paradoksal olarak, toplumun hastanın cezalandırılması yerine tedavi edilmesini garanti altına almak adına gösterdiği özverili çabalar, sıklıkla, muayyen hapis cezaları vermekten ziyade akıl hastanelerine istemsiz ve süresiz bir biçimde kapatılmak anlamına geldi. Nicholas Kittrie’nin kitabı *The Right to Be Different*’ta [*Farklı Olma Hakkı*] bununla alakalı dehşet verici örnekler vardır.

Birçok psikiyatr saldırgan kişilik bozukluğunun etkin bir tedavisi olmadığına inanır. Saldırgan davranışın ilerleyen yaşla birlikte, birey tedavi edilse de edilmese de, azalma eğilimine girdiğini daha önce belirtmiştik. Bu tür tedavide uzmanlaşmış psikiyatrlar genellikle sosyal rehabilitasyon sağlamak üzere tasarlanmış programların özel hastanelerde uzun süreli uygulanması gerektiğinde hemfikirdir. Saldırganlığı alışkanlık haline getirmiş ancak ıslah olmuş ve verimli ilişkiler kurmayı becerebileceklerini ispatlamış kişilere dair örnekler olduğu kesindir. Ancak adli tıp meseleleriyle alakalı yazan bir psikiyatr şöyle diyor:

¹⁹ Jonas Robitscher, *The Powers of Psychiatry* (Boston: Houghton Mifflin, 1980), s. 151-52.

Halen birçok psikiyatr psikopatlar için etkin bir tedavinin olmadığına inanıyor; bu bakımdan bu insanları istekleri dışında alıkoymak genel anlamda toplumda neden oldukları sorunların çözümü için bir yoldur. Her şey hesaba katıldığında, psikopatlar sağlık mevzuatlarından ziyade ceza ve medeni kanunlara tabi olmaktan çıkar sağlıyor.²⁰

Kişilik bozukluklarını, suç sorumluluğunun hafifletici bir sebebi olarak görenlere bu sert gelebilir. Bir insan anormal kişiliği nedeniyle “elinde olmadan” saldırgan davranışlar sergiliyorsa bu kişiyi cezalandırmak haksızlık olarak görülebilir. Öte yandan sorumluluk, avukatların arzu ettikleri gibi kesin ve tam olarak belirlenemez. Bir adam diğerini Tanrı’nın sesi kendisine öyle emrettiği için öldürmüştü, bu kişinin akıl hastası olduğunu, sanrının etkisi altında hareket ettiğini ve bu nedenle eylemlerinden sorumlu olmadığını söyleriz. Ancak saldırgan suçluların çoğu sanrı, halüsinasyon, düşünce bozukluğu veya akıl hastalığının tanımlanabilir diğer tipik belirtilerini sergilemez. Bu durum, böylesi suçluların eylemlerinden tamamen sorumlu olduklarının göstergesi değildir. Bireyin geçmişi, psikopatolojisi ve güdülerini hakkında bilgi sahibi oldukça, iyi veya kötü hangi eyleminin kaçınılmaz olarak içinde bulunduğu durum tarafından belirlendiğini, hangi eylemine özgürce karar verildiğini belirlemek o kadar zorlaşır. Chicago Üniversitesi’nde hukuk ve kriminoloji profesörü Norval Morris, suç sorumluluğunu

²⁰ Tony Whitehead, *Mental Illness and the Law* (Oxford: Basil Blackwell, 1983), s. 125-26.

hafifleten veya suçluyu tamamen temize çıkaran akıl hastalığının, bir savunma olarak öne sürülmesine izin verilmesi halinde, diğer savunmaların da eşit derecede geçerli sayılabileceğini öne sürüyor.

“Zenci mahallesinde ikamet etmek” neden bir savunma olmasın? Bu savunma ahlaken mazur görülemez. Bu tür aleyhte sosyal ve altkültürel geçmiş, istatistiksel olarak psikoza kıyasla *daha çok* suça neden olan bir unsurdur ve aynı zamanda suçlanan kişiyi bağlayan, belirleyici olmayan ceza hukuku (ve bu halen var olan tüm hukuk sistemlerini tanımlar) seçme özgürlüğünü ciddi biçimde kısıtlar.²¹

Halihazırda sahip olduğumuz bilgilerle, bu sorunlara pragmatik bir yaklaşım göstermek akılcı tek yoldur. Vakaların çoğunda suç işlemiş bir adamın tam anlamıyla sorumlu olup olmadığına karar veremeyiz. Toplum, şiddeti alışkanlık haline getirmiş suçlulardan korunmalıdır ancak bu kişilerin hapse mi atılacağı yoksa akıl hastanesine mi kaldırılacağı bir uygulama sorunu olmalıdır, ahlaki sorun değil. Şiddeti alışkanlık haline getirmiş suçlular genellikle hapiste tutulmalıdır çünkü hapisaneler bu kişilerle başa çıkılması bakımından hastanelere kıyasla daha donanımlıdır. Bu kişilerin psikiyatrik tedaviye ihtiyaçları varsa, tedavileri hapis-hanede yapılabilir.

²¹ Norval Morris ve Gordon Hawkins, *The Honest Politician's Guide to Crime Control* (Chicago: University of Chicago Press, 1970), s. 179.

Büyük, karmaşık toplumlarda her zaman, saldırgan kişilik bozukluğunun tipik özelliklerini sergileyen belli sayıda insan olacaktır. Bu tür anormalliklerin birden fazla nedeni olduğundan, hepsini ortadan kaldırmayı ümit edemeyiz. Ancak bu, alışkanlık haline gelmiş davranışa katkıda bulunduğu bilinen sosyal iblislere bir çare bulmak için elimizden geleni yapmama bahane teşkil etmez. Kitabın ilk bölümünde barış zamanlarında şiddet suçu işlemiş insanların büyük çoğunluğunun bireyin aşıldığı, yetersiz, yeteneksiz, çaresiz ve önemsiz hissettiği sosyal piramidin alt kısmından geldiğini ileri sürmüştüm. Rekabetçi, kapitalist ve sanayileşmiş toplumlar kabiliyet bakımından daha kısıtlı ve daha az işinin ehli hisseden kişilere, değerli oldukları ve istedikleri hissini vermekle alakalı sorunu çözmeye, hatta sorunu tanımlamaya bile çalışmaya başlamamıştır. Bu sorun çözülmüş olsaydı, şiddete yönelik davranışın tekrarlama sıklığının önemli miktarda azalacağına emin olabilirdik.

SADOMAZOŞİZM

Sadizm adını Marquis de Sade'ın (1740-1814) yazılarından, mazoşizm ise silahşör Leopold von Sacher-Masoch'tan (1836-1895) alır. Sadistler acı çektirmekten cinsel zevk alan kişi olarak tanımlanabilirken, mazoşistler zalimce, acı verircesine davranılmaktan veya aşağılanmaktan cinsel haz duyan kişi olarak tanımlanabilir. Cinsel davranışın bu iki biçimi genellikle bileşik "sodomazoşizm" kelimesiyle tarif edilir çünkü her iki faaliyetten biriyle erotik açıdan tahrik olan kişi, muhtemelen tersiyle de uyarılacaktır. De Sade öncelikle hükmetme ve acı çektirmeyle ilgilenirken, Sacher-Masoch dövülmek ve buyruk altına girmekten hoşlanıyordu. Ancak de Sade de dövüldü, Sacher-Masoch da zalim olabiliyordu. Konuyla ilgili yapılan tarafsız araştırmalar söz konusu bağlantıyı doğruluyor.

Öte yandan istatistiksel analizimiz iki kutuplu olmaktan ziyade tek kutuplu, çok güçlü bir sadomazoşizm faktörünü ortaya çıkarmıştır. Sadizm ve

mazoşizm birbirlerinin zıddı gibi görünmemekte, hatta aynı kişide ya hiçbiri ya da ikisi birden tezahür etmektedir... Bir doğrulama da Andreas Spengler'in 245 üyeli Alman sadomazoşizm kulübüyle ilgili yaptığı çalışmadan (1977) geliyor. Kulüp üyelerinin azınlıkta kalan bir bölümü yalnızca sadistçe veya mazoşistçe eğilimler gösterirken, örnekteki erkeklerin çoğu bu iki rol arasında gidip geliyor.¹

De Sade'de oğlancılık tutkusu varken, Sacher-Masoch'un kürke karşı fetişist özel bir tutkusu olduğunu fark etmek de ilginçtir. Cinsel sapma denilen bu olgular oldukça sık çıkarılır ve birlikte var olur.

Genellikle "sadist" kelimesi birçok şiddet eylemi için yanlış kullanılır, dolayısıyla zalimlik ve şiddetin sıklıkla cinsellikle harekete geçtiğine dair bir izlenim yaratır. Gerçek sadist, cinsel tatmin elde etmenin ayrılmaz bir parçası olarak acı çektiren ve aşağılayan kişidir. Neyse ki bu tür insanlar azdır. Şiddet ve zulüm *öncelikli olarak* cinsel olgu değildir. Bir ayaklanma esnasında polis copunu silahsız öğrencilerin kafasını kırmak için kullandığında, öğrenciler bu güç tecrübesini keyif verici bulabilir ama söz konusu süreçte ereksiyon veya orgazm olmaları pek muhtemel değildir. İşkenceci olarak eğitilmişler bile genellikle, belki birkaç istisna hariç, işkence esnasında cinsel heyecan duyma bakımından sadist değildir. Çoğu bilgi almak ya da kitleyi dehşete düşürmenin bir yolu olarak dev-

Hans J. Eysenck ve Glenn Wilson, *The Psychology of Sex* (Londra: Dent, 1979), s. 79.

let çıkarına yapılması gereken bir iş, bir görev gözüyle bakar işkenceye.

Yine de saldırgan tahrik ve cinsel tahrik arasında psikolojik seviyede yakın bir bağ mevcuttur. Ford ve Beach şöyle yazar:

Birçok insan topluluğunun cinsel olarak heyecanlanmak ve partnerine acı çektirmek arasında bir bağlantı olduğunu tamamen kabul ettiği gerçeği, kavganın ve çiftleşmenin omurgalı çok sayıda canlı türünde son derece yakın bir ilişkisi bulunduğu göz önüne alındığında özellikle ilginçtir. Fiziksel saldırgan davranışın, her canlı türü için geçerli olmasa da omurgalı başlıca her ırkın cinsel modelinin ayrılmaz bir parçası olarak biçimlendiğini belirtmek abartı olmaz.²

Melvin Konner ise şuna işaret eder:

Çatışmacı davranışlara yol açması beklenen aynı koşulların, erkek cinsel davranışını ortaya çıkarabileceğine dair kanıtlar da vardır. Örneğin erkek fareye verilen sert elektrik şoku bir başka erkek fareyle aynı ortamda olması durumunda onunla çatışmasına neden olurken, dişi fareyle aynı ortamda olması durumunda cinsel faaliyettin güçlenmesini sağlıyor. Doğadaki erkeklerin arzu ettikleri cinselliği elde edebilmeleri için çatışma durumunda kaldıkları birçok durum göz

² Clellan S. Ford ve Frank A. Beach, *Patterns of Sexual Behaviour* (Londra: Methuen, 1965), s. 60-61.

önüne alındığında, söz konusu ilişki hiç de şaşırtıcı değildir.³

Kinsey ekibi öfke ve cinsel heyecanlanma durumlarında yaygın olan fizyolojik on dört değişimi listeliyor. Onlara göre, cinsel heyecanlanma fizyolojisinin öfkeden ayrıldığı sadece dört husus mevcut. Orgazm genelde öfke esnasında gerçekleşmez; keza ereksiyon veya damar genişlemesinin diğer tezahürlerinde de... (Öfkeli bir insanın yüzü, damar büzülmesi sonucunda muhtemelen “öfkeden bembeyaz kesilir,” tehdidin sona ermesiyle yine kırmızıya döner.) Cinsel organlarla bağlantılı salgı bezlerindeki salgı artışı öfke durumunda genellikle yaşanmaz, keza cinsel heyecanlanmaya özgü ritmik kas hareketleri de. Kinsey araştırmacıları uyarılmanın bu iki hali arasındaki yakın bağlantının, hayal kırıklığı yaratan cinsel tepkilerin neden sıklıkla öfkeye ya da tersine öfke, çatışma ve tartışmaların aniden cinsel tepkiye dönebildiğini açıklayabileceğini işaret eder.⁴ Öznel olarak her iki durum da yorgunluğu erteler ve bireyin kas gerilimini ve kapasitesini arttırır, dolayısıyla esenlik ve hayat dolu olma hissiyatını güçlendirir. Ergen erkeklerin saldırgan bir biçimde uyarıldıkları futbol gibi şeylerin arayışında olmaları, bu tür uyarılmalar yaşam kalitesini arttırdığından, şaşırtıcı değildir. “Maço” görüntülerin ve futbol şiddeti olgu-

³ Melvin Konner, *The Tangled Wing* (New York: Holt, Rinehart & Winston, 1982), s. 289-90.

Alfred C. Kinsey, Wardell B. Pomeroy, Clyde E. Martin, ve Paul H. Gebhard, *Sexual Behavior in the Human Female* (Philadelphia: Saunders, 1953), s. 704-5.

sunun ağırlıklı olarak gençler arasında görülmesinin bir nedeni böylesi faaliyetlerin cinsel hayatı henüz oturmamış bireyler için fizyolojik uyarım heyecanına alternatif oluşturmalarıdır.

Katillerin cinayet eylemi esnasında veya hemen sonrasında cinsel haz yaşadığı birkaç örnek mevcuttur ancak birçok katil sadist olarak dikkate alınmaz. Böylesi vakalar halkın ilgisini önemli derecede çektiği ve geniş çapta haber yapıldığından, aslında olduklarından daha yaygın sanılırlar. Düsseldorf Canavarı olarak bilinen Peter Kürten, kurbanlarını boğazlar veya bıçaklarken cinsel haz yaşadığını itiraf etmişti.⁵ Son bölümde sözü edilen patolojik yalancı ve sahtekâr Neville Heath, sadistçe cinsel eylemlerin ardından iki kadını öldürmüş ve 1946'da idam edilmişti. Londra'da altı kadını öldürdüğü için asılan John Christie nekrofiliydi ve anlaşılan, canlı kadınlarla iktidarsızdı; cinayetleri ölü bedenleri cinsel ilişki için kullanmak veya mastürbasyon yapmak için işliyordu.⁶ "Moors Cinayetlerinin" failleri Ian Brady ve Myra Hindley, cesetlerini Saddleworth Moor'a gömdükleri birkaç çocuğu hırpalayıp öldürdükleri esnada cinsel zevk almıştı.⁷

Genellikle kamuoyu böylesi vakaların sık yaşandığına inanma eğilimindedir ancak tarafsız araştırmalar bu kanıyı doğrulamaz. Kinsey ekibi cinsel suç işleyenlerle alakalı yaptığı geniş çaplı araştırmada Moors Cinayetlerini andıran herhangi bir vakaya rastlamadı. "Cinsel hazzın ayrılmaz parçası olarak

⁵ Karl Berg, *The Sadist* (Londra: Acorn Press, 1938).

Ludovic Kennedy, *10 Rillington Place* (Londra: Gollancz, 1961).

E. Williams, *Beyond Belief* (Londra: Hamish Hamilton, 1967).

bir çocuğun öldürülmesi, milyonda bir görülen olgudur. Araştırmada böyle bir cinayete rastlamadık ancak görüştüğümüz birkaç saldırgan, çocukları kolaylıkla ölüme neden olabilecek şekilde yaralamıştı.”⁸ Pedofillerin büyük bölümü, ister homoseksüel isterse heteroseksüel olsun, çocuklara cinsel yaklaşım gösterirken şiddet kullanmaz. Azınlıkta kalan bir bölüm, arzuladıkları cinsel teması elde etmek için tehdit veya belli bir güç kullanır ancak çocuğu şiddetli yaralama alışlagelmiş bir durum değildir. Çocuk cinayetleri genellikle çocuğun çığlık atmasını engellemeye çalışırken, kendini onu boğarken bulan yetişkinin yaşadığı paniğin sonucudur.

Öte yandan çocuklara yetişkinlere kıyasla daha kolay hükmedilir, bu da özellikle çaresiz bir kurban isteyen tipte bir sadiste cazip gelebilir. Çocukların cinsel taciziyle alakalı bazı vakalar, özellikle ensest vakaları, sadomazoşist özellikler taşır. Çocuk kölelik, dayak ve benzeri ritüellerde yer alamaya zorlanabilir, boyun eğmediği zaman şiddetle cezalandırılmakla tehdit edilebilir. Çocuk genellikle ilişkiyi başkalarına açıklamaya yeltenemediğinden, cinsel taciz keşfedilmeden yıllar boyu sürebilir. Cinsel taciz televizyon ve radyolarda tartışma konusu haline geldiğinden ve yardım arayan çocuklar için özel telefon hatları açıldığından beri daha çok vaka gün ışığına çıkmıştır. Psikiyatrların kısa bir süre öncesine kadar çocukların cinsel tacizinin yaygınlığını hafife aldığı açıktır.

⁸ Paul H. Gebhard, John H. Gagnon, Wardell B. Pomeroy, ve Cornelia V. Christenson, *Sex Offenders* (Londra: Heinemann, 1965), s. 134.

“Yorkshire Katili” olarak bilinen, birçok cinayet işlemiş Britanyalı Peter Sutcliffe 1975 ile 1981 yılları arasında on üç kadının cinayetinden ve yedi kadını öldürmeye teşebbüsten suçlu bulundu. Sutcliffe bazen kadınların cinsel organlarında acımasızca yaralar açmış olsa da, bu saldırılardan cinsel haz aldığını düşünmek için bir neden yoktur. Sutcliffe çocukken ürkek ve utangaçtı, annesinin yanından ayrılmamayı alışkanlık haline getirmişti. Bedeniyle alakalı her şeyden utanıyor, oyun oynamaktan kaçınıyor ve kendini fiziksel olarak açıkça yetersiz hissediyordu. Cinsel bakımdan tahrik edici kızlardan huzursuz oluyordu ve sonunda evlendiğinde, şizofreni hastası utangaç, içine kapanık bir kız seçti. Sutcliffe’in kendini aşağıladığına inandığı kadın cinsiyetinden intikam aldığı varsayıldığında, cinayetleri kısmen anlaşılabilir hale gelir. Sutcliffe’in yargılanması esnasında herhangi bir akıl hastalığı bulunmasa da sonunda paranoyak şizofreni teşhisi konmuştu.⁹

Birden fazla cinayet işlemiş bir başka katil Dennis Nilsen, en az on beş genç adamı öldürdüğünü itiraf etmişti. Nilsen ritüel olarak cesetleri yıkayıp üzerlerine resimler çizmiş ve uzun uzun yazdığı yazılarda onları “harikulade” diye betimlemişti. Kurban seçimi homoseksüellik eğilimiyle belirlenmiş olsa da ve bazen cesetlere bakarak mastürbasyon yapmış olsa da, cinayet eyleminin kendisi cinsel heyecanla ilişkili değildir. Nilsen acı vermekle de ilgilenmiyordu. Zevki, kovalamaktan aldığını söylemişti. Kurbanını seçip onu evine gelmeye

⁹ Gordon Burn, “ *somebody’s Husband, somebody’s Son*” (Londra: Heinemann, 1984).

ikna eder, alkol ve müziğin karışımıyla “kafayı buldurdudan” sonra boğardı. Nilsen öncelikle cinsellikten ziyade güçle ilgiliydi. Cinsel orgazm heyecanının yerine her şeye gücü yetme hissinin verdiği heyecanı koymuştu. Nilsen, Sutcliffe’e göre daha zeki ve daha eğitimliydi ama birden fazla cinayet işleyenlerin ayırt edici kişilik özelliklerinin çoğunu onunla paylaşıyordu. Nilsen 1983 kasımında ömür boyu hapse mahkûm edildi.¹⁰

Bu bireyler ve kendileri hakkında söyledikleri incelendiğinde, güç ve cinsellik tutkularının içinden çıkılmaz bir biçimde, değişen oranlarda birbirine karışmış olduğu görülür ancak güç tutkusu genellikle cinsellik tutkusuna ağır basar. Dr. Robert Brittain’e göre sadist katil genellikle içgözlemseldir, içine kapanıktır ve ağırlıklı olarak yalnızdır.¹¹ Genelde “annesinin kuzusudur” ama annesine ve diğer kadınlara karşı normal herhangi bir yolla ifade edemediği, şiddete yönelik yoğun duygular besleyebilir. Sonuçta çoğunlukla fantezi dünyasında yaşar. Pornografi, sadomazoşist film ve videolar, “dehşet odasının” balmumu görüntülerinden oluşan şovlara hayrandır. Gerçek cinsellik deneyimi genellikle çok sınırlıdır. Kibirlidir, dış görüntüsüne titizlenir, oldukça şekilci ve düzgündür, düzenli olmaya saplantılı bir ilgi duyar. Kolayca utanır ve sıkılır, saldırıları genellikle özsaygısının zedelenmesinin ardından gelir. İşlediği cinayetler ona geçici bir üstünlük veya intikam duygusunun tatmini hissini verir. Ci-

¹⁰ Brian Masters, *Killing for Company* (Londra: Cape, 1985). Robert P. Brittain, “The Sadistic Murderer” (1970): *Medicine, Science and the Law* 10:198-207.

1966 tarihli Amerikan yapımı korku filmi –çn.

nayetle birlikte gelen duygusal boşalma, zalimlikten zevk almaktan ziyade tanrısal her şeye kadirlik hissini yaşama meselesidir. Bazen polisten çok daha zeki olduğuna ve mahkûm olmaktan kurtulacağına inanır. Bazı örneklerde bu fantezi kısmen gerçeklerle desteklenmiştir. Hem Sutcliffe hem de Nilsen yakalanmadan önce birkaç yıl “işledikleri cinayetlerden yakayı sıyırmıştır.” Birazdan göreceğimiz üzere, de Sade’in da her şeye kadirlik fantezisi vardı.

Benzer sonuçlar, cinsellik tutkusu ve güç veya intikam tutkusunun değişen oranlarda birbirine karıştığı tecavüz için de geçerlidir. Tecavüzcünün, tecavüz etmek için cinsel olarak uyarılması gerekir ancak birçok tecavüzcü kurbanını aşağılamakla ve cinsel tatmin elde etmekten ziyade erkekliklerini şiddet yoluyla ispat ve iddia etmekle daha çok ilgiliymiş gibi görünür. Beş yüz tecavüzcüyle yapılan bir araştırmada, Groth bu kişilerin %40’ının çoğunlukla “öfke” tecavüzcüleri olduğunu hesapladı. “Tecavüzü tetikleyen olaylar tipik biçimde tartışmalar, ev içi sorunlar, sadakate yönelik şüpheler, sosyal reddedilmeler ve çevresel hüsranslardı. Olaya aracılık eden yaygın duygularsa öfke ve öfkeyle ilişkili mağdur olma, incinme, tenkit edilme ve haksız muameleye maruz kalma hissiyatıydı.”¹² Bu tür tecavüzler çoğunlukla uyum gösterme ihtiyacından daha ziyade şiddet özelliği gösterir ve genellikle sözlü taciz, küfür ve kurbanı küçük düşürmeye yönelik hesaplı eylemler şiddete eşlik eder.

Birçok tecavüz ev hırsızlığı esnasında gerçekleşir. Saldırganlar genellikle, ister bir eşya isterse cinsel

¹² A. N. Groth, *Men Who Rape* (New York: Plenum, 1979).

tatmin olsun, istediğini elde etmek için şiddeti araç olarak kullanmayı alışkanlık haline getirmiş genç suçlulardır. Kurbanın aşağılanması bu tür tecavüzlerin genellikle ayrılmaz bir unsuru değildir. Tecavüzün başka bir örneğindeyse şiddet en alt düzeydedir. Bazı tecavüzcüler kendilerine güveni çok az olan ve herhangi bir kadının, cinsel taleplerine isteyerek karşılık verebileceğine inanamayan erkeklerdir. Bu bakımdan şiddete başvuracaklarına dair, hayata geçirmeyi amaçlamadıkları, ama kadının itaat etmesini sağlamaya yetecek tehditler savururlar. Sadist katiller nadirdir, tecavüz yaygın olsa da gerçek anlamda ne kadar yaygın olduğunu saptamak zordur.

Hâkimiyet ve itaat meselesi ve bunların, hâkimiyet kurmakta cinselliğin ve saldırganlığın göreceli olarak önemi insanla sınırlı kalmaz. İlk bölümde aynı kaynaklar için birbirleriyle rekabet eden hayvanlar arasındaki çatışmalardaki yıkıcılığı en alt seviyeye indirmek için bazı âdet ve alışkanlıkların benimsendiğinden bahsetmiştim. Aynı zamanda gruplar halinde yaşayan hayvanların, birbirleriyle zarar veren türden çatışmalardan kaçınmak için geleneklere uygun hâkimiyet tesis etme ihtiyacı duyduklarına da işaret etmiştim. Bir hayvan grubu içinde bir dereceye kadar belirlenmiş ve ayırt edilebilir hiyerarşinin tesis edilmesi, potansiyel çatışmaların gerçeğe dönüşmesini engelleme eğilimindedir. A hayvanının hâkimiyeti daha önceden kurulduğundan, B hayvanı alışlagelmiş bir biçimde A hayvanına itaat ediyorsa, A ve B hayvanı arasında çatıma ihtimali azdır. De Waal, “bağdaşmış hiyerarşi modeli” adını verdiği şeyi “iyi organize olmuş bir hiyerarşi sosyal bağlara katkıda

bulunur ve şiddeti azaltır” diye tanımlar. Hayvanlar arasındaki çatışmalarda, “kazanan, kaybedenin itaati karşılığında ona uzlaşma ve sosyal hoşgörü teklif eder.”¹³ Söz konusu bu hâkimiyet-itaat ilişkisinin şekillenmesi, insanlar arasındaki etkileşimde de görülebilen çeşitli biçimlerdeki alışkanlıklar sayesinde gerçekleşir. Hâkimiyet kurmuş hayvana itaatkârca kaba etini sunmak veya onun boynunu yalamak, psikolojik bakımdan bir askerin üstünü selamlaması âdetinden çok da uzak değildir.

Roger Brown *Social Psychology* [Sosyal Psikoloji] kitabının ilk edisyonunda şöyle yazar:

Birçok hayvan topluluğunda hâkimiyet düzeni, imtiyazlar eşitsizlikleri ve güçten oluşan insan statü düzenini andırır. Hâkimiyet kendi bağımsızlığı bireylerin farklılıklarına, özellikle de yaş ve cinsiyet farklılıklarına bağlı statü gibidir. Hâkimiyet düzenlerinde erkek genellikle dışıdan, olgun hayvan da olgunlaşmamış hayvandan üstündür. Bu aynı zamanda insan statü düzenlerinin olağan biçimidir. Erkek hâkimiyetinin cinsiyet ve yaş dışında belirleyici etkenleri güç, saldırganlık, silahlanma, dış görünüm itibarıyla korkutuculuk ve blöf yapma kabiliyeti gibi görünüyor. Bunlar insan statüsüyle bağıntısız değildir.¹⁴

¹³ Frans B. M. de Waal, “The Reconciled Hierarchy,” M. R. A. Chance, ed., *Social Fabrics of the Mind* (Hove: Lawrence Erlbaum, 1988), s. 131 içinde.

Roger Brown, *Social Psychology* (New York: Free Press, 1963), s. 74.

Brown primatlardaki hâkimiyetin aynı zamanda bireyin ailesinin büyüklüğü ve müttefiklerinin sayısıyla belirlendiği ekleyebilirdi.

Böylesi belirleyiciler sadomazoşizm çalışmalarıyla alakalıdır. Yirmi beş yıldan uzun zaman önce, Abraham Maslow ve çalışma arkadaşları, insanlarda ve insan olmayan primatlarda belirgin cinsel davranışların görüldüğü gibi olmadığını ve daha ziyade saldırganlık, statü ve hâkimiyetle alakalı olduğunu, duyuşal zevk veya cinsel tatminden ziyade kavramlarla bağlantılı olduğunu iddia etmişti.¹⁵ Bu davranış çeşitliliğine daha sonraları, “sahte cinsel” denilir oldu.

Bu bağlamda özellikle ilginç olan, cinsel davranış kalıplarının sıklıkla rütbe sırasını belirleyen sosyal etkileşimde kullanılmasıdır. Bu durum hem erkek hem de dişi davranışı için geçerlidir. Bazı maymun ve kuyruksuz maymun türlerinde cinsel faaliyet, dişinin *sunumuyla* başlatılır. Yani dişi erkeğe yaklaşır, kaba etini ona doğru döner ve aynı anda omzunun üzerinden erkeğin olduğu tarafa bakar. Film yıldızı Betty Garble’in benzer bir poz takındığı ünlü bir fotoğraf vardır. İnsan olmayan bazı primatlarda davet, üreme organı da dahil olmak üzere, tüm perineal bölgenin şişmiş ve hayvan kızıştığında, sıklıkla, dikkat çekici bir biçimde renklenmiş olduğu gerçeğiyle vurgulanır. Al yanaklı maymunlarda poponun kırmızı renginin başlı başına

¹⁵ Abraham H. Maslow, H. Rand, ve S. Newman, “Some Parallels between Sexual and Dominance Behaviour of Infra-human Primates and the Fantasies of Patients in Psychotherapy,” Maslow, ed., *The Farther Reaches of Human Nature* (Harmondsworth: Penguin, 1973), s. 369-86 içinde.

cinsellik sinyali olmadığı, ancak dışının cinsel şişkinliğinin görünürlüğünü arttırabildiği ortaya konmuştur. Renk, cinsel şişkinliklerde olduğu gibi, cinsellik hormonlarının idaresiyle yoğunlaşmaz. Erkek al yanaklı maymunlar cinsel açıdan görüntüden ziyade kokuyla tahrik olur. Ancak kırmızı popo, “saldırgan tarafından yöneltilen tehdidin bastırılması sinyali” görevi görür.¹⁶ Bu nedenle al yanaklı maymunlarda “kırmızı görmenin,” insanlara ve boğalara atfedilenin tam tersi bir etkisi vardır.

Kaynağı tamamen cinsellik olan sunum hareketinin, hareketin yöneltildiği hayvanda saldırganlığı bastırma etkisi yarattığından, yakınlık ve itaati göstermenin bir aracı haline gelmesine şaşırmamak gerek. Kedi besleyen insanlar kedinin sahibini bacaklarına sürtünerek, mırılayarak, anüs ve genital bölgesini gözler önüne sermek için kuyruğunu havaya kaldırarak karşıladığını bilir; kedi hoşla giden tanımayı, yakınlığı ve bağımlılığı işaret etmek için sunumu kullanmaktadır.

İnsanlarda itaati belirtmenin, aralarında başını eğmek, reverans yapmak, secde etmek ve diz çökmenin de bulunduğu birkaç geleneksel yolu vardır. Bu davranış biçimlerinin hepsi itaatkâr kişiyi daha küçük gösterir. Gerçek veya taklit sadomazoşist dövme alışkanlığı, taraflardan birinin “öne eğilmesini,” böylece hayvanlardaki sunuma benzer bir poz takınmasını gerektirir.

Sunum gerçekte çiftleşmeye hazır olunduğunun belirtisi, bir dişi hareketi olsa da, dişiler tarafından

¹⁶ Michael R. A. Chance ve Clifford J. Jolly, *Social Groups of Monkeys, Apes and Men* (New York: Dutton, 1970), s.187.

kızışma döngüsünün herhangi bir safhasında cinsel-lik amacı dışında da kullanılabilir; keza her iki cinsten genç hayvanlar, hatta yetişkin erkekler tarafından bile... Hem erkek hem de dişi tarafından üst sınıftan bir bireye cevap olarak yapılan bir itaat hareketi olarak sunum, birçok maymun türünde tarif edilmiştir. Sunumun, “korunmalı tehdit” denilen ilginç bir uygulamasında, bir maymun başka bir maymuna saldırmak isteyip de buna cüret edemediğinde rakibini, üst sınıftan bir erkeğe sunum yaparak tehdit edebilir. Bu durumun bazen, okulda küçük bir çocuğun kendine eziyet eden kişiyle hesaplaşması için büyük bir çocuğun yardımını almasına benzer şekilde, hâkim erkeği, zayıf maymunun yerine savaşması için ikna etme gibi bir etkisi olabilir.

Tamamen sosyal bağlamda sunum bir dişinin cinsel eylemi örneği olarak itaat veya selamlamayı ifade eder hale gelmiştir. Erkeğin cinsel eylemleri, sosyal ortamlarda hâkimiyet veya saldırganlığı belirtmek için de kullanılabilir. Örneğin Itani, bir erkek makağın kendisi ve üst sınıftan bir erkek makak arasına düşen mandalinayı almaya, makaklardan üst sınıfta olanın, astının sunumuna, onun üstüne çıkarak tepki verinceye dek cüret edemediğini gözlemlemiştir.¹⁷ Tıpkı sunum gibi, bir dişi eylemi her iki cins tarafından da gerçekleştirilebilir, yani bir erkek eylemi olan üste çıkmak, cinsel birleşmeden ziyade hâkimiyet söz konusu olduğunda her iki cins tarafından gerçekleştirilir. Bazı hayvanlarda testis, testis torbasına genellikle sadece kur yapma esnasında iner; bu durum kobay farele-

¹⁷ De Waal, s. 114.

ri için de geçerlidir ama aynı zamanda çiftleşme söz konusu olmadığı zamanlarda inik testisleri rakibine göstererek bu mekanizmayı bir tehdit olarak da kullanırlar. Sincap maymunları hâkimiyetlerini sadece üste çıkararak değil, erekte olmuş penisleriyle bir başka maymunun yüzünü dürterek gösterir. Dişiler aynı amaç için üreme organlarını sergileme yoluna gider. Penisin gösterilmesi, bazen erkekler tarafından bir selamlama şekli olarak kullanılır.

Cinsel davranış kalıplarının insanlar dışında hayvanlarda alışkanlığa bağlı olarak dostça selamlaşmadan tutun da hâkimiyet-itaat ilişkilerinin tesis edilmesi ya da tasdiklenmesine ve tehdidin engellenmesine kadar sosyal amaçlarla, cinsellik dışı kullanıldığına dair yeterince örnek verildi. Şu ana dek ele aldığımız insanların sadistçe davranışlarına ait örneklerin büyük çoğunluğunda, hâkimiyetin tesis edilmesinin, cinsel haz alınmasına kıyasla daha önemli olduğu, bazı örneklerde de ikisinin birleştiği görülmüştür. Cinayet bir insanın diğer insan üzerindeki nihai güç iddiasıdır; tecavüzün genellikle cinsel arzudan ziyade öfkenin bir ifadesi olduğunu gördük. Dolayısıyla insandaki sadomazoşist davranışların büyük bölümü gayet yerinde bir biçimde, “sahte cinsel” olarak adlandırılabilir. Öte yandan hayvan davranışlarının herhangi bir biçimini sadomazoşist olarak adlandırmak mantıklı değildir. Öldürmeden önce fareyle oynayan bir kedi, kasten işkence çekirtmiyordur. Kedi muhtemelen yakalama ve aniden saldırma yeteneklerini uygulamanın keyfini çıkarıyordur ama bu durumdan, kedinin farenin yaşadığı dehşet ve korkuyu takdir etme yeteneği olmadığından, ona acı çektirerek zevk aldığı anlamı çıkarılamaz.

İşkenceci veya katil insan da güç uygulamaktan keyif alabilir ama kurbanının nasıl bir acı çektiğini tasavvur etmekten zevk alma kapasitesiyle “sadist” sıfatını hak ettiğine şüphe yoktur.

İnsanlar cinsel davranış kalıplarını ve cinsellik dilini, cinselliğin kendisinden bağımsız çeşitli durumlarda kullanır. Roma imparatoru Hadrian yağmacı kabileler Piktler ve İskoçları engellemek için Britanya'nın kuzeyine bir duvar inşa etti. Bu duvarın büyük bölümü günümüze kadar gelebildi. Duvarın hisarlarından birindeki taş, potansiyel işgalcilere karşı dimdik duran, başka bir şeyle karıştırılamayacak fallus ve testis oyulmuştur. “Siktir git” tehdidi, tarihin kendisi kadar eski olmalıdır. Antik Atina'da sakallı başların üstünde duran erekte olmuş fallus ve testisleri taşıyan kare taş sütundan oluşan özel tipte heykeller, önlerinde durdukları evleri, tapınakları koruyan muhafızlar veya sınır işareti olarak yaygın biçimde kullanılıyordu. Baş genellikle Tanrı Hermes'inkiydi ve bu cins bir heykel ithifallik [şehvetli] Hermes olarak bilinirdi.

Birçok okuyucu Freud'un *Düşlerin Yorumu*'ndaki ifadesine aşınadır: “Çomak, ağaç gövdesi ve şemsiye gibi (bu sonuncunun açılması bir ereksiyonla kıyaslanabilir) tüm uzantılı nesneler, erkek organı yerine geçebilir; bıçak, kama ve mızrak gibi tüm uzun, keskin silahlar da öyle.”¹⁸ Freud hep, “zorunlu organik temel”

Zeus'un habercisi olarak görev alan Hermes, tanrıların en hızlısı ve kurnazı sayılırdı –çn.

Sigmund Freud, *The Interpretation of Dreams*, Standard Edisyon, 5. cilt (Londra: Hogarth Press, 1958), s. 354 [a.g.e., çev. Emre Kapkın, Payel Yay., 1996, s. 85].

olarak adlandırdığı psikolojik süreci kısaltmaya çalıştı. Bu onun üreme organlarını diğer şeylerin sembol ve işaret olabileceklerine dair indirgenemez bir gerçek olarak görmesi anlamına geliyordu. Freud karşıt olasılığı dikkate almadı: yani, bizzat üreme organlarının cinsellik dışında başka bir anlama gelme olasılığını. Ancak kralın fallik sembolü olan asasının onun kraliyet gücünü göstermesi gibi, penisin kendisi de özellikle antik ve basit zamanlarda, otorite sembolü veya düşmanları savuşturacak sihirli bir tehdit olarak kullanıldı. “Ne de olsa penis sadece bir erkeklik sembolüdür” dediği iddia edilen Jung, bu noktaya kısa ve öz değindi.

“Edepsiz teşhir” diye bilinen cinsel saldırı, şok ve dehşete neden olmak suretiyle, bir erkek olarak farkındalık sağlama adına, penisi sembolik olarak kullanarak yapılan ilkel girişim örneğidir. Penisi güvenilir bir mesafeden “teşhir etme” dürtüsü, en yaygın cinsel suçlardan biridir; 1975’te Britanya’da iki bin beş yüzün biraz altında erkek sadece bu suçtan hüküm giymişti; göz ardı edilmiş veya soruşturma açılmamış vaka sayısı çok daha fazla olsa gerek. Teşhirciler kendi cinsel ilişkilerinde genellikle utangaçtır. Genellikle, annenin en güçlü kişilik olduğu ailelerden gelirler, evlendiklerinde kendi eşleri tarafından hükmedilme eğiliminde olurlar. Teşhir dürtüsü genellikle evlilikte stres yaşandığı veya kadının hamileliğinde ortaya çıkar. Birçok teşhirci kendilerini teşhir ettikleri kişilerle yakın temastan kaçınır ve genellikle cinsel açıdan uyarılmaktan ziyade şok olacak genç kızları seçer. Bazı teşhirciler teşhir eylemi sonrasında mastürbasyon yaparak az da olsa tatmin olur ama teşhirciliğin çoğunlukla

saldırgan olduğu, cinsel zevk arayışından ziyade güç kabulünün teminiyle alakalı olduğu açıktır. Bir araştırmaya göre, “Teşhircilerin gereğinden çok memnun etme veya hayatlarının ilk yıllarındaki önemli kişilikler tarafından takdir görme ihtiyaçları vardır. Karşı cinsle ilişki kurmakta zorluk yaşamışlardır ve kadınlara karşı genellikle üstü kapalı düşmanlık belirtileri gösterirler.”¹⁹ Bu bağlamda, teşhircinin hedef aldığı kişiyi uzakta tutarak belki de sadece kendini değil, aynı zamanda hedefini de olası bir saldırıdan koruduğunu gözlemlemek uygun olacaktır. Teşhirciler heteroseksüel olsalar da kadınlara karşı açıkça ikirciklidir.

Sadomazoşist uygulamalar içindeki insan sayısı az olmayabilir ama gerçekte ne kadar yaygın olduğunu belirlemek zordur. Kırbaqlama, aynı zamanda askı, kelepçe ve diğer aletleri de temin eden birçok seks işçisinin repertuarının parçasıdır. Proust *Kayıp Zamanın İzinde* nin son bölümünde anlatıcının Jupien’in genelevine ziyaretini ve orada M. de Charlus’ın çivi başlarıyla süslü bir kırbaqla kırbaqlanmasına şahitlik etmesini betimler. Proust’un bizzat kendisi bu genelevin orijinalini, Paris’teki Rue de l’Arcade’deki Hotel Marigny’yi ziyaret ederdi. Proust’un Baron de Charlus’ın mazoşist zevklerini paylaştığına dair bir delil yoktur ancak homoseksüelliğini bir dereceye kadar sadizmle birleştirdiği kesindir. Proust işçi sınıfından gelen, zalim veya şiddete başvurduğunu düşündüğü yakışıklı genç erkeklerle sohbet etmekten hoşlanır,

¹⁹ J. W. Mohr, R. E. Turner, ve M. B. Jerry, *Pedophilia and Exhibitionism* (Toronto: University of Toronto Press, 1964), s. 164.

onları hayvanları nasıl katlettiklerini ve ellerini kana buladıklarını anlatmaya ikna ederdi. Proust'un aynı zamanda fare kovalayan, onlara sopalarla vuran veya şapka iğnesiyle vücutlarını delen genç erkekleri izlemekten hoşlandığından bahsetmek üzücüdür.²⁰

Şair Swinburne hayatı boyunca kırbaçlamaya ta-
kıntılıydı ve de Sade'in ateşli bir hayranıydı. Bizzat
kendisi konu hakkında kapsamlı yazılar yazdı. Otuzlu
yaşlarından itibaren, kırbaçlama imkânının sunuldu-
ğu St. John's Wood'un müdavimiydi. Arkadaşı D. G.
Rosetti, şairin zevkinin iki paralık olduğunu düşündü
ve sapkınlığını tedavi etmek için bir girişimde bulu-
nup onu baştan çıkarması için Amerikalı sirk binicisi
Adah Dolores Menken'i ayarladı. Menken'in bu işte
başarılı olduğunu söylemek zor; kadın, "Nasıl oldu-
ğunu bilmiyorum ama onu istenen duruma bir türlü
getiremedim ve ısırmanın bir faydası olmadığını an-
lamasını sağlayamadım" diyerek Rosetti'nin verdiği
parayı iade etti.²¹ Gelgelelim Adah Menken şairle dost
oldu, Swinburne'nün bariz iktidarsızlığına rağmen
onun odalarını sık sık ziyaret etti. Bu heyecan verici
hanımefendi, Astley Sirkindeki ten rengi taytıyla, at
üstünde dururken tasvir edilmiş Mazeppa portresiyle
ünlüdür.

Swinburne'nün en çok bilinen bazı dizelerini kap-
sayan "Dolores" şiiri, sadomazoşizme övgüler düzen,
derin duygularla dolu bir ilahidir.

²⁰ George Painter, *Marcel Proust*, 2. cilt (Londra: Chatto & Windus, 1965), s. 262-70.

Philip Henderson, *Swinburne* (New York: Macmillan, 1974),
s. 131 içinde alıntılıdır.

İncitebilir misin beni, bal dudaklım, seni
incitsem bile?
Erkekler dokunur dudaklarına ve ansızın
değişirler
Zambaklar ve erdemin rehaveti
Güller ve ahlaksızlığın esrikliği için;
Ayağının değdiği yerdedir,
Çiçek açar, okşayıp seni, etrafını sarar
Ey muhteşem, püripak Dolores,
Acılarımızın Leydisi.

Swinburne Hıristiyanlığın sadomazoşizme henüz kısıtlamalar getirmediği geçmiş çağı düşler.

Sen ki eski kafalı tarzda korkusuz güzel
Kolun bacağın birer melodi gibi oysa
Kıvrak ve şehvetli bir pişmanlıkla
Tutkunun müziğine doğru ilerler
Neydi, ey tanrılar, bizi seni terke gark eyleyen
Reddedip engelleyen inanç için?
Aşağı gel ve kurtar bizi erdemden
Acılarımızın Leydisi.

Cinsel sapkınlıklar burada hayal gücünden kaynaklanır ve genellikle zayıf bir bağlantısı bulunduğu gerçeklikten daha bereketli bir biçimde gelişmektedir. Proust, Swinburne, de Sade ve Sacher-Masoch; hepsinin yazar olduğunun altını çizmekte yarar var. Sacher-Masoch'un romanı *Kürklü Venüs* kahramanın sevgilisini, kölesi olmaktan mutluluk duyduğu, dayanılmaz kırbaçlamalarını memnuniyetle karşıladığı, harikulade ve acımasız bir zalim olarak betimler.

Graz'da tarih profesörü olan Sacher-Masoch, "Daha çocukken romanlarda 'zalimliğe' karşı özel bir tutkum vardı; bu tip hikâyeler okumak tüylerimi diken diken eder ve şehvetli duygular uyandırır. Ama ben yine de bir sineği bile incitemeyen sevecen bir ruhtum... On yaşıma geldiğimde ideal kadını bulmuştum bile" diye yazar.²² Sacher-Masoch cinsel tercihlerini bir ölçüye kadar açığa vursa da hayal gücünün önde geldiği kesindir.

Aynı şey de Sade için de geçerlidir. Swinburne kurmaca bir geçmişin fantezisini kurduğu yerde, de Sade her vatandaşın meylettiği her tür cinsel uygulamayı gerçekleştirmekte özgür olduğu bir siyasi rejimin hayalini kurmuştur. Marki pornografik yazılarının –ve felsefesinin– çoğunu Bastille hapishanesinde ve Vincennes kalesindeyken kaleme aldı. De Sade fantezilerini hırpaladığı fahişeler aracılığıyla dışavursa da on bir yılını hapiste geçirmemiş olsa, *Sodom'un 120 Günü* veya *Justine*'i okuyup faydalanma olasılığımız çok düşük olacaktı. Simone de Beauvoir şunları yazarken kesinlikle haklıydı:

Sade erotizmi seçerken hayal etmeyi seçti. Sade'in hayal kırıklığı risksiz herhangi bir katiyetle yaşayabilmesi, sadece hayali bir olaydı. Fikri tüm çalışmalarında tekrarlardı. "Duyuların zevki her daim hayalle uyumlu düzenlenmiştir." "İnsan mutlu olmaya ancak hayal gücünün tüm kaprislerini yerine getirebilirse heveslenebilir." İnsan

²² Gilles Deleuze, *Sacher-Masoch*, çev. Jean McNeil (Londra: Faber, 1971), s. 231 içinde alıntılıdır.

mekândan, zamandan, hapisten, polisten, yokluğun boşluğundan, anlaşılmaz mevcudiyetten, varoluş çatışmasından, ölümden, yaşamdan ve her türlü çelişkiden ancak hayal gücünün aracılığıyla kaçabilir. Sade'in erotik doğasının gereğini yerine getiren cinayet değil, edebiyattı.²³

Akılları sadomazoşizmle meşgul olanlar sadece bu yazarlar değildi. W. S. Gilbert'in *The Yeomen of The Guard* [Askeri Heyet Üyesi] ve *The Mikado* opera metinleri alenen işkenceyle alakalıdır. Angus Wilson, Rudyard Kipling'in *Stalky and Co.*'sunun "ahlaki gerçeklik maskesi altında sadizmle" lekelendiğini düşünür.²⁴ Conan Doyle'un Sherlock Holmes dışındaki kısa hikâyelerinden bazılarının sadomazoşist temaları vardır. Victoria Dönemi çocuk edebiyatı bile barbarca sahneler içerir. Dönemin son otuz yılında kitapları çok satan kahraman Jack Harkaway'in bir adamın yavaş yavaş, canlı canlı yendiği ve bir kızın akkor taşlarla işkence gördüğü maceraları vardır.

Sadomazoşizme yönelik ilgi küçük bir azınlıkla sınırlı değildir. Kinsey ekibi incelenen erkek örneklerin %22'sinin ve kadın örneklerin %12'sinin sadomazoşizme yönelik hikâyelerden tahrik olduklarını gördü.²⁵ Daha sonra cinsel suçluları incelediklerinde, "işledikleri suçlar şiddet veya baskı içeren cinsel suçluların se-

²³ Simone de Beauvoir, *The Marquis de Sade*, çev. Paul Dinna-ge (Londra: Calder, 1962), s. 45-46.

Angus Wilson, *The Strange Ride of Rudyard Kipling* (Londra: Secker & Warburg, 1977), s. 50.

Kinsey vd., s. 677.

kizde biriyle beşte biri arası, temassız sadomazoşistik uyarıcılarla tahrik olduklarını ifade etti.”²⁶ Bu rakamlar akla sadomazoşist ilişkiyi getiren yüksek topuklu ayakkabı, çizme ve dar giysiler benzeri fetiş objelerle tahrik olan fazlasıyla büyük sayıda erkeği de eklediğimizde, sadomazoşizme belli ölçüde ilginin nerdeyse evrensel olduğu sonucuna varmaya mecburuz. Çin ayak sargısı, altı dar etekler ve benzeri kısıtlayıcı tertipler moda tarihi boyunca tekrar tekrar ortaya çıkar. Bunlar erkeklerin kadınları daha çaresiz kılmak için, onları kısmen sakat bırakmaya hevesli olduğunun kanıtıdır. Kadınların rahatsız veya kısmen hareket etmelerini önleyen modaya itaatkârlıkları, kendilerini erkeklere beğendirmeye arzularının bir kanıtı olarak görülebilir. Öte yandan Beatrice Faust’un belirttiği gibi, böyle modalar kadınlara da zevk veriyor olabilir: “Yüksek topuklu ayakkabılar veya korseler kadınlar için yoğun devinduyumsal uyarıcı sağlar; dokunma hissine hitap ederken yüzeyel olmanın ötesine uzanır. Bu uçarı aksesuarlar sadece erkekler için görsel bir uyarıcı değil, kadınlar için de dokunma duyusuyla alakalı birer uyarıcıdır.”²⁷

Kinsey ekibi kadınların her türlü psikoseksüel uyarıcıya erkeklere kıyasla çok daha az ilgi gösterdiği ve cinsel şartlanmaya erkeklerden daha az duyarlı olduğu sonucuna vardı.

O zaman elimizde erkeklerin cinsel deneyime, kadınlara kıyasla daha sık şartlandığına dair otuz üç

²⁶ Gebhard vd., s. 669.

Beatrice Faust, *Women, Sex, and Pornography* (Harmondsworth: Penguin, 1981), s. 48.

kişilik bir veri vardı. Erkek diğer insanların cinsel deneyimini daha sık ve dolaylı paylaşıyor, cinsel ilişkiye girmiş diğer kişileri gözlemlediğinde daha sık olumlu karşılık veriyor, özel tip cinsel faaliyetler için daha güçlü tercihler geliştirebiliyor ve kendisinin cinsel faaliyetleriyle ilişkilendirdiği çok çeşitli objelere tepki verebiliyor. Veri cinsel davranışları bunlar gibi psikolojik faktörlerden etkilenen kadınların sayısının da az olduğunu gösteriyor.²⁸

Daha sonra yapılan araştırmalar, doğuştan biyolojik farklılıklardan ziyade kültürle belirlenebilecek bu bulgulardan bazıları için şüphe uyandırdı. Erotik duygular uyandıran görüntüler izletilen kadınlar fiziksel tepki verebilse de kendi tepkilerine erkeklerden daha fazla müteessir oluyor. Yoğun cinsel uyarım hem erkeklerin hem de kadınların cinsel partnerini tırmalmasına, ısırmasına, çimdiklemesine yol açabiliyor ve bazıları hafif acı veren böylesi uyarıların heyecanlarını arttırdığını görüyor. Sevgilisinin neden olduğu morlukların vahametinden ötürü telaşlanan bir kadını tedavi etmiştim; kadın böyle bir muamele görmeyi kendi istemişti.

Ancak sadomazoşist cinsel uygulamaların büyük bölümü çok fazla fiziksel yara veya acıya neden olmaz. Gerçekte sadomazoşizm üzerine özel ihtisas yapmış bazı psikologlar, birçok sadomazoşist uygulamanın acı, aşağılama veya kısıtlamaya dair gerçek unsurlar içermemesi sebebiyle, bu tür cinsel davranışı yeniden

²⁸ Kinsey vd., s. 687.

tanımlama gereği duymuştur. Gosselin ve Wilson'ın klasik sadomazoşizm tanımlamalarının şöyle olduğu iddiasındadır:

Gerçekte kısmen anlamsızdır çünkü sadomazoşistik ortaklıkta iki taraf da, üzerinde anlaştıkları biçimde, acıyla tahrik olmanın dışında, aşağılanmaya tapma veya tapılmanın keyifli hakkı dışında, kısıtlamaya hareketsiz kalma izni, teslim olma veya birini incitme korkusu olmaksızın saldırganlığı serbest bırakma dışında başka bir gözle bakmazlar.²⁹

Yazarlar sadomazoşizmin en yaygın olduğuna inan-
dıkları biçimimi şöyle tanımlıyor:

Dış görünüş bakımından baskı, acı, kısıtlama ya da bir tür acı çekmeyi içeren ancak gerçekte bu kısıtlamalardan hiçbirinin dahil olmadığı, işin içindeki taraflar arasında açıkça dile getirilmiş veya açıkça üstünde uzlaşmaya varılmış bir ritüel yoluyla iki ya da daha fazla kişiyle cinsel etkileşime neden olan ilişki.³⁰

Yani sadomazoşizm görüldüğü gibi değildir. Gücün boyutu, hâkimiyete karşı itaat şeklinde cinayet ve tecavüzle “dışavurulduğunda” cinsellik boyutundan

²⁹ Chris Gosselin ve Glenn Wilson, “Fetishism and Sadomasochism,” Howells, ed., *The Psychology of Sexual Diversity* (Oxford: Blackwell, 1986), s. 91-92 içinde.

A.g.e., s. 93.

daha önemlidir. Aynı şey acı ya da sakatlamanın işin içinde olmadığı sadomazoşizm, fantezi ya da ritüellerin çok daha yaygın biçimleri için de geçerlidir. Mazoşistin başlıca ilgi alanı tam itaatken, acının onun için daha önemsiz veya tesadüfi olduğunu göstermek için artık hayatta olmayan bir erkek mazoşistin fantezilerinden alıntı yapıyorum.

Herhangi bir grup erkek ve kadının köleliğe sürüklendiğini hayal etmekten hoşlanıyorum. Köle pazarları. Çırılçıplak soyulmuş, birer hayvanmış gibi inceleniyorlar. Efendileri için çalışmaları ya da cinsel olarak onlara itaat etmeleri için satılıyorlar.

Efendi, Tanrı'dan üstündür çünkü ete kemiğe bürünmüş halde mevcuttur. Köleler kusursuzca itaatkâr olduğu ölçüde önem arz edebileceğinin ayırtına varır. Köle statüsünden zevk alır ve diğer insanların köleleştirildiklerini görmeye bayılır. Fantezilerde başlıca iki zevk anı vardır. 1. Köleleştirilme anı. Bir an özgürken, hemen ardından köle olmak. Bu, köle pazarı görüntüsünün tekrarlanan önemidir. Bunun kendi zihnimde şiirsel bir güzelliği olduğunu eklemeliyim. 2. Kişilerin efendileri tarafından sahiplenildiği an. Hayatları daha önce boştu, anlamsız, önemsiz ve bayağıydı. Şimdiyse tam tersi.

Kölelerin geçmişi yoktur, adı yoktur. Efendi ne yaparsa yapsın ne emrederse emretsin eleştirinin ötesinde son derece önemlidir, efendi kötülük veya yanlış yapmaya muktedir değildir, köleye hakaret edemez, onu küçük düşüremez. Efendi ancak kölesinin varlığını fark ederek onu onurlandırabilir.

Kölenin en çok korktuğu ilişki arkadaşlıktır. Bu doğaya aykırıdır ve dünyasını paramparça eder.³¹

Bu resmi tam tersiyle karşılaştırmak ilginçtir. De Sade kendi çocukluğunu ve kendinin her şeye kadirliğiyle alakalı fantezisini betimlediği *Aline ve Valcour* adında bir roman yazmıştı.

Annem vasıtasıyla krallıktaki azametli her şeyle akraba, babam vasıtasıyla Languedoc'taki en seçkin her şeyle bağlantılı –Paris'te lüksün ve bereketin kalbinde doğmuş– biri olarak, düşünebildiğim ilk anda doğanın ve talihin, hediyelerini bana sunmak üzere el ele verdikleri sonucuna vardım. Böyle düşünüyorum çünkü insanlar bana bunu söyleyecek kadar aptal ve bu aptalca varsayım beni güldürüyor, baskı altına alıyor, sinirlendiriyor. Her şeyin önüme serilmesi, tüm evrenin kaprislerine hizmet etmesi gerektiğini ve bir şeyi elde edebilmek için onu istememin yeterli olduğunu düşündüm.³²

Sadomazoşist pornografi üzerine kitapların yoğunluğu, sadomazoşistik ilginin Batı toplumlarında yaygın olduğu gerçeğine işaret eder. Pornografik kitaplar satan dükkânlar kırbaçlama, kölelik ve cinsel zorlamanın ayrıntılarına yer veren dergilerle doludur. Sadomazoşistik sahnelerin açıkça canlandırıldığı film ve video

³¹ İzinle alıntılanmış özel sohbet.

Gilbert Lely, *The Marquis de Sade*, çev. Alec Brown (Londra: Elek, 1961), s. 25 içinde alıntılандı.

kasetlerin üretildiği oldukça büyük bir yeraltı endüstrisi vardır. Bunların büyük çoğunluğu iğrenç, kaba ve bayağıdır ama ünlü İtalyan yönetmen Pasolini'nin de Sade'ın *Sodom'un 120 Günü* kitabını temel alarak çektiği son filmi *Salo* bir istisnadır. Film “insafsızca ve nerdeyse izlenmeyecek derecede itici” diye nitelense de bazıları filmin bir başyapıt olduğunu düşünüyor.³³ Polis cinsel suçluların evini araştırdığında bazen pornografi koleksiyonları bulur. Ancak pornografi bulundurma veya tüketme, cinsel suç işleme ihtimali yüksek olanları yüksek olmayanlardan ayrı kılmaz. Çoğu uzman pornografi koleksiyonu yapanların önceden var olan ilgilerini takip ettiğinde hemfikirdir. Pornografinin suç işlemeye ya da önceden var olmayan cinsel meraka katkıda bulunduğuna dair kanıt yoktur.

Steven Marcus'a göre, pornografinin yükselişi romanın yükselişinden ayrılamaz.³⁴ Pornografi 17. yüzyılda ortaya çıkmış, 18. yüzyılda iyice bilinir hale gelmiş, 19. yüzyılda gelişmiş ve günümüzde de gelişmeye devam ediyor. Bazı uzmanlar pornografinin %80'inin sadomazoşistik olduğunu düşünüyor. Victoria Döneminde kırbaçlama pornografisi, Marcus'un *The Other Victorians* [Öteki Victorialılar] eserinde incelendiği üzere, olağanüstü bir gelişme gösterdi.

Pornografik yazım, sadomazoşizmle alakalı olsun veya olmasın, genellikle incelikten yoksundur, kötü

³³ *Report of the Committee on Obscenity and Film Censorship*, Chairman, Bernard Williams (Londra: Her Majesty's Stationery Office, 1979), s. 108.

Steven Marcus, *The Other Victorians* (Londra: Weidenfeld & Nicolson, 1966), s. 282.

kaleme alınmıştır ve tekrara düşer ancak burada da bazı istisnalar söz konusudur. John Cleland'ın ilk kez 18. yüzyılda basılan romanı *Fanny Hill* zarifçe kaleme alınmıştır. Çoğunlukla açıkça cinsel ilişkiye adanmıştır ama Fanny'nin müşterilerinden birinin ondan kendisini kırbaçlamasını, ardından cinsel doyuma ulaşmak için müşterinin de Fanny'yi kırbaçlamak istediği sahneyi de içerir.³⁵

Mahlasla yazılmış modern *Histoire d'O*'nun, çoğunlukla kırbaçlamayla alakalı olsa da edebi faziletler barındırdığı söylenir.³⁶ Kitabın bir kadın tarafından yazıldığı iddia edilse de çoğunlukla erkek hâkimiyeti fantezisiidir. O gizemli bir şatoya götürülüp kırbaçlanır, zincirlenir ve birkaç erkeğe cinsel olarak itaat ettirilir. Hiçbir konuda özgür olmasına izin verilmez, kendi bedeni için bile. Giysileri, makyajı, tavırları ve meşguliyeti hepsi, tahsis edildiği efendinin isteği doğrultusunda dikte ettirilir. O olarak bilinmesi tesadüf değildir çünkü o kendi başına hiçbir şeydir, sadece ve sadece bir erkek fantezisinin ürünüdür o kadar. O sözüm ona tam bir itaatin keyfini çıkarır ama az da olsa cinsel hazza yapılmış bir vurgu vardır. O'nun ele geçirdiği iddia edilen şey, daha büyük bir gerçekliğin, yani acımasız efendisinin bir parçası olarak kendi önemidir. Hikâyesi yukarıda alıntıladığımız köle pazarı fantezisiyle oldukça benzerdir. Cinsel bakımdan olgunlaşmış bir kişi böyle fantezileri paylaşmasa da birçoğu ister Tanrı, ister Doğa isterse müzik veya

³⁵ John Cleland, *Fanny Hill* (Londra: Mayflower, 1963), s.175-83. Pauline Réage, *Histoire d'O* (Paris: Jean-Jacques Pauvert, 1962).

resim tecrübesi olsun, kendilerinden daha büyük bir gerçeklikle birleşme tecrübesinin “son derece derin” hissini yaşamıştır. Fenichel’in belirttiği gibi:

Esenlik, refahla alakalı bazı narsist duygular ya bu dünyanın bünyesinde toplanmış parçalar ya da dünyayla birleştirilmiş fantezi tarafından sunulan, dış dünyanın her şeye kadir kudretiyle yeniden bir araya gelinmiş şeklinde hissedildiği gerçeği ile karakterize edilir. Dini esrime hali, vatanseverlik ve benzer duygular, egonun ulaşılabilir derecede yüksek bir şeye katılımıyla karakterize edilir.³⁷

Ancak böylesi katılımlar kimlik pahasıdır. Bireyi önemsizleştirir, insanı O’ya dönüştürür. Sadomazoşistik fantezi gerçekten de narsisttir; cinsel partnerlerden biri diğerinin ihtiyaçlarına hizmet eder hale getirilir, böylelikle kendi ihtiyaçları göz önünde bulundurulması gereken ayrı bir kişilik olarak ortadan kaybolur. Fantezide karşılıklı olma hali, haz alışverişi ve eşit şartlar paylaşımı kavramı yoktur; gerçek ilişkilerdeyse genellikle karşılıklı olma hali vardır.

Sadomazoşistik fanteziler neden bu kadar yaygındır? Daha önce belirttiğimiz gibi, cinsel sapmalar hayal gücünden, insanın fiziksel olanın ötesine geçmeyle alakalı benzersiz kapasitesinin çarpıtılmış, tuhaf yansımasından kaynaklanır. Cinsel fanteziler özellikle, kendi bedenlerine bir şekilde yabancılaşmış ve bunun sonucunda doğrudan fiziksel sevişmeyle cinsel

³⁷ Otto Fenichel, *The Psychoanalytic Theory of Neurosis* (New York: Norton, 1945), s. 231.

doyuma erişmesi engellenmiş insanların hayalinde direngen hale gelir. Cinsel alakaya ve çocuklar arasında oynanan cinsel oyunlara karşı hoşgörölü yaklaşan ve yetişkinlerin cinsel davranışlarının gizlisi saklısı olmayan toplumlarda, her türlü cinsel sapkınlık ya da cinsel baskılama alışılmışın dışındadır. Daha önce belirtildiği gibi, saldırganca tırmalama ya da ısırmanın abartıdan uzak biçimleri evrensel olarak yaşanan şeylerdir ancak kasten acı çektirme veya acı hissetme ya da hâkimiyet ve itaatle bağlantılı ritüellerle meşgul olma anlamında sadomazoşizm, yazının icadından önceki toplumlarda görülmüyor gibidir. Cinsel sapkınlıklar başlıca, cinselliğe karşı olumsuz tavırların suçluluk duygusuna, engellemeye ve kişisel çekicilik ve etkinlikle alakalı belirsizliğe neden olduğu karmaşık Batı toplumlarının birer ürünüdür. Böyle toplumlarda birçok insan, cinsel sevginin eşit koşullarda özgürce verildiği ve alındığı kişilerarası ilişkiler kurmakta zorluk yaşar.

Steven Marcus zihnini sadomazoşizme yönelik meşguliyetinin dengeleyici bir olgu olduğuna dair ilginç bir fikir öne sürer.

Pornografi genel olarak Victoria Dönemi ahlaki ideallerin tersine çevrilmiş toplamıysa, kırbaçlama edebiyatı Victoria Döneminin erkekler için belirlenmiş ideal kişisel standartlarının tersini temsil eder. Bu edebiyatın çarpıcı özellikleri çocuksuluk, aşırı tutarsızlık, odak yokluğu, cinsel kimlik karmaşası ve aşırı dramatik davranış veya rol yapma dürtüsüdür. Bu özellikler Victoria Döneminin yiğitlik, güvenilirlik, kendinden emin olma, samimiyet ve ne istediğini bilme idealleriyle dikkat çekici

bir zıtlık oluşturur. Ancak bir kültürde bu idealler tam tersi ideallerin eşlik etmediğini, söz konusu idealleri sağlama alma, hatta kırbaçlama edebiyatı gibi oluşumların varlığını gerekli kılma maksadıyla zorlandığını ve bunun için mücadele verildiğini görmek şaşırtıcı olurdu diye düşünüyorum...³⁸

Ama sadomazoşistik ilgi tümüyle bir telafi olgusu ol- saydı, son elli yılda bu tür şeylere ilginin azaldığını, Victoria Döneminin maskülenliğine ve çağımızın genel serbestlik karakteristiğine yapılan vurguyla aynı hızla gerilediğini görmemiz gerekirdi. Oysa böyle bir azalma olmadı. Sadomazoşizm edebiyatı, Marcus'un öne sürdüğü gibi kısmen telafi edici nedenler yüzünden –gerçi telafi edilen şey sadece Victoria Döneminin maskülen idealleri değil, Batı'nın cinselliğe karşı yüz- yıllar öncesine uzanan bir dizi karmaşık tavrıdır– çok miktarda eser vermeye devam etti. Sadomazoşizm ve diğer tür sapkın cinsel davranışlar, yasaklamalardan kurtulmanın yollarıdır sanki; cinselliğin sembolik ifadesi ya da dolaylı yoldan cinsel uyarım yaratan ve böylelikle doğrudan uyarılmanın önündeki engelleri aşan ritüeller, en basit şekliyle fiziksel uyarıcıdır. Sadomazoşistik fanteziler, bu fanteziler doğrultusunda asla hareket etmeyecek ve bazen bu yüzden derinden strese giren, oldukça saygın çeşitli insanlar tarafından gönülsüzce yaşanır. Kırbaçlamaya ya da köleliğe olan dürtüsel ilgi, hassas insanlar tarafından genellikle dehşet verici bir meşgale olarak görülür ve bu kişileri psikiyatrik yardım almaya yönlendirebilir.

³⁸ Marcus, s. 263.

Günümüzde Batı eğitimi almış insanların çoğu, ideal bir sevişmenin hâkimiyet ve itaat unsurları içermemesi gerektiğine, karşılıklı haz alışverişinin olmasına ve partnerlerden hiçbirinin diğerini zorladığı hissine kapılmadığı, içsel doygunluğun verdiği mutluluğun eşit şartlarda yaşandığı bir çerçevede olması gerektiğine inanır. Sadomazoşistik davranış haklı bir biçimde sapkın ya da çocukça bir davranış olarak düşünülür; gerçi en olgun cinsel temaslarda bile hâkimiyetin ve boyun eğmenin bazı küçük unsurlarına rastlandığı da tartışmaya açık bir konudur. Geleneksel olarak erkeğin cinsel faaliyeti başlatması beklense bile, kadın cinsel ilişkiye hazır olduğunu giyimiyle veya tahrik edici davranışlarıyla gösterebilir. Üreme organlarının uygunluğu ve cinsel birleşme eylemi, etkin bir biçimde kadının içine girmeyi gerektirirken, kadın arzu ettiği takdirde nispeten pasif ve alıcı olarak kalabilir. Cinsel fantezi çalışmalarının gösterdiği üzere hâkimiyet ve maskülenlik, itaatkârlık ve dişilik arasında bir bağıntı vardır. Kadınlar tecavüz etmez, şiddet içeren suçların açık ara büyük bölümü erkekler tarafından işlenir.

Klinik psikiyatri uygulamasında, erkek hastalar sadist ya da mazoşist veya birçoğu ikisi birden olabiliyor. Ancak cinsel uyarımın başlangıcı olarak buyruk altına alınmak, hatta fiziksel olarak hırpalanmak isteyen mazoşist bir kadın görmek fazlasıyla yaygın olsa da kendisi için cinsel tatmini garanti etmek adına bir erkeğe sadistçe davranmak isteyen kadına rastlamak zordur. Bu, kadınların erkeklere karşı saldırgan olabileceğinin inkârı değildir. Bazıları heyecan verici buldukları biçimde güç kullanmaları umuduyla erkeklerden ısrarcı olur. Diğerleri gücü zevk almak için tercih eder,

cinselliklerini hâkimiyet kurma aracı olarak kullanır. *Femme fatale* [Baştan çıkarıcı kadın], erkek kurbanları genellikle duygusal açıdan birer zayıf haline gelse de, psikiyatrik uygulama açısından bilinmez değildir.

Söz konusu tip ilk kez Puccini'nin operasının kadın kahramanı Prenses Turandot'la tasvir edilmişti. Geleneklerin buyurduğu üzere, Turandot'a muhteşem bir güzellik bahşedilmiştir. Onu kazanan erkek, Çin imparatorluk tacını da kazanacaktır, dolayısıyla erkeğin böyle bir onura lâyık olduğundan emin olmak için bir test icat edilir. Turandot'a talip erkek üç bilmeceye doğru cevap vermek zorundadır. Başarısız olduğu takdirde idam edilecektir. Turandot'a kur yapma cesaretini gösteren gözü pek Tatar prens ilk iki bilmeceyi doğru cevaplar. Turandot'un Calaf'a sorduğu son bilmece şudur: "Seni ateşe veren buz nedir?" Cevap bizzat Turandot'un kendisi, sevmekten aciz, buz gibi soğuk *femme fatale*'dir. Gördüğüm ilk psikozlu kadın, vajinasında bir buz parçası olduğundan şikâyet etmişti; bu, gerçeğin benzer bir mecaz aracılığıyla ifade edildiği bir sanrıdır. Turandot ancak hâkimiyetle alakalı sadomazoşist kaygılarını aşabildiğinde yeni âşığının kollarında erimeyi başarır.

Klinik uygulamada her psikiyatr Turandot gibi bir kadınla karşılaşacaktır. Freud bu davranışı "penise imrenme" olarak yorumladı ama ben daha çok kadınların bu hâkimiyet ısrarının, bir erkekle samimi temasın incitici olacağı veya bir sakatlanmaya yol açacağı korkusunu gizlediğini düşünüyorum.

Freud ebeveynleri ya da diğer yetişkinler arasındaki cinsel ilişkinin "ilk sahne"sini gözlemleyen çocukların, bunu erkeğin kadına saldırısı olarak yorumladıkları-

na işaret etti. Bazı insanlarda böylesi erken tecrübeler cinsel davranış kalıpları ve hâkimiyet-itaat kalıpları arasındaki bağlantıyı güçlendirebilir. Cinsel uyarılma ve saldırgan uyarılma, çocukken başkalarıyla fiziksel yakınlığı, sevgi ve şefkatten ziyade acı ve cezayla ilişkilendirmeyi öğrenmişler arasında daha direngen biçimde bağlantılı olabilir. Böyle insanlar kolay incinir hale geldikleri cinsel ilişki esnasında başkalarına, kendilerine zarar vermeyeceklerine dair güvenemez. Bunun sonucunda cinsel ilişkinin sevginin ifadesinden ziyade “becerme” ya da “sikme” olarak muamele görüldüğü saldırgan, hâkim bir duruş benimserler.

Çocukların cinsel ilişkiyi bazen saldırı olarak yanlış yorumlamaları doğaldır. Küçük çocuklara özgü mastürbasyona rağmen, çocukların yetişkinlerin cinsel ilişkisinde neler olup bittiğine dair çok az fikri vardır. Ancak ebeveynleriyle ilişkilerinde, kardeşleri ve akranlarıyla rekabet içinde bir statü sahibi olmak için sürekli mücadele verdiklerinden, hâkimiyet-itaat ilişkine dair canlı bir kavrama sahiptirler ve çocukluk döneminin tipik bir özelliği olarak, çok katmanlı fantezilerinde bağımlı oldukları yetişkinler kadar iri, sağlam ve güçlü olmak isterler.

Freud başta sadizmin bizzat cinsel dürtünün bir parçası olduğunu düşündü. Ben bu düşüncenin, güç ilişkileri açısından önemine aykırı olarak, sadomazoşizmin cinsel yönü üzerinden yanlış bir vurguya yol açtığı fikrindeyim. Freud şöyle yazmıştı:

Birçok erkeğin cinselliği *saldırganlık* unsuru, buyruk altına alma arzusu içerir; bunun biyolojik önemi, cinsel objelere direnmenin üstesinden, kur

yapma yöntemi dışındaki diğer yöntemler yardımıyla gelme ihtiyacında yatıyor gibi görünüyor. Bu bakımdan sadizm yer değiştirme suretiyle lider pozisyonunu gasp eden, bağımsız ve abartılmış hale gelmiş cinsel dürtünün saldırgan unsurunun karşılığı olacaktır.³⁹

Bu açıklamadan ikna olmadım çünkü Freud'un kadınların cinselliğe karşı böyle bir direnç gösterdikleri, kur yapma dışında başka yöntemlerle haklarından gelinmeleri gerektiği görüşüne katılmıyorum. 1914-1918 yılları arasındaki Dünya Savaşı, Freud'un saldırganlığı cinsellikten ayrı tanınması için ikna etmiş olmalı. Freud'un hayvan davranışlarını inceleme fırsatı olsaydı, hâkimiyet ve itaatin önemini düşüncelerinin şekillenmeye başladığı o ilk dönemlerde tanısaydı, sadomazoşizm teorilerini farklı formüle ederdi. Geleneksel psikanalize yapılan vurgu daima çocuğa özgü *cinsellik* ve çocuğa özgü cinsellik görüntülerinin sürekliliğinin, yetişkinlikteki cinsel davranış biçimine hangi boyutlarda müdahale ettiği üzerinden olmuştur. Ben çocukların karşılaştıkları başlıca zorluğun, kendi güçlerine dair algıyı, sosyal ve ailevi hiyerarşide statülerini tesis etmenin daha büyük bir ihtimal olduğunu, cinsel zorluklarının öncelikli değil, ikincil öneme haiz olduğunu düşünüyorum. Bu yorum aynı zamanda yukarıda bahsi geçen cinsiyetler arasındaki davranış farklılıklarıyla da alakalıdır.

³⁹ Sigmund Freud, *Three Essays on the Theory of Sexuality*, Standard Edisyon, 7. cilt (Londra: Hogarth Press, 1933), s.157-58.

Karen Horney, Freud'un "penise imrenme" kavramını reddeden ilk kadın psikanalistlerden biridir: "İnsan ırkının yarısının kendilerine atfedilmiş cinsiyetten mutsuz olduğu ve bunun üstesinden ancak olumlu koşullar altında gelebileceği iddiası, sadece feminen narsisizm için değil, biyolojik bilim için de şüphesiz tatmin edici olmaktan uzaktır."⁴⁰ Karen Horney kesinlikle haklıdır ancak penise imrenmeyi cinsellikten ziyade *sahte cinsel* olarak ele aldığımızda, Freud'un klinik gözlemine farklı bir yorum getirebiliriz.

Olgunlaşmamış kızın dişi olmaktan duyduğu hoşnutsuzluk değildir sorun; tüm çocuklar gibi, kız da nispeten güçsüz olmaya tepkilidir. Statü arayışında, çoğunlukla erkek çocukların kızlara kıyasla hem daha güçlü hem de daha saldırgan oldukları ve yetişkinlik hayatında erkeklerin var olan tüm insan toplumlarında sosyal bakımdan hâkim olduğu gerçeğiyle karşılaşır. Bu durum hoşumuza gitmeyebilir ancak tartışamayız. Daha önce belirttiğimiz gibi maskülen gücün ilkel sembolleri şüphesiz falliktir. "Penise imrenme" terimi yerine "falliğe imrenme" terimini kullanmak belki aşırı detaycılık olur ancak yerini alan terim, önerdiğim ayırt edici özelliğin altını çizmektedir. Çocuk ya da çocuksu yetişkin hâkim hiyerarşide bir dezavantaj hissettiği sürece her iki cinsiyet de falliğe imrenme sergilemeye devam edecek, daha güçlü erkekle tanımlama eğiliminde olacak ve sahte cinsel sadomazoşistik davranışın belirtilerini gösterecektir.

⁴⁰ Karen Homey, "On the Genesis of the Castration Complex in Women," *Feminine Psychology* (New York: Norton, 1967), s. 38 içinde.

Birey ne kadar nevrotikse, kafası da statü, zayıflık veya daha aşağı nitelikte olma duygularıyla o kadar meşgul olacaktır. İnsanda çocuğun gelişimi, diğer türlerle kıyaslandığında, daha uzun sürer. Bu uzun olgunlaşmamışlık sürecinde çocuk daha yaşlı, daha büyük ve daha güçlü kişilerin koruması ve hâkimiyeti altındadır. Bir insanın fiziksel olarak olgunlaştığında bile güvenden yoksun olması, akranlarını “yetişkin” ve dolayısıyla kendinden daha güçlü görmeye devam etmesi şaşırtıcı değildir. Böyle insanlar eşit şartlarda sevmeyebilir veya sevgi göremez, bu yüzden cinsel faaliyetlerden zevk almadan önce hâkimiyet kurmaları gerekebilir.

Paradoksal biçimde, mazoşist eğilimleri olanlar başkalarına karşı benzer bir davranış sergiler ama bununla tam tersi bir biçimde başa çıkarlar. Mazoşist itaat kesinlikle, hâkim rolü benimsemesi istenen partnerden cinsel davranışlar sergilemek için izin istemeyi de içerir. Efendi veya sahibi idareyi eline alır; böylece onun emrinde olan diğer kişi cinselliğiyle alakalı suçluluk ve sorumluluk duygusundan kurtulur. Ceza içeren bazı mazoşist ritüeller, suçlu süjeye bir kez daha “günah işleme” izni veren araçlardır çünkü süje yaşadığı acıyla daha önceki günahlarının cezasını çekmiştir. T. E. Lawrence’ın (“Arabistanlı Lawrence”) kendi tahriklerine teslim olup ciddi biçimde dövülmesi, muhtemelen bu işleve hizmet ediyordur.⁴¹

Hâkim partnere itaat, duygularını dışavuramayan ve suçluluk duygusu yaşayan insanların orgazm yaşa-

⁴¹ John E. Mack, *A Prince of Our Disorder* (Londra: Weidenfeld & Nicolson, 1976), s. 415-41.

masını, ona ulaşmasının zor olduğu aksi durumlarda mümkün kılar. Saplantılı kişilikler farklı durumlarda “kendilerini koyuvermeyi” zor bulur. Kontrolün harici bir otoriteye teslim edilmesi durumunda, süjenin süper egosunun şiddeti belki geçici olarak değişikliğe uğrayabilir ve mest eden orgazm nihayet yaşanır.

Bir başkasına tam itaat, çaresiz çocuk haline geri çekilmedir ancak birinden belirli bir şekilde davranmasının istenilmesi genellikle itaattir ve bu nedenle hâkimiyetin dolaylı bir biçimidir. Sacher-Masoch’un kadın kahramanı Wanda baskın ve zalim olarak tanımlanır ama Severin’e köle gibi davrandığında, aslında Severin’in taleplerine uyuyordur. Bebek bakmış herkesin bildiği gibi, paradoksal biçimde çocuklar çaresizlikleri nedeniyle güçlüdür; yardım veya korunma gereksinimi duyan yetişkinler genellikle bu nedenden dolayı çocukça davranır.

Cinsel davranış ve saldırgan ya da şiddete yönelik davranış arasındaki bağlar karmaşıktır ama kitabın bu bölümünün şiddet ve zulme öncelikle cinsel gözüyle bakılamayacağını ve sadomazoşizmin cinsel olmaktan ziyade sahte cinsel olduğunu ortaya koyduğunu umuyorum. Söz konusu davranış biçimleriyle alakalı kafa bulanıklığımızın nedeni kısmen Freud’dan kaynaklanmaktadır çünkü Freud hazzı cinsel hazla aynı kefeye koymuş, güzellikten aldığımız hazzın, bilinçaltındaki iyiye yönlenmiş cinsel dürtünün bir türevinden başka bir şey olmadığını bile iddia etmiştir. Freud, *Espriler ve Bilinçdışı ile İlişkileri* kitabında, zorlukların üstesinden gelmede neşeyi ya da güçte, değişmez ikincil olgu olan neşeyi reddetmiştir. Freud’un güce olan tavrı kısmen, ilk psikanalistler arasındaki önde gelen ilk muhalif-

lerden Alfred Adler'i yadsımasından kaynaklanır. Adler'e göre kendini ortaya koyma ve güç iradesi, insan davranışının itici gücü olarak cinsellikten önde gelir. Freud, Adler'in kendisiyle olan anlaşmazlığına sapkınlık muamelesi yaptı; dolayısıyla insan ilişkilerinde gücün önemine gözünü kapatmış olabilir.

Ancak güç ve hazzın, tatminin temel kaynakları olduğundan kim şüphe duyabilir? Bu, toplumun her katında apaçık ortadadır. "Sosyal yardımlaşmayla" alakalı bir iş yapan küçük, önemsiz bir memur yardım etmekten küçük bir zevk alabilir ancak kendini üstün gördüğü müşterilerini aşağılamaktan daha çok zevk alır. Hitabet yeteneğiyle halkı etkileyebilen ya da bütün nüfusu hâkimiyetine alabilen veya muhaliflerini ölüme mahkûm eden bir diktatör, konumundan açıkça memnundur. Birçok mizaç için güç kullanma cinsellikten daha çok ilgi uyandırır ki bu birçok siyasetçinin ev hayatının tatminkârlıktan uzak kalmasının bir nedenidir.

İnsan şiddet ve zulmünün, çoğunlukla güç ilişkileriyle alakalı olduğunu ileri sürüyorum. Saldırgan kişilik bozuklukları ve sadomazoşizm hakkında yapılan çalışmalar insan doğasının bu nahoş yönüne biraz ışık tutsa da dikkatimizi kitabın başlangıcındaki soruya yönleltmeliyiz. Nasıl oluyor da "normal" insanlar, kendi emsallerine barbarca zulmetmeleri için ikna edilebiliyor?

PARANOYANIN AYNI ANDA BİRÇOK YERDE MEVCUT OLMA HALİ

Kitabın ilk bölümünde birçok hayvan türünün, genelde saldırgan davranışın öldürücü bir hal almasını engelleyecek gelenek ve âdetler benimsediğini gördük, bunun yanı sıra türler içinde öldürmenin, hayvan bilimcilerin önceki düşüncelerinden farklı olarak daha sık yaşandığını öğrendik. Âdet haline getirilmiş bas-kılamaya dair bazı kalıntılar saptanabilse de insanlar benzeri bulunmaz şekilde yıkıcıdır. 1820 ile 1945 arasında savaş, cinayet ve diğer ölümcül faaliyetler sonucu en az 59.000.000 kişinin öldüğü hesaplanmıştır.¹ Bu muazzam kıyım böceklerdeki veya kemirgenlerdeki rakip grupların yıkıcı davranışlarını yorumlarken kullandığımız ifadelerle açıklanamaz. İnsanlar arasındaki renk, koku ve fiziksel görünüm gibi farklılıkların altı çizilebilir, gruplar veya bireyler arasında şiddetli düş-

Lewis F. Richardson, *Statistics of Deadly Quarrels* (Londra: Stevens & Sons, 1960), s. 153.

manlık yaratmak için propaganda aracı olarak kullanılabilir ancak insan şiddetinin ve zulmünün büyük bölümü, birbirlerinden böylesi ölçütlerle ayırt edilemeyen insanlar arasında yaşanır. Hayvanlarla kıyaslandığında sözde “medeni” insan, kendi türüne karşı özellikle yıkıcı ve zalim olmasıyla ayrıcalıklıdır.

Söz konusu ayrıcalıktan sorumlu bazı unsurlara kitabın önceki bölümlerinde değinildi. Zalim veya ihmalkâr yetiştirme tarzının, kuvvetle muhtemel, bu doğrultuda hareket eden bireylerin ortaya çıkmasına neden olduğu iyi bilinmektedir. Aile şiddetiyle alakalı yaygın unsurlar arasında, “kurbanı yanlış anlama, özsaygı eksikliği, yetersizlik algısı, sosyal tecrit, destek ve yardım yoksunluğu, empati yoksunluğu, evlilikle alakalı sorunlar, bunalım, kendine hâkim olmakta zorluk çekme, çocukken tacize uğrama veya ihmal edilme” vardır.² Çocuğun fiziksel olarak taciz edilmesi özellikle rahatsız edicidir ve şiddetin tiksindirici bir biçimidir. Genelde küçük endam ve zayıflık hem hayvanlarda hem de insanlarda koruyucu, şefkatli tepkiler uyandırır. Böyle olmasaydı küçükler hayatta kalamazdı. Ancak çocukların fiziksel tacizi oldukça yaygındır. Britanya’da, Çocukları Zulümden Koruma Ulusal Derneği 1986 yılında 9500 fiziksel taciz ve 6350 cinsel taciz vakası bildirdi. Dernek yılda en az 200 çocuğun ebeveynlerinden gördükleri kötü muamele sonucu öldüğüne inanıyor.³ Çocuklarını hırpalayan ebe-

² Kevin Browne, “Family Violence and Child Abuse,” John Archer ve Kevin Browne, ed., *Human Aggression: Naturalistic Approaches* (Londra: Routledge, 1989), s. 190 içinde. A.g.e., s. 185.

veynler, genelde kendileri hırpalanmış ebeveynlerdir ve yapılan araştırma bazı ailelerde üç nesillik bir taciz düzenini ortaya koymuştur.⁴

Birçok normal ebeveyn sürekli ağlayan bir bebekle karşılaştıklarında geçici bir düş kırıklığı yaşamıştır ancak hissedebilecekleri her tür öfke, genellikle bebeğin sıkıntı yaşadığı endişesiyle ortadan kalkar. Kendi çocukluklarındaki yoksunluk nedeniyle, alışkanlığa bağlı faydasız hisseden ebeveynler, bebeğin ağlamasına kendi yetersizliklerinin bir başka kanıtı gözüyle bakabilir ve bunun sonucunda şiddetle karşılık verebilir. Bazı ebeveynler kendi çocukluklarında göremedikleri sevgiyi çocuklarından bekler, çocuk sürekli sevgi dolu ve duyarlı davranmayarak onların bu ihtiyacını karşılayamadığında gücenirler. Diğerleri anında itaat ister ve çocuk emirlerine uymadığında kendi haysiyetlerinin tehdit altında olduğunu hissederler. Küçük çocuklara yapılan saldırıların çoğunun faili sarhoş babalar ve üvey babalardır. Bazıları kendileri daha çocuk sayılabilecek ebeveynleri veya üvey ebeveynleri tarafından bu tür muamelelere maruz kalır. İki örnek, aynı gazetede aynı günde çıkan iki haber ne yazık ki tipiktir.

Dün Bristol Suç Mahkemesine, beş yaşındaki kızı Sukina'yı, adını kendisi için hecelemeyi reddettiği için sürekli tartaklamaya başlayan işsiz bir adam getirildi.

⁴ B. F. Steele ve C. B. Pollack, "A Psychiatric Study of Parents Who Abuse Infants and Small Children" R. E. Helfer ve C. H. Kempe, ed., *The Battered Child*, 2. ed. (Chicago: University of Chicago Press, 1968) içinde.

Savcılığın iddiası, kızın ölümüne David Hammond'dan cetvelle, plastik boruyla, yumrukla ve çaydanlık kablo suyla yediği dayaklar sonucu oluşan yaraların yol açtığı yönünde.

(Kızın annesi) Bayan Kent yapabileceği hiçbir şey olmadığını söyledi. "Sukina o kadar çok ağlamıştı ki artık ağlayamıyordu." Dayaklar o denli şiddetliydi ki kız babasının emrine rağmen ayağa kalkmayı başaramamıştı. "David Sukina'yı saçından yakalayıp üst kata sürükledi" dedi.

Bay Hammond burada kızı tamamen giyinik halde banyoya fırlattı.

Old Bailey jürisi dün, yedi aylık üvey oğlunu döverek ölümüne neden olmakla suçlanan David Palmer'ın bebek hastanede ölürken televizyonda çizgi film izlediğini öğrendi... Mahkeme Christopher'ın ölümüne çeşitli çatlaklara ve beyin hasarına neden olan, başına aldığı üç ağır darbenin yol açtığını duydu... Savcılık ölümcül yaralara bebeğin yatak odasında gizlenmiş beysbol sopasının yol açmış olabileceğini iddia etti. Yapılan otopsi bebeğin her iki gözünde yoğun kanama olduğunu, her iki kolunun bileğin hemen üstünden koptuğunu ve ağzın yırtıldığını da gösterdi.⁵

Küçük çocuklara kötü muamele aslında güçsüz bir insanın tehdit edici algılanmasının örneğidir. İnsan şiddetinin en nahoş yönlerinden biri, genellikle saldırının merhametine kalmış tamamen çaresiz bir kur-

⁵ *The Independent*, 22 Kasım 1989, s. 3.

banaya uygulanmasıdır. Bu durum diğer türlerde nadiren görülür. Hayvanlar arasında gelenek haline gelmiş rekabette, kaybeden yenildiğinin işaretini, kazanana anatomisinin hassas bir tarafını sunarak verir. Bunun, daha başka saldırıları önlemek gibi bir etkisi vardır ve genellikle kaybedenin özgürce gitmesine izin verilir. Oysa insanlar alt ettikleri rakiplerine, aşağıda incelenecek nedenlerle, işkence etmeye ve aşağılamaya devam eder.

Normal insanların şiddete ve zulme başvurmasını kolaylaştıran ikinci önemli unsur, insanın itaat etmeye olan eğilimidir. Kitabın 1. bölümünde, gruplar halinde yaşayan hayvanların, bireyler arasında barışın korunması için hiyerarşi oluşturması gerektiğine ve vahşi hayvanlardan korunabilmesi adına hızlı hareket etmesi gereken grupta, üst seviyede hayvanlara itaat edilmesinin zorunlu olduğuna kısaca değinilmişti. Son yıllarda araştırmacılar, istikrarlı hiyerarşilerin saldırgan etkileşimleri azalttığı ve işbirliği bağlarını güçlendirdiği gerçeğinin altını çizdi. İnsanlarda itaat, diğer sosyal hayvanlarda olduğu gibi, uyarlanabilir. Otorite sistemi ve o otoriteye itaat eğilimi yoksa sosyal hayat imkânsız olacaktır. Birçok insan bir tiyatrodaki yer göstericiye veya sokaktaki polise kendiliğinden itaat eder; etmediği takdirde kaos yaşanır. Bir grup birey birlikte hareket edecekse, bir liderin komutlarına itaat edilmelidir. On ya da daha fazla kişiden oluşan bir müzik topluluğu, uyum sağlayabilmek için genellikle bir orkestra şefine gerek duyar.

Ancak bir ortama uyum sağlayabilen bir davranış, bir başka ortama uyum sağlayamayabilir. Bir hiyerarşinin parçası haline gelmek, kaçınılmaz olarak, bireysel

karar alma ve kontrolün kısmen terk edilmesini içerir. Birey bağımsız olarak hareket ettiğinde genellikle vicdan tarafından dayatılan kısıtlamalar, birey hiyerarşik sosyal yapının bir parçası haline geldiğinde *ister istemez* zayıflar.

Savaş zamanı devlet otoritesi genellikle insan öldürme yasağını geçersiz kılar ve devletin düşman olarak damgaladıklarını katletmek bir görev halini alır. Otoriteye hangi boyutlarda itaat etmenin, şeytani eylemler gerçekleştirmiş bir bireyi temize çıkardığı hâlâ çözülmemiş ahlaki bir sorundur ve Platon zamanından beri felsefî tartışma konusudur. Muhafazakâr filozoflar itaatsizliğin toplum yapısını son derece tehdit ettiğini, dolayısıyla devletin buyurduğu şeytani eylemleri gerçekleştirmenin, anarşi riskine kıyasla daha iyi olacağını öne sürer. Liberal hümanistler bireysel vicdanın egemenliğini doğrular ve zalimce emirleri yerine getirenleri, emri reddetmenin ölüme yol açtığı durumlarda bile kınar. Oturduğu yerden ahkâm kesen ahlakçıların barış zamanında savaş stresiyle ya da yüksek bir otoritenin baskısı altında gerçekleştirilmiş şiddet ve zulmü kınamaları kolaydır. Askeri eğitim, askerin ilk görevinin emirlere itaat olduğunda ısrarcıdır. Vahşi emirleri yerine getirmeyi reddeden sıradışı biçimde cesur bireylere dair çarpıcı örnekler vardır ancak kendimizin benzeri durumlarda nasıl davranacağına asla emin olamayız. Askeri ortamlarda emirlere itaat eden asker “görevini yapan” sadık bir asker olarak tanımlanır, dolayısıyla itaatsizlik, askeri disiplinin tehlikeli bir ihlali olduğu gibi, ahlaken kınanması gereken de bir şeydir. Toplama kamplarındaki dehşetin bir parçası olmuş birçok kişi yaptıklarının

sorumluluğunu reddetmiştir. Son derece zalim eylemlerde bulunduğu ispat edilmiş kişiler bile eylemlerini itaat açısından savunmuştur. Ünlü Nazi işkencecisi Irma Grese zulümle suçlandığında, meydan okurcasına, “Antisosyal unsurları yok etmek bizim görevimizdi, böylece Almanya’nın geleceği garanti altına alınacaktı” demişti.

Stanley Milgram’ın itaatle ilgili ünlü deneyine, her biri çok sayıda muhafıza ihtiyaç duyan otuzdan fazla Nazi toplama kampında olan bitenin açığa çıkmasının yol açtığı açıktır. Bu kamplarda, ihtiyatlı bir tahminle, en az 5.000.000 Yahudi’nin yok edildiği sanılmaktadır. Bu rakama Polonyalılar, Ruslar ve Çingeneler gibi diğer gruplara yönelik soykırım girişimleri dahil değildir. Auschwitz’teki gaz odaları ve krematoryum tam kapasite çalışırken günde 6000 kurban sistematik biçimde katlediliyordu. Bu operasyonların boyutu ve operasyonları destekleyen idari yapı, binlerce kişinin istihdamını ve işbirliğini gerektiriyordu. Birkaç sosyopat veya sadist böylesi bir görevin kendilerine sunduğu fırsatı severek karşılaştıysa da kamplarda istihdam edilenlerin büyük bölümüne aslında normal, sıradan insanlar gözüyle bakılmalıdır.

Milgram’ın deneyi, ortalama bir vatandaşın dehşetin içinde yer almaya nasıl ikna edilebildiğini göstermesi bakımından oldukça yol kat etmiştir. Milgram’ın çalışması çok iyi bilindiğinden kısa bir özet geçeceğim.

Psikoloji laboratuvarına biri gelir ve ona gittikçe artarak vicdana ters düşecek bir dizi eylemi yerine getirmesi söylenir. Esas soru, katılımcının deneyi yapan kişinin talimatlarına, ondan beklenen ey-

lemleri yapmaya devam etmeyi reddetmeden önce ne kadar uyacağıdır.⁶

Deneyde yer alan gönüllülere cezalandırmanın öğrenme üzerindeki etkilerini tespit etmek üzere tasarlanmış bir araştırmada yer alacakları söylenir. Katılımcılara bir iskemlede oturan ve fazla hareket etmemesi için kolları kayışla bağlanmış ve bileklerine elektrot tutturulmuş “öğrenecek kişi” gösterilir. Öğrenecek kişiye kelime çiftlerinden oluşan bir listeyi öğrenmesi gerektiği söylenmiştir; kişi yanlış yaptığında, her yanlışla birlikte yoğunluğu daha çok artacak elektrik şokuna maruz kalacaktır. Gönüllü katılımcı yan odaya götürülür ve 15 ila 450 volt arasında değişen şoklar verebilen bir jeneratörün başına oturtulur. Düğmelerin üstünde “Hafif Şok”tan “Tehlike Şiddetli Şok”a değişen farklı etiketler vardır. “Öğretecek kişi”ye, öğrenen kişi bir hata yaptığında elektrik şoku vermesi söylenir. Şok vermeye en düşük seviyeden başlayacak, ancak yapılan her hatayla şokun şiddetini, en üst seviyeye gelinceye dek arttıracaktır. Aslında bir aktör olan ve hiçbir şekilde elektrik şoku almayacak öğrenecek kişi, her defasında gittikçe artan bir acı çekiyormuş gibi yapmak için eğitilmiştir; 75 voltta sızlanacak, 120 voltta açıkça şikâyet edecek, 150 voltta serbest bırakılmasını isteyecektir, 285 voltta vereceği tepki, “acı dolu çığlık” olarak tarif edilebilir.

Deneyde yer alan birçok katılımcı, bir başka insana acı çekirtme konusunda tedirginlik ve çelişki yaşad-

⁶ Stanley Milgram, *Obedience to Authority* (New York: Harper and Row, 1974), s. 3.

ğına dair işaretler gösterse de yaklaşık üçte ikisinin itaatkâr sùjeler oldukları ortaya çıkmış ve bunların önemli bir bölümü, şiddetli bir acıya neden olduklarına, hatta öğrenen kişinin hayatını tehlikeye attıklarına inanmalarına rağmen jeneratördeki son seviyeye kadar şok vermeye devam etmiştir.

Deneyin bir farklı bir türünde öğrenen kişiye, “hafif bir kalp rahatsızlığı” olduğunu söylemesi ve elektrik şokundan korktuğunu ifade etmesi talimatı verilir. Ona deney yapan kişi tarafından şoklar acı verse de kalıcı doku hasarına yol açmadığı şeklinde güvence verildikten sonra deneye devam edilir. Öğrenen kişi 150 voltta serbest bırakılmak için yalvarır ama deney yapan kişi ilerlenmesi için ısrar eder. Öğrenen kişinin acı dolu protestolarına rağmen, ki buna kalbinin etkilendiğini söylemesi de dahildir, deneye katılan 40 kişiden 26’sı sonuna kadar devam etmiş ve en yüksek seviye olan 450 volt elektrik şoku uygulamıştır.

Laboratuvar deneyini yöneten, saygın bir üniversitede görevli bir psikoloğun belli bir otoritesi olsa da savaş zamanı görev yapan, askeri mahkemeye sevk etmek ve ceza verilmesini emretmek gibi güçleri arkasına almış bir komutandan çok daha azdır. Sıradan bireylerin deneyi yöneten kişinin emirlerine bu derece uymaları karşısında Milgram da şaşırmış ve dehşete düşmüştür. Deney sonrası kendileriyle görüşülen sùjeler sürekli, “Kendi başıma olsam yapmazdım. Ben sadece bana söyleneni yaptım” demiştir.⁷ Milgram’ın yorumu şu şekildedir:

A.g.e., s. 8.

“Kişinin sadece görevini yapıyor olması” eski bir hikâyedir ve Nuremberg’de suçlananların kişilerin kendilerini savunurken verdikleri ifadelerde tekrar tekrar duyulmuştur. Ancak bunun, durum gerekçe gösterilerek uydurulmuş sıradan bir mazeret olduğunu düşünmek yanlış olacaktır. Bu daha ziyade çok sayıda insanın otorite yapısı içinde bir başkasının emrine verildiğinde sahip olduğu temel bir düşünce biçimidir. Sorumluluk algısının ortadan kaybolması, otoriteye itaatin en kapsamlı sonucudur.⁸

Your Neighbour’s Son [*Komşunuzun Oğlu*] filmi, Yunanistan’da generaller cuntası iktidardayken işkencecileri eğitmek için kullanılan yöntemlerin doğru bir biçimde yeniden canlandırılmış halidir. Öncelikle, rejime sempati duydukları düşünülen ya da çoğu kırsal kesimden gelen, her halükârda sağcı olan gençler seçilir. Bu gençlere ülkeleri adına önemli görevler üstlenecek seçkin bir grubun üyeleri olmak üzere özellikle seçildikleri söylenir. Bu kişiler sağlam duruşları için gerekli olduğu söylenen aşırı fiziksel cezalandırma ve aşağılamaya maruz kalacakları kamplara götürülür. Ne kadar mantıksızca olursa olsun, kendilerinden emirlere anında itaat talep edilir. Kampa alınan bu kişiler gecenin herhangi bir saati uyandırılıp tatbikata götürülür, ot ve sigara izmariti yedirilir, kantinde dizlerinin üstünde süründürülür, fiziksel olarak bitap düşene dek ağır malzemelerle antrenman yaptırılır. Anında itaat etmekte başarısızlık dayakla sonuçlanır. Kampa katılanlardan biri, “Bize acıyı sevmeyi öğrettiler” der.

⁸ A.g.e.

Bu kişiler yavaş yavaş işkenceyle tanıştırılır; önce şahitlik ederek, ardından mahkûmların dövülmesinde bizzat yer alarak... Mahkûmlara herhangi bir yardım girişimi şiddetle cezalandırılır, işkence esnasında isteksizlik, “hanım evladı” yaftasıyla reddedilir. Kampa katılanlara özel üniformalar verilir ve halkta olmayan bazı ayrıcalıklar tanınır. Kendilerini halkın hem korktuğu hem de saygı duyduğu askeri polisin özel bir birliği olarak düşünmeleri öğretilir. El Salvador’da rejim, solcu gerillalar olduğundan şüphelenilen siyasi mahkûmlara işkence etmeleri ve sorgulamaları için gizli polise ihtiyaç duymuştu. Potansiyel askeri polis adaylarının eğitiminde benzer cezalandırıcı yöntemler kullanıldığı rapor edilmiştir.

Bu tarzda eğitilen adaylar, muhalif olduğundan şüphelenilenlere işkence etmeyi bir görev olarak görmeye başlamıştı ve bu görevi layıkıyla yerine getirmekten gurur duyuyordu. Bu adamların diğer insanlara işkence etmekten zevk aldığını varsaymak için bir neden yoktur. Bu, onlar açısından yapılması gereken bir iş haline gelmişti sadece. Cunta iktidarının devrilmesinin ardından kendileriyle görüşülen yirmi beş Yunan işkenceci normal hayatlar sürüyordu; söz konusu yirmi beş kişinin altı ila on yıl arası değişen bir süre boyunca gözlemlenmelerinin ardından, içlerinden sadece birinin suçluluk veya pişmanlık belirtileri gösterdiği görüldü.

Hannah Arendt’in Eichmann hakkındaki kitabı için yazılan bir eleştiri yazısında, kendisi de Dachau ve Buchenwald’da bir mahkûm olan psikiyatr Bruno Bettelheim, uyumu ve totaliter bir devlette bireysel değerleri savunmanın ne kadar mümkün olabileceğini

tartışmıştır. Eichmann bir canavar değil, itaatkâr bir devlet memuruydu. Arendt'in Eichmann'ın yargılanması hakkındaki kitabının alt başlığı *Kötülüğün Sıradanlığı* idi.⁹ Ancak Bettelheim birey geri dönülemez olduğu anlaşılan bir seçim yaptığında, ortada genellikle tanımlanabilir bir nokta olduğunu iddia eder.

Bu seçim anı Eichmann'ın imha kamplarını ilk kez ziyaret ettiği ve Yahudilere neler olduğunu gördüğünde geldi. Nerdeyse bayılacaktı. Ancak duygusal tepkisine kulak vermek yerine, ona verilen ve yükümlülüğü olarak kucakladığı görevi sürdürmek için bu duygusunu bastırdı. Bu Eichmann'ın geri dönüşü olmayan noktasıydı. Hemen oracıkta insan gibi tepki vermekten kaçınarak kendini devletin maşası haline getirdi. Benim savım, kişi yaşadıklarına kendi değerlerine uygun olarak karşı çıkmadığında, kişi totaliter sistemle kendi inanç ve fikirleri pahasına işbirliği yapmak noktasında ilk adımı attığında, işbirliğiyle alakalı attığı her adımda sıkılaştıran ve sonunda kurtulmanın imkânsız hale geldiği bir ağa yakalandığıdır.¹⁰

Yahudi Soykırımı şüphesiz bu yüzyılın, en büyük zulmü bile aşan kitlesel imha örneğidir ancak Milgram'ın

⁹ Hannah Arendt, *Eichmann in Jerusalem: A Report on the Banality of Evil* (New York: Viking Press, 1963) [Türkçeye Metis Yayınlarının kazandırdığı kitabın orijinal başlığı ve alt başlığı değiştirilmiştir].

Bruno Bettelheim, *Surviving and Other Essays* (New York: Knopf, 1979), s. 270-71.

bizlere hatırlattığı gibi, Vietnam Savaşı esnasında sıradan Amerikalılar silahsız sivil erkek, kadın ve çocukların katledilmesi de dahil olmak üzere, bir takım insanlıkdışı eylemlerde bulundu. Milgram kişinin bireyselliğini kurumsal yapının emrine verdiğinde insanlığını kaybetme kapasitesinin, gerçekte kendi türümüzün varlığını sürdürmesini tehdit ettiğini onaylar.

Bu doğanın bizim için tasarladığı, uzun vadede türümüze varlığımızı sürdürme adına mütevazı bir şans veren ölümcül bir kusurdur.

Bireylerde son derece değer verdiğimiz sadakat, disiplin ve özveri gibi erdemlerin, savaşın örgütsel yıkıcı motorlarını yaratan özelliklerle aynı olması ve insanı otoritenin kötücül sistemine bağlaması ironik bir durumdur.¹¹

Normal insanların sergilediği şiddet ve zulme yönelik davranışı kolaylaştıran üçüncü unsur, faille kurban arasına konan mesafedir. Bu bağlamda mesafe fiziksel de olabilir, psikolojik de. Genellikle ikisinin karışımıdır. İnsanlar arasındaki tüm tartışmalar yumruk kavgasına mahkûm olsaydı çok daha az ölümler neticelenmekle kalmaz, aynı zamanda zulümle alakalı daha az örnek yaşanırdı. Konrad Lorenz insanın kendi türünü yaralamaya ve öldürmeye karşı mekanizmaların yeterince gelişmediğini ve kolayca alt edilebileceğini çünkü insanın uzun diş ve pençe gibi tehlikeli doğal silahları olmadığını ileri sürmüştür. “Bir aslan veya kurt son derece nadir durumlarda başka bir aslan veya

Milgram, s. 188.

kurdu öfke dolu bir darbeye öldürebilir, ama... ağır silahlı tüm etobur hayvanlar kendi türlerini imha etmeyi engelleyen etkin, güvenilir engellemelere sahiptir.”¹²

Kitabın ilk bölümünde belirtildiği gibi, uzaktan öldürebilen silahların icadı, diğer insanları öldürmeye karşı kalıcı engellemeleri geçersiz kıldı. Aynı zamanda zulme yönelik eylemler yapmayı kolaylaştırdı. Göremediği insanların üstüne napalm bombası atan bir pilot, bunu hiçbir suçluluk duygusu hissetmeden yapabilir. Bir çocuğun üstüne benzin döküp onu ateşe vermesi emredilseydi, tepki verip emre itaatsizlik edebilirdi. Ancak her iki durumda da açılan yarılar birbirine çok benzer olurdu. Lorenz’in öne sürdüğü gibi:

Kişiliğimizin derin, duygusal katmanları, tetiği basmak için işaret parmağını bükmenin başka bir insanın iç organlarını parçalayacağı gerçeğine intibak edemez. Avını doğal silahlarla öldürme zorunluluğu, gerçekte ne yaptığını duygusal anlamda tam olarak idrak etmesini sağlasaydı, aklı başında hiçbir insan zevk için tavşan avına gitmezdi.¹³

Nazi toplama kamplarında olanların ışığında insan doğasına bu bakış aşırı idealist görünebilir ancak fiziksel mesafe meselesi değinmeye hâlâ değerlidir. Hiroşima ve Nagazaki örneklerinden bildiğimiz gibi, nükleer silahların neden olabileceği yıkım nerdeyse tasavvur

¹² Konrad Lorenz, *On Aggression* (Londra: Methuen, 1966), s. 207.

A.g.e., s. 208.

bile edilemeyecek kadar büyüktür. Ancak emredildiği takdirde kıtalararası balistik füzeler atarak tüm bir şehri yerle bir etmekte, binlerce insanı öldürmek veya sakat bırakmakta tereddüt etmeyeceğini belirten insanlar bulunabilir. Kitabın 2. bölümünde ifade ettiğimiz gibi, uzak ülkelerde yaşanan felaketler bizi üzmez.

Psikolojik mesafe insan yıkıcılığına yaptığı katkı bakımından eşit derecede önemlidir. Psikolojik mesafeyle diğer insanlara daha aşağı, yabancı ya da uç vakalarda görüldüğü gibi insanlıktan uzakmış gibi davranma kapasitesini kast ediyorum. Hepimiz bizden farklı sosyal gruplara klişeler yaftalamak eğilimindeyiz. Britanya’da İskoçlar pinti olarak yaftalanırdı; Galiller sahtekâr, İrlandalılar sorumsuz ve alkolik olarak... Araştırmalar bazı klişelerin nispeten daha direngenken, diğerlerinin siyasi ve sosyal ilişkilerdeki değişikliklerle değiştiğini gösteriyor. Princeton öğrencilerinden çeşitli etnik grupları tanımlayan tipik özelliklerin olduğu uzun bir listeden seçim yapmaları istenmiş. 1951’de, Pearl Harbor’ın üstünden çok da uzun zaman geçmeden Japonlar, “taklitçi, sinsî, aşırı milliyetçi, güvenilmez” olarak yaftalanmış. 1967’deki listedeyse, “çalışkan, hırslı, verimli, zeki, yenilikçi” sıfatları yer almış. 1951’de zenciler, “batıl inançlı, müzikal, tembel, cahil, zevk düşkünü” olarak karakterize edilmiş. 1967’deyse liste, “müzikal, tasasız, tembel, zevk düşkünü, gösterişçi” şeklinde değişmiş.¹⁴ Siyahiler için kullanılan klişeler pek övgü niteliğinde olmasa da Princeton öğrencileri için nerdeyse tamamen yabancı bir

¹⁴ Roger Brown, *Social Psychology*, 2. baskı. (New York: Free Press, 1986), s. 589.

ulus için ifade edilenler kadar küçültücü değil: “Türkler üç nesil Princeton’lılar tarafından *zalim, hain, şehvetli, cahil* ve *pis* olarak karakterize edilmiş, öte yandan tek bir Princetonlu bile gerçek hayatta bir Türkle tanışmamış.”¹⁵ Bu, psikolojik mesafenin istenmeyen karakteristik özellikler atfetmeyi kolaylaştırmasına bir örnektir. Gerçekte ne kadar az şey bilirsek ya da belli bir grup insanla ne kadar az kaynaşmışsak, onlar hakkında kötü düşünmemiz o kadar kolaylaşıyor.

Diğer sosyal hayvanlarla paylaştığımız hiyerarşi kurma eğilimi, tüm insan toplumlarının belli bir ölçüye kadar toplumsal sınıflar oluşturmasını garanti eder. Orwell’in ifade ettiği gibi, “Büyün hayvanlar eşittir, ama bazı hayvanlar diğerlerinden daha eşittir.”¹⁶ Bütün insanların kafası fena halde statüyle meşguldür. Etnomerkezcilik, yani insanın kendi kültürel grup ya da toplumunun üstünlüğüne olan inancı, diğer grupları küçük görmekle bir araya gelmesi bütün dünyada görülür.

Bizi bunun kökünün kazılamaz olduğunu düşündüren sadece etnomerkezciliğin görünüşteki evrenselliği değil, daha ziyade izinin bireyin psikolojisindeki kaynağına kadar sürülmüş olmasıdır; söz konusu kaynak, olumlu özgüvene erişmek ve bunu sürdürmekle alakalı bireysel çabadır. Bu dürtü insanlarda öylesine derindir ki yokluğunu çok zor fark ederiz.¹⁷

¹⁵ A.g.e., s. 590.

George Orwell, *Animal Farm* (Harmondsworth: Penguin, 1951), s. 114.

Brown, s. 534.

Görünürde daha fazla maaş elde etmek için yapılan grevlerin, genelde paradan ziyade statüyle alakalı olduğu sıklıkla ifade edilir, yani sosyal yapı hiyerarşisi içindeki altı oyulan veya tehdit altındaki pozisyonu koruma çabasıdır. Alt tabakadan köleleri, hizmetçileri veya işçileri yaratma ya da koruma, özellikle bu sınıfların üstündekiler tarafından hoş karşılanır, çünkü bu sayede kendilerini üstün hissedebilecekleri bir sosyal grup ortaya çıkmış olur.

Çok da uzak olmayan bir geçmişte, ABD'nin güney eyaletlerinde çeşitli gelenekler siyahi nüfusa, linçlere ve son derece zalimce diğer tür davranışlara yol açan birçok klişe katkısında bulundu. Beyazların üstünlüğünü koruma arzusu bariz bir dürtüdür ancak dikkate değer olan şey, birçok linç olayının siyahilerin beyazlara kıyasla sayıca çok daha az olduğu fakir kırsal bölgelerde gerçekleşmiş olmasıdır. Beyaz nüfusun iş gücü bakımından siyahilere bağımlı olduğu vilayetlerde linç olayları çok daha azdır. Siyahi nüfusun ekonomik açıdan beyaz nüfusla rekabet ettiği vilayetlerdeyse linç olayları çok daha yaygındır. "Genelde linç edenler fakir beyazlardı."¹⁸ Fakir beyazlar sosyal toplumun en alt tabakasına yakın olduklarından ve bu nedenle özgüven eksikliği duyduklarından, kendilerini üstün hissedebilecekleri, sık sık aşağılayıp zulmedebilecekleri daha alt bir sosyal tabakaya özel bir gereksinim duydular.

Üstelik siyahiler sıklıkla cinsel bir tehdit olarak görülmüştür. Bir keresinde asker dolu bir koğuştaki kal-

¹⁸ Roger Brown, *Social Psychology* (New York: Free Press, 1965), s. 750.

miş ve askerlerin bir kez siyahi bir erkekle cinsel beraberlik yaşamış bir kadının beyaz bir sevgiliyle asla tatmin olmayacağını iddia ettiklerini duymuştum. “Biliyorsun, onlarınki bize göre doğuştan daha büyük.” Destekten yoksun bu inanç, Güneyde siyahilere yönelik bazı korku ve nefretin temelini oluşturmakta ve aynı zamanda kurbanın hadım edildiği linçleri açıklamaktadır.

Yukarıda sözü edilen çeşitli klişeler okuyucuya çılgınca gelebilir. Siyahiler cinsel açıdan özellikle güçlü olabilir de olmayabilir de, Türkler zalim olabilir de olmayabilir de, İrlandalıları alkolik olmaya yatkın olabilir de olmayabilir de. Genelgeçer böylesi inançlar yeterli delille doğrulanmamış genellemelerdir ama tamamen mantıksız da değildir. Öte yandan birçok toplum, toplumun büyük bir kesimi için günah keçisi görevi gören, toplumdan dışlanmış aşağı tabaka gruplar yaratarak akla aykırılıkta daha ileri gitmiştir. Toplumdan dışlanmış gruplar hakkındaki inançlar, sanrı ve yanlışlığın eşiğinde gezinir.

Toplumsal sınıf düzeni kendini iki ana sistemde, sınıf ve kast olarak gösterir. Sınıflar arasında hareketlilik, bazen başarılması zor olsa da hoş görüldüğünden, sınıf bu iki sistemden daha az katı olandır. Bir kültür içinde belli bir grup olarak bir sınıfa mensup olmak, genellikle doğum yerinden veya kökenden ziyade o sınıfa ait sergilenen karakteristik özelliklerle, yani aksan, ilgi alanları, hayat tarzı, eğitim ve benzeri şeylerle tanımlanır. Gelir düzeyi ve mesleğe sosyal sınıfın istatistiksel tanımlamalarında atıfta bulunulsa da bu ikisiyle bağları pek sıkı değildir. Sınıf, yakın akrabalar arası evlilikle sürekli

kılınmak eğilimindedir ama çok da sık görülmeyen farklı sınıflar arası evliliği yasaklayan herhangi bir kural yoktur. Bu bakımdan sınıflar arası ayırım genellikle bulanıktır.

Kast ise tersine daha katıdır. Kast üyeliği doğumla belirlenir ve hayat boyu değişmez. Endogami zorunludur. Kast ve meslek sıkı sıkıya birbirine bağlıdır; ölü hayvanların karkasıyla uğraşan bazı mesleklerin, esasen kirlenmeye yol açtığına inanılır. Kasaplar, tabakçılar ve deri işçilerine hem Hindistan hem de Japonya'da mundar gözüyle bakılır. Hindistan'da kast sistemi aslen beş sınıfla tanımlanır: papazlar, prensler, tüccarlar, sıradan insanlar ve kirlenmiş insanlar. Erdemli birey hayattaki konumunu kabullenmiştir ve buna uygun görevler icra ederek liyakat kazanır. Erdemliğin ödülü şu anki dünyadan değil, öteki dünyada bahsedilecektir. Kast sistemi genellikle Batılı gözlemciler tarafından beğenilmez ancak sosyal istikrara olumlu katkıları vardır. Gandhi inzivaya çekildiği yere dokunulmaz bir aileyi kabul ederek birçok Hintliyi şok etmişti ama Gandhi kast sisteminin, aşağıdaki kendi yazısından yapılan alıntının gösterdiği gibi, açıkça adaletsiz olan tek bir yönüne karşı çıkmıştı.

Ekonomik açıdan bakıldığında, değeri bir zamanlar çok büyüktü. Kalıtsal yeteneği sağlama alıyor, rekabeti kısıtlıyordu. Yoksulluğun en iyi ilacıydı... Tarihsel açıdan ifade edildiğinde, kast Hindistan toplum laboratuvarında insanın sosyal uyum deneyi olarak görülebilir. Başarısı kanıtlandığı takdirde, dünyaya maya etkisi yapan bir hamur ve acımasız rekabet, tamahkârlık ve açgöz-

lülükten doğan sosyal ayrışma için en iyi reçete olarak sunulabilir.¹⁹

Hintlilerin saflık ve mundarlık kavramı, her kültürde farklı derecelerde görülen ve aslen hijyen ve hastalıktan korunmayla alakalı akılcı kaygılardan türemiş, yeme ve dışkılama hakkındaki endişelerden kaynaklanıyor gibi görünüyor. Bu tür endişeler, kendilerini kirlenmeden korunmak için titiz alışkanlıklar sergilemeye mecbur hisseden saplantılı sinir hastalarıyla alakalı çalışmalardan bildiğimiz gibi, duygusal olarak kolayca abartılabilir. Kompulsif elleri yıkama böylesi birçok alışkanlıktan biridir. Toplumun kirli işlerini görmesi için sözde Doğa veya Tanrı tarafından belirlenmiş, dokunulmaz özel bir kast yaratılmasının nede- ninin, topluma hâkim grupları korumak ve saflıklarını güçlendirmek için olduğuna inanılır.

Japonya'da toplum dışı bırakılmış grupların yaratılmasında daha da ileri gidilmiştir. Burakumin ya da "özel toplulukların halkı" hem sosyal hem de ekonomik olarak hâlâ farklı muamele gören, toplum dışına itilmiş bir grubun soyundan gelir. Aslen iki grup vardır: Seyyar animatörler, falcılar ve seks işçilerinin yanı sıra tabakçılar, deri işçileri ve hayvan kesenler, Hindistan'daki farklı muamele gören gruplarla kıyaslanabilir. Burakumin, Japon çoğunluktan herhangi bir fiziksel özellikle değil, sadece doğum yeri ve ikamet kaydıyla

¹⁹ Surajit Sinha, "Caste in India: Its Essential Pattern of Socio-Cultural Integration," Anthony de Rueck ve Julie Knight, ed., *Caste and Race* (Londra: J. & A. Churchill, 1967), s. 103 içinde alıntılandı.

ayır edilebilir. Yine de bu insanlar “zihinsel olarak aşağı, yüksek ahlaki davranışlar için kifayetsiz, saldırgan, düşünmeden hareket eden, sağlık önlemi ve terbiye kavramlarından yoksun olarak görülüp genellikle ‘işe en son alınan ve ilk kovulanlardır.’”²⁰ Burakuminlere “çok pis” anlamına gelen *eta* veya “dört ayaklı” anlamındaki *yotsu* gibi küçük düşürücü birçok yakıştırma yapılır. Ataları “insan olmayan varlık” şeklinde isimlendirilmiştir. Bu bağlamda Japoncada “aşağı” anlamına gelen *iyashii* kelimesinin “gizemli ve şüpheli” anlamındaki *ayashii* kelimesinden türediğini öğrenmek manidardır.²¹ Toplum dışına itilmiş kastların sadece pis ve aşağı derece küçümsenmemesi, aynı zamanda “meşru” topluma zarar verebilecek sihirli güçlere sahip olduğu düşünüldüğü için onlardan korkulması tipik bir durumdur. Toplumun belli bir kesimi hem *tehlikeli* hem de *aşağılık* olarak görüldüğünde, aşırı boyutlarda insan zulmüyle karşılaşmamız muhtemeldir.

Kitabın bu bölümü çoğunlukla sıradan insanların zalimliğe eğilimine açıklık getirmekle alakalı olduğundan, başlığın “Paranoyanın Aynı Anda Birçok Yerde Mevcut Olma Hali” olması garip görünebilir; “paranoya” ismi ve “paranoyak” sıfatı zihinsel hastalığın en şiddetli biçimlerini akla getirir çünkü. Ancak ben psikozlu bireyde paranoyak sanrılara neden olan psikolojik mekanizmaların normal insanları da etkilediğini görülebildiğine ve belli koşullar altında hepimizin, başka insanlar hakkında sadece paranoyakça ola-

²⁰ Hiroshi Wagatsuma, “The Pariah Caste in Japan: History and Present Self-Image,” de Reuck ve Knight, ed., s. 118-19 içinde. A.g.e., s. 120.

rak nitelendirilebilecek ve bizi o insanlara karşı kötü davranmaya itebilecek inançlar besleme eğiliminde olduğumuza inanıyorum.

Psikiyatr meslektaşlarımdan herhangi birine “paranoyak” kelimesinin anlamı sorulsa, açıklamaya aslında kişinin kendine ait karakteristik özellikleri başkasına atfetme süreci olarak tanımlanabilecek *yansıtma* mekanizmasına atıfta bulunarak başlar. Yansıtma, vakaların büyük çoğunluğunda bir savunma mekanizmasıdır. Kendi doğasının şehvet veya açgözlülük gibi nahoş yönlerini kabullenemeyen birey, kendisinde bu yönlerin varlığını inkâr ederken, başkalarında görme eğilimindedir. Biri homoseksüel topluluğu, gençleri yozlaştırıp toplum yapısını yıkmakla hararetli biçimde suçladığında, o kişinin kendi homoseksüel dürtüleriyle hiçbir zaman uzlaşmadığına emin olabiliriz.

Öte yandan yansıtma olumsuz duygularla sınırlı değildir. İdealleştirme de yansıtmanın bir biçimidir. Âşık bir erkek, sevdiği kadını kusursuzluğun doruğundaymış gibi algılar ve geçici olarak onun kusurlarını göremez hale gelir. Erkek sevdiği kadına, kendinden kaynaklanan ve onu daha iyi tanınması halinde, zaman içinde kaçınılmaz olarak değişikliğe uğrayacak idealize ettiği kadın imajını yansıtır.

Olumlu imajlar siyasi liderlerden generallere, din adamlarından doktorlara kadar her türlü otoriteye yansıtılır. Freud’un aktarma analizi, analizi yapan kişinin sürekli kendi ebeveynlerinin içselleştirdiği imajından türetilmiş analiz özelliklerini yansıttığını gösterir. Kendilerinden menfaat elde etmek için arkalarından karmaşık pazarlıklar yaptığımı ve komplolar kurduğuma inanan paranoyak hastalarla karşılaştım.

Hastalar bazen analizi yapan kişiye değişimli imajlar yansıtır; ona salı günü Tanrı muamelesi yaparken çarşamba Şeytan ilan ederler. Kelinci olmasam da Melanie Klein'ın sözde *paranoyak-şizoid pozisyon* betimlemesinin değerli bir içgörü olduğuna katılıyorum. Klein bebeğin hayatın başında ilk "objesinin" tatminkâr olduğundan biri "iyi," hayal kırıklığı yarattığından diğeri "kötü" iki objeye bölünmüş annenin memeleri olduğunu kabul eder. Bebek ancak gelişiminin daha sonraki safhalarında, Klein'ın marifetli bir biçimde *depresif pozisyon* olarak nitelendirdiği şekliyle, kimi objelerin bazı zamanlar hayal kırıklığı yaratırken, diğer zamanlarda tatminkâr olduğunu anlayabilecek hale gelir.

Bu tamamen iyi ve tamamen kötü bölünmenin kaynağı ne olursa olsun, zihnimizde tamamen iyi ve tamamen kötü imajlar şeklinde kalmaya devam eden ve hepimizde etkili olan bir seviyenin varlığına ikna olmuş durumdayım. Bu imajlar ister kişisel olsun isterse tüm bir grup veya ülkeyi kapsasın, özellikle kriz zamanlarında yeniden canlanıyor. Tehdit edildiğimizde kurtarıcı ve şeytanların arayışına giriyoruz: Kurtarıcılar bizi kurtaracak, şeytanlarıysa içinde bulunduğumuz çıkmaz için suçlayacağız. Yansıtılan imajlar ister olumlu ister olumsuz olsun; süjenin seçilmiş kişilere büyük, sıklıkla sihirli iyi güçler atfederken, kendini göreceli zayıf ve çaresiz görüyorken kötü güçler atfetmesi her ikisinin de ortak özelliğidir. Krizlerde bir azınlık öncülük etmek için hazırdır; çoğunluk geçmişe, çocukluğu hatırlatan döneme geri çekilir, kendine ne yapacağının söylenmesine müteşekkirdir. Hiçbiri-miz liderlerimizi yanlış konumlandırılmış olarak yü-

celtmekten bağışık değiliz, özellikle de felaketler veya siyasi çalkantılar zamanında. Otoritenin, Hitler gibi kötü niyetli olduğunun ortaya çıkması durumunda, söz konusu yüceltme taraftarlarının gözünü kör edebilir, bu durum itaatle birleştiginde zulüm için bir reçete haline gelebilir.

Tam anlamıyla paranoyak psikozlu bir mağdur çoğunlukla, eziyet gördüğüne dair sanrılar sergiler. Belli bir grup, belki Serbest Masonlar, Romalı Katolikler ve Yahudiler olabileceğini düşündüğü düşmanlarının hasmane dikkatinin merkezinde olduğuna inanır. Bu kötücül insanlar ona zekice ve karmaşık çeşitli yöntemlerle işkence eder. Örneğin geceleri odasına gaz pompalayabilir veya onda tuhaf fiziksel hisler uyandırmak için elektrikli makineler kullanabilirler. Paranoyak kişi uzaktan kumandayla bombaların patlatılabildiği günümüzde, elektronik aletlerin insanlara uzaktan işkence etmek için kullanılmasında garip hiçbir taraf olmadığını iddia edecektir.

Düşünceleri bile ona ait değildir. Düşmanları bir yolunu bulup normalde asla aklına gelmeyecek ters düşünceler, müstehcen fanteziler sokar kafasına. Üstelik diğer insanlar, mahrem ve özel kalması gerektiğini düşündüğü bu düşüncelere erişebilsinler diye, bunları neşretmenin yollarını da bulur. Sokağa çıktığında insanların ona garip garip bakmasının, onunla alakalı tuhaf bir şeyler olduğuna dair kendi aralarında fısıldanmasının nedeni hiç şüphesiz budur. Onu homoseksüel veya cinsel bakımdan bir tür sapık olmakla suçlayan sesler bile duymuştur.

Neden bunca ilginin merkezi olması gerektiğini tam anlamıyla açıklayamaz. Aklına, sıradan ebevey-

nlerinin oğlu olmaktan ziyade gerçekte kraliyet soyundan geliyor olabileceği düşüncesi üşüşmüştür. Bir noktada ona dünyayı nükleer felaketten kurtarması için önemli talimatlar veren diğer gezegenlerin sakinleriyle temasta olduğuna emindir. Belki de düşmanları gerçekten, çıkarları tüm ulusların nükleer silah sahibi olmasını garanti altına almak olan silah tüccarlarıdır...

Paranoyak psikozlu sadece iyi ve kötü, tertemiz benliği ve ona zulmeden kötücül kişiler arasında değil, çaresizlik ve her şeye kadirlik arasındaki bir bölünmeyi ifade eder. O kendini yok etmek isteyen şeytani güçlere karşı güçsüzdür ama birçok insanın ona eziyet etmesinden anlaşılabileceği üzere itibarlı bir kişi olduğu da açıktır.

Paranoyanın çocukluk tecrübesinin bazı yönleriyle yetişkinlik hayatına girmesindeki bir ısrarı temsil ettiği neticesinden kaçmak zordur. İnsan yavruları doğumdan sonraki birkaç yıl boyunca yetişkinlere bağımlı olduğu için çaresizdir. Ancak çaresizlikleri yüzünden aynı zamanda ev halkının merkezindedirler, bu da önem arz ettiklerine dair bir işarettir. Bu bölümün başında ele alınan üzücü çocuk tacizi vakaları, söz konusu bu merkezde olma hali nedeniyle bebeklerin, ayaklarının kaydırıldığını hisseden güvensiz erkeklerin öz benliklerini tehdit ettiğini gösteriyor. Paranoid şizofreni vakalarında her şeye kadirliğin ve çaresizliğin kol kola yürümesi şaşırtıcı değildir. Benzer olgunun izlerine hepimizde rastlanabilir.

Sözde normal insanların, akıl hastasının sanrılı sistemleri gibi gülünç bir şeye asla inanmayacağını tasavvur edebiliriz. Ancak tarihi kanıtlar tam tersini gösterir. Tüm toplumlar çoğunluğun düşmanı olarak

tanımlanmış azınlık gruplarıyla alakalı en saçma iftiraları kabullenmeye pek de zorlukla karşılaşılmadan ikna edilmiştir. Bu tür suçlamalar psikozlu süjelerde görülen paranoyak sanrılarla kıyaslanabilecek, gerçekte onlara eşdeğer özel bir tür fanteziden kaynaklanır.

Fantezinin özü büyük toplumların ortasında, sadece büyük toplumların varlığıyla tehdit edilmediği, ama aynı zamanda insanlık düşmanlığının bire bir tanımı olan bütünüyle iğrenç uygulamalara bağımlı da olduğu, küçük ve gizli başka bir toplumda var olur.²²

Gizli toplumun aralarında bebeklerin ve küçük çocukların katledildiği ve buna genellikle kanlarının içilmesinin de eşlik ettiği ritüeller; katledilenlerin artıklarının yendiği yamyamlıkla alakalı ziyafetler; aralarında homoseksüellik ve ensestin de bulunduğu, her çeşit cinsel davranışın eşlik ettiği seks partileri; ister başkanlık eden “rahabin” cinsel organına saygı gösterisi şeklinde isterse bir hayvana genellikle de bir eşeğe tapılması şeklinde olsun, dinin karikatürize edilmesinin de bulunduğu uygulamalardır.

Bir başka deyişle gizli topluma, insan davranışlarını düzenleyen temel kuralların çoğuna kasten karşı gelen, toplumdan dışlanmış bir grup gözüyle bakılır. Bilinen tüm toplumlarda enseste karşı tabular vardır ve çoğu homoseksüelliği, insanla hayvan arasındaki cinsel ilişkiyi yasaklar veya kınar. Özel durumlar

²² Norman Cohn, *Europe's Inner Demons* (New York: Basic Books, 1975), s. xi.

haricinde çocuklar genellikle korunur ve üzerlerine titrenir. Yamyamlık genellikle zaferlerin veya başarıyla yağmaların ardından düşmanı yeme ritüelleriyle sınırlanmıştır. Çoğunluğun dinine uymak, zorunlu olmasa da teşvik edilir. Gizli toplumun fantezi uygulamaları, konformist vatandaşın düşünebileceği en kötü günahlardan oluşan bir liste gibi gelir kulağa; bu günahların mutlak bir kötülük imajı oluşturmak için birleştirilmesi, yukarıda işaret ettiğim gibi, duygusal gelişimin paranoyak-şizofren aşamasının bir kalıntısı olabilir. Böyle bir imajın bir azınlık grubuna yansıtılması, o grubun toplumdan dışlanmış bir kasttan daha da itici ve tehlikeli görünmesine neden olur.

Yukarıdaki suçlamalar İsa'dan sonra ikinci yüzyılda Roma İmparatorluğu'ndaki küçük, dağınık Hristiyan gruplara yöneltilmiş ve ardı ardına gelen vahşi zulümlere katkıda bulunmuştur. Hristiyanlar aynı zamanda sel, kıtlık, salgın hastalık ve deprem gibi doğal afetlerden de sorumlu tutulmuştur. Günah keçisi olarak Hristiyanlara zulmetmek, hiç şüphesiz ki halkın dikkatinin, doğal afetin beraberinde getirebileceği sosyal yer değiştirmelere kaymasını engellemiştir. Ortak bir düşman tanımlamak kadar, bölünmüş bir toplumu bir araya getiren bir başka şey yoktur. Aksi durumda birbirlerinin boğazına sarılacak vatandaşlar, propagandanın kendilerini ortak bir tehditle yüz yüze olduklarına ikna etmeleri durumunda, birbirine ketlenirler.

Hristiyanlar da tarihin daha sonraki dönemlerinde cadılar hakkında çok benzer suçlamalarda bulundu. Yüzyıllar boyu yaşlı dullar ve hiç evlenmemiş kadınlar, doğal talihsizlikler için günah keçisi arayan köylü-

ler tarafından mimlendi. Teorik açıdan erkekler, hatta çocuklar bile cadı olabilse de özellikle yaşlı kadınların komşularına zarar verecek (*maleficium*) özel güçlere sahip olduğu düşünülüyordu. Orta Çağın sonlarına doğru bu sözde güçler, sapkınlıkla ilintilendirilerek daha korkutucu ve suçlanmayı daha çok hak ettirecek hale getirildi. Sevdği kişiyi yitirmiş, ihmal edilmiş veya çok yoksul kadınların Şeytanla anlaşma yaptıklarına, bağlılıkları karşısında Şeytanın bu kadınlara belli başlı kötücül güçler bahsettiğine fazlasıyla inanılıyordu: onlara ekinleri yok etme, hayvan ve insanları hasta etme, küçük çocukları öldürme, kürtaja, kadınlarda kısırlığa, erkeklerde de cinsel iktidarsızlığa yol açarak cinsel ilişkilere müdahale olanağı veren büyü-lü güçler. Cadıların katledilmiş çocukların etlerinden, vücutlarına sürdüklerinde uçmalarını sağlayan bir merhem ürettiği söyleniyordu. Yılda üç dört kez *sabbat* adı verilen bir toplantıya katılmaları gerekiyordu. Bu toplantılara Şeytan başkanlık edip Hıristiyanların Efkaristiyasını alaya alan bir töreni yönetiyordu. Törenin ardından Şeytan'ın katılımcılarla cinsel ilişkiye girdiği seks partisi geliyordu.

Malleus Maleficarum, yani "Cadıların Çekici," ilk kez 1486'da ortaya çıkan cadı avcıları için bir tezdi. Heinrich Kramer ve James Sprenger adında, Papa VIII. Innocent tarafından, özellikle kuzey Almanya'da cadılığın kökünü kazımaları için görevlendirilmiş Katolik kilisesi mensubu iki engizisyon mensubu tarafından yazıldı. Kitap cadıları tanımak, haklarında hukuki yargılama yapmak, onlara işkence etmek ve haklarında verilen mahkûmiyeti ilan etmekle alakalı detaylı talimatları kapsar. Kitap modern ölçülerde erkeklerin kadınların

gücü hakkında nasıl kolayca sanrılı sistemler geliştirebileceklerini gösteren dehşet verici bir kılavuzdur.

Bir önceki soruşturmada gösterildiği üzere, şeytani kadınları egemenliği altına alan genel olarak üç ahlaksızlık söz konusudur; bunlar, isim vermek gerekirse ihanet, ihtiras ve şehvettir. Dolayısıyla bu ahlaksızları daha çok yapan kadınlar, diğerlerine göre cadılığa daha fazla meyillidir. Yine, söz konusu bu üç ahlaksızlık çoğunlukla doyumsuz vs kadınlarda görüldüğünden, bundan, ahlaksızlıklardan daha derinden etkilenenlerin, iğrenç şehvetlerini tatmin etmekte daha ateşli olduğu sonucu çıkar; bunlar zina eden kadınlar, hafıfmeşrep kadınlar ve Seçkinlerin metresleridir.

Papa tarafından yayımlanan ve tüm Katoliklere hitap eden bildiride ifade edildiği üzere, bu kadınlar cinsel eylem ve gebe kalmayla alakalı cadılıklarını yedi yöntemle uygular. Birinci yöntem erkeğin aklını aşırı şehvete yönlendirmektir; ikincisi üreme güçlerini engellemektir; üçüncüsü söz konusu eyleme uygun uzuvları sökmektir; dördüncüsü büyü sanatları sayesinde erkeği bir hayvana dönüştürmektir; beşincisi kadınların üretici gücünü yok etmektir; altıncısı kürtaj yapmaktır; yedincisi büyük zarar verdikleri yeryüzündeki diğer hayvanlar ve meyvelerin yanı sıra çocukları da şeytana sunmaktır.²³

²³ Heinrich Kramer ve James Sprenger, *Malleus Maleficarum*, çev. ve düz. Rev. Montague Summers (Londra: Pushkin Press, 1948), s. 47.

Kitapta uzun bir bölümde, “erkek organına yönelik şeytanca işlemler” tartışılmakta, “cadıların şeytanların yardımıyla uzvu gerçekten de yerinden mi söktükleri yoksa bunu bir tür büyü veya yanılsama yoluyla sökmüş gibi mi gösterdikleri” sorulmaktadır.²⁴ Bu tür sorular bizi eğlendirebilir; ta ki biz bu kişilerin, kışkırttıkları masum kadınlara nasıl eziyet ve işkence ettiklerini hatırlayana dek.

Orta çağın bu her şeye inanma halinin günümüzle hiçbir paralellik taşımadığını düşünebiliriz ancak *Malleus Maleficarum*’un çevirmeni ve İngilizce editörü, *The History of Witchcraft and Demonology* [Cadılığın ve Demonolojinin Tarihi] ve *The Geography of Witchcraft* [Cadılığın Coğrafyası] kitaplarının yazarı Peder Montague Summers, yazdıklarına samimiyetle inanıyordu. *Malleus Maleficarum* paranoyak sanrılarının dehşet verici, devasa bir karışımıdır ama Summers kitabın, “görünürde tükenmez bir bilgelik kuyusu” olduğunu iddia etmektedir. Şöyle sürdürür:

En şaşırtıcı şey, kitabın modernliğidir. Öngörmedikleri, tartışmadıkları ve çözmedikleri bir sorun, bir karışıklık, bir zorluk yok gibidir.

Burada günümüzdeki adliye mahkemelerinde görülen, son derece açıkça gözler önüne serilmiş, yılmaz bir mantıkla müzakere edilmiş ve vicdanlı bir tarafsızlıkla hüküm verilmiş davalar var... *Malleus Maleficarum* dünyada sonsuzluğun bakış açısıyla yazılmış ender kitaplarından biridir.²⁵

²⁴ A.g.e., s. 38.

A.g.e., s. xvi.

Kitabın alıntısını yaptığım bu giriş bölümünün tarihi 7 Ekim 1946'dır!

Yaşlı kadınların büyü yoluyla komşularına zarar verebileceği düşüncesi, yüzyıllardır yaygın bir düşüncedir. Kesin rakamlara ulaşmak zor olsa da yüzlerce masum kadının suçlandığına, işkence görüp yakıldığına hiç şüphe yoktur. Ancak bir milyon insanın katledildiği "büyük cadı avı," bir yüzyıl gibi nispeten daha kısa bir dönemi işgal eder.

Zirveye ancak on altıncı yüzyılın sonlarında erişti ve 1680'lerde hemen hemen sona erdi -1692'de Salem, Massachusetts'teki mahkemelerle gecikmiş bir biçimde sonlandı. Özellikle batıya özgü bir olguydu, Doğu Avrupa'daki Ortodoks Hristiyan dünyası bundan etkilenmedi.²⁶

Tarihçi Norman Cohn eksantrik bireylere yapılan zulmün kitlesel bir cadı avına dönüşmesinin nedeninin, cadıların Hristiyanlığı ve göreneksel toplumu alaşağı etmek amacıyla komplo kurmak üzere toplantılar düzenleyen kafir bir tarikat gözüyle görülmesi olduğu sonucuna vardı. Başka bir deyişle cadılar, ikinci yüzyılda zulüm görmüş dışlanmış gruplarla kıyaslanabilen komplocu, gizli, dışlanmış bir grup olarak görüldü. Hristiyanlar Yunan-Romalı görenekselliğine tehdit oluşturmakla suçlandı; cadıların da Hristiyanlığa tehdit oluşturduğu ve *sabbat*'lerinin, Hristiyan davranışını yönlendiren temel kuralları çiğneyen veya ters yüz eden ritüel uygulamalara bulaştığı söylendi.

²⁶ Cohn, s. 253.

Nazi Almanyası'nda beş ila altı milyon Yahudi'nin katledilmesinin, kısmen zalimce eylemler yapmaya hazır bir otoriteye itaatle bağlantılı olduğu daha önce ele alınmıştı. Diğer birçok unsurun arasında iki tanesi, bu bağlamda biraz daha yoruma muhtaç. Bunlardan ilki, tıpkı cadılarla alakalı inançta olduğu gibi, kökleri orta çağlara uzanan, Yahudiler hakkındaki fantezilerin temelindeki ısrardır. İkincisi, kurbanları itici ve insanlıkdışı göstermek adına yapılan kasıtlı itibarsızlaştırma sonucu, sıradan insanların bu kişileri istismar edip öldürme eylemlerinde daha kolay yer almaları. Yukarıda belirtildiği gibi, belirli bir grup insana hem tehlikeli hem de aşağılık gözüyle bakıldığında aşırı boyutlarda insan zulmüyle karşılaşırız.

Yahudiler hakkındaki paranoyak fantezilerin izi, tıpkı Hristiyanlar hakkında olanlar gibi, Hristiyan kilisesi liderlerinin müritlerini, Yahudilik defterini kapamaları için son bir eylemde bulunmaya teşvik ettikleri MS 2. yüzyıla kadar sürmek mümkün. Bu maksatla Yahudileri, öldürmeyi alışkanlık haline getirmiş katiller, İblisin oğulları ve Deccalın müritleri olarak nitelendirmeye başladılar. Bu söylence on ikinci yüzyıla gelindiğinde, yukarıda ana hatlarıyla özetlenmiş birçok özelliğin paylaşılması suretiyle detaylandırıldı. Yahudiler Hristiyan çocukları törenlerle öldürmekle, Aşai Rabbani ekmeğini bozmakla, kuyuları zehirlemekle ve Şeytana tapmakla suçlandı. Hristiyan çocuklarının kanının, Hamursuz Bayramında mayasız ekmek yapılmak için kullanıldığına dair yaygın bir inanış vardı. Yahudiler kara büyü yapmakla ve Hristiyanlığı yok etmek için komplo kurmakla suçlandı. Yahudiler gerçekte büyük ölçüde dağınık olup herhangi bir merkezi Yahudi oto-

riteye bağlı olmasalar da, yaygın görüş Hristiyanlığa karşı operasyonlar yapan, İspanya'da yerleşik gizli bir hükümetten oluşan bir haham konseyi olduğu yönündeydi. Böylece Yahudiler, tıpkı cadılar gibi kendilerini toplumun çoğunluğunu alaşağı etmeye adanmış komplocu, gizli, dışlanmış bir grup olarak görülmeye başlandı.

Norman Cohn yeni ufuklar açan kitabı *Warrant for Genocide*'da [Soykırım Yetkisi] Yahudi komplosuna dair orta çağa özgü paranoyak fantezilerin modern bir kılıkla diriltildiğini ve Yahudi Soykırımının arkasındaki itici gücün en azından bir kısmını oluşturduğunu gösteriyor.

Yok edici antisemitizm, Yahudilerin kötülüğün ortaklaşa somutlaşmış hali, insanlığı yok etmeye ve ardından, geri kalanlara hükmetmeye adanmış komplocu bir yapı olarak tasavvur edildikleri yerde ortaya çıktı. Bu tür bir antisemitizm toplumdaki Yahudilerin gerçek durumundan bağımsız var olabilir. Yahudilerin büyük, birbirine bağlı ve açıkça tanınabilir bir azınlık oluşturdukları yerde gelişip büyüyebildiği gibi, kendilerini Yahudi olarak bile görmeyen, oraya buraya dağılmış az sayıda bireyin bulunduğu yerlerde de serpilebilir. Hele varlıklı ve nüfuzlu Yahudilerin içinde gelişmesi durumunda, bütün Yahudilerin yoksul olduğu bir yerde canlılığını yitirmesi bile gerekmez. En çarpıcı olanı da hiç Yahudi görmemiş insanların arasında ve yüzyıllardır hiçbir Yahudinin yaşamadığı ülkelerde bile görülüyor olmasıdır.²⁷

²⁷ Norman Cohn, *Warrant for Genocide* (Londra: Eyre & Spottiswoode, 1967), s. 252.

Modern zamanlarda Yahudi dünyası söylencesinin yayılmasını sağlayan araç, *The Protocols of the Elders of Zion* [*Siyon Kıdemlilerinin Protokolleri*] olarak bilinen, kötü niyetli bir sahtekârlıktı. 1920'li ve 1930'lu yıllarda dünya çapında büyük tiraj elde etmiş bu son derece etkili kitap, gizli Yahudi hükümeti Sion Kıdemlileri'nin üyelerinin konferans notları olduğu ve Yahudilerin dünyayı egemenliği altında alma hedefine ulaşmak için düzenledikleri komployu ortaya çıkardığı iddiasında bulunur. Ana hatlarıyla kısaca belirtmek gerekirse fikir, Yahudilerin huzursuzluğu ve devrimi teşvik edip bunu sinsî bir finansal yönlendirmeyele birleştirerek, sonunda üstün bir güce kavuşacakları ve siyasal olarak devasa bir gizli polis ordusu tarafından kontrol edilen ve Davut'un Evi egemenliğinde Yahudiler tarafından idare edilen bir dünya devleti kuracaklarıdır.

Bu gülünç fantezi Nazi propagandasının temel taşı haline gelmiş, antisemitizm için fesat çıkarmak amacıyla Rosenberg, Streicher ve Goebbels tarafından yaygın biçimde kullanılmıştır. *Protokoller* in Hitler'in iktidara gelmesinden kısa süre sonra okullarda ders kitabı olarak okutulması bile emredilmiştir. Auschwitz komutanı da dahil olmak üzere nüfuzlu birçok kişinin Avrupalı Yahudilerin imhasını, dünya egemenliğine yönelen tehdide karşı koymak açısından gerekli gördüğüne şüphe yoktur. Ağırbaşlı bir gazete olan Londra *Times* bile 8 Mayıs 1920 tarihli nüshasında *Protokoller* ile alakalı bir yazıya yer verdi.

Bunlar sahte mi? Öyleyse bu esrarengiz kehanetler, kısmen yerine getirilmiş kısmense yerine

getirilme yolunda ilerleme kaydetmiş bu notlar nerden çıktı? Bu trajik yıllarda Almanların dünya egemenliği için çalışan gizli organizasyonunu havaya uçurmaya ve yok etmeye, altında daha gizli ve daha da tehlikeli başka bir şey bulmak için mi uğraşıyorduk? Ulusal yapımızın her bir lifini zorlayarak, “Alman Barışından,” “Yahudi Barışına” mı düştük? “Sion Kıdemlileri,” “Protokollerinde” tasvir edildikleri gibi, II. William ve onun sağ kolundan daha iyiliksever amirler asla değildir.²⁸

The Spectator ise daha ileri gitti. 16 Ekim 1920’de Hristiyanlığı ortadan kaldırmak için dünya çapında bir Yahudi komplosunun olup olmadığını araştırmak üzere bir komisyon kurulduğunu öne süren bir başyazı yayımladı. *Blackwood’s Magazine* Yahudilerin nüfuzlu her tür mevkiden dışlanmasını talep etti. Komplo teorisi 1935’te Britanya’da hâlâ yaygındı. Seçkin bir asker ve tank uzmanı, daha sonra bir faşist olan Tümgeneral J. F. C. Fuller, “Avrupa’nın Kanseri” başlıklı yazısında şunları söyledi:

Yahudi’nin en baskın karakteristiği, manevi açıdan düzenli bir toplumda yer aldığında, ona yıkıcı bir sosyal güç bahşeden materyalizmdir... Borsa simsarlığına, bankacılığa özel bir tutkusu vardır, amatör bir okult meraklısıdır, bir köstebek gibi sessizce ve gizlice yeraltında çalışır, gündüz yaratıklarının göremediklerini görür ve gece karanlığında bir yarasa gibi uçuşur... Özsavunma

²⁸ Cohn, *Warrant for Genocide*, s. 152-53 içinde alıntılıandı.

onu her zaman zayıfların silahı olan kurnazlığa ve fettanlığa bel bağlamaya, her türlü yıkıcı hareketle müttefiklik yapmaya zorlamıştır. Yahudiler gücü -onlara yapılan yanlışların intikamını alma ve intikamcı bir mesihin altında dünya hâkimiyetini ele geçirme gücünü- Talmud ve Kabala'daki kehanetlerden alır.²⁹

Bu kısa alıntı, paranoyak yansıtmanın tüm niteliklerini barındırıyor. Reddedilmiş ve dışlanmış, dış görünüş itibariyle zayıf, gizli okult güçleri olan ve bunları toplumun çoğunluğuna karşı kullanma niyeti besleyen bir grup. Aynı anda hem aşağılık hem de tehlikeli.

Hitler iktidara geldiğinde insanların zihninde saklı paranoyak potansiyeli daha önce hiçbir liderin yapamadığı kadar başarılı bir şekilde sömürdü. Hitler bunu bir zamanlar yozlaşmamış Aryan ırkının iktidarda olduğu bir altın çağ yaşandığını iddia eden, dini andıran gizemli birtakım yazılardan oluşan uzun bir geleneğin üstüne inşa ediyordu. Nicholas Goodricke-Clarke, Guido von List ve Lanz von Liebenfels gibi yazarların olağanüstü ama ırkçı ve ulusalcı fantezilerinin kaydını tuttu. Söylencenin, insan zihni üzerinde mantığa aykırı biçimde kullandığı gücünü hâlâ sorgulayanlar varsa, *Nazizmin Gizli Kökleri*'ni okumalıdır: "Aryan tanrı-insan ırkında yarı dini inançlar, aşağı derecede olanların yok edilme gereği, Hitler, Himmler ve üst rütbeli diğer birçok Nazi liderlerinin takıntı haline getirdikleri, milenyumda Almanların dünyaya egemen olacakları ha-

²⁹ Nicholas Mosley, *Beyond the Pale* (Londra: Seeker & Warburg, 1983), s. 96 içinde alıntılандı.

rika gelecek...”³⁰ Mavi gözlü, sarı saçlı, asil, cesur Aryanlar, aşağı derecedeki yabancılarla yapılan evlilikler yüzünden temeli çürümüş orijinal Alman ırkıydı, ama Hitler’in rehberliğinde insanlığın liderleri olarak doğal üstünlüklerini bir kez daha tesis edebileceklerdi. Aryanlar paranoyak denklemin “tamamen iyi” tarafını temsil ediyordu elbette. Aralarında sosyalistler, Bolşevikler ve Serbest Masonların da bulunduğu birçok düşmanları vardı ama aslında tüm bu suçlular paranoyak denklemin “tamamen kötü” tarafını temsil eden Yahudiler tarafından kontrol ediliyordu.

Almanların Birinci Dünya Savaşında mağlup olmasının getirdiği moral bozukluğu, Versailles Anlaşmasının çok ağır şartları ve tedavüldeki paranın 1923’teki çöküşüyle daha da büyüdü. Hitler 1923’ün kasım ayında ilk kez iktidarı ele geçirme teşebbüsünde bulunduğunda bir dolar almak için dört milyar mark gerekiyordu. “Birahane Darbesi” başarısız bir girişimdi ama Hitler hapis cezasını, ki o dönem *Kavgam*’ı dikte ettirdi, tamamladıktan sonra, önüne çıkacak bir başka fırsatı kollamaya başladı. 1925 ile 1929 yılları arasında ekonomik ve sosyal koşullar iyileşti ama 1929 yılı ekim ayında ABD borsalarının çöküşü, işyerlerinin kapanmasına ve milyonlarca Alman’ın işsiz kalmasına yol açacak genel bir ekonomik krizin habercisiydi. İnsanlar kendilerini güvensiz ve çaresiz hissettikçe, onları kurtaracak bir kurtarıcının ve kriz için suçlana-

³⁰ Nicholas Goodricke-Clarke, *The Occult Roots of Nazism* (Wellingborough: Aquarian Press, 1985), s. 203.

Hitler’in Bavyera’nın yönetimine el koymak amacıyla 8-9 Kasım 1923’te gerçekleştirdiği başarısız darbe girişimi –çn.

cak bir günah keçisinin arayışına girdi. Sosyal çöküşün ardından hem yaklaşan milenyum için vaatlerde bulunan hem de toplumun düşmanlarını tanımlayan bir liderin ortaya çıkması, tarih boyunca tekrarlanan aşına bir örnekti.

Nazizmin cazibesi endişe, hezimet ve moralsizlik gibi yoğun duyguları rahatlatmak için tasarlanmış güçlü fanteziler üstüne kurulmuştur. Yahudilerin Alman karşıtı komplosu ve onların yordakçılığı, Alman ulusunun hayatiyetini tehdit ediyordu sözde. Sosyalistler, "Kasım suçluları" (utanç verici 1918 ateşkesine imza atmış olanlar), Bolşevikler, Serbest Masonlar, hatta modern sanatçılar, hepsi Yahudilerin Almanya'yı yıkmak için düzenlediği devasa komplonun ajanları olarak görüldü. Almanları ancak Yahudilerin tamamen yok edilmesi kurtarabilir ve vaat edilmiş topraklara girmelerini sağlayabilirdi.³¹

Bunlara ilaveten, Yahudiler beyaz köle ticaretinden, fahişelikten ve frenginin yayılmasından da sorumlu tutuldu. Bir Hıristiyan kızla cinsel ilişkiye girmiş bir Yahudi, kızın kanının saflığını bozmakla suçlandı. Toplumdaki her kötülüğün suçu Yahudilerin üstüne atıldı.

Bu tür düşünceler beş ila altı milyon Yahudi'nin toplama kamplarında sistemli bir biçimde yok edilmesini açıklar. Yahudiler zalimlerin elinde çaresiz de olsalar, hâlâ habis güçlere sahip oldukları inanılıyor,

³¹ A.g.e.

Alman devleti için hâlâ potansiyel bir tehdit olarak görülüyorlardı.

Dahası kamplarda mahkûmların birer birey olarak değil de insanlıkdışı varlıklar olarak görülmesi için birtakım önlemler alındı. İnsanlar yabancı olarak algılandıkça, onlara şiddet uygulamak veya onları katletmek o kadar kolaylaşıyordu. Potansiyel olarak engelleyici çaresizlik etkisi, kurban, insanlıkdışı görüldüğünde kolayca bastırılır. Toplama kamplarında mahkûmların üstünde doğru dürüst giysi yoktu, yetersiz beslenip ağır işlerde çalışmaya zorlanıyorlardı. Temiz kalmak imkânsızdı, birçok mahkûm kısa süre sonra kişisel temizliğine dikkat etmez hale geldi. Di-zanteri yaygındı, tuvaletler yetersizdi ve felaket durumdaydı, çalışma saatleri içinde helâyı kullanmaya genellikle izin verilmiyordu. Mahkûmlar sık sık kendi dışkılarıyla kaplıydı, korkuluk gibi görünmenin yanı sıra iğrenç de kokuyorlardı. Treblinka'nın komutanı Franz Stangel'e mahkûmların her halükârda öldürülecekken, neden böyle bir aşağılanmaya maruz bırakıldığı sorulduğunda, "Politikaları uygulamak zorunda olanlara, koşulları uygun hale getirmek için... Yaptıkları şeyi onlar açısında mümkün kılabilmek için" diye cevap verdi.³²

Bu düzenin zalimliği insan ırkına has bir durumdur çünkü hayal gücünün faaliyette olmasını gerektirir. İnsanın en değerli varlığının aşağı tarafını temsil eder. Bir insanı baştan aşağı kötü, sihirli güçlere sahipmiş ve bunları başkalarına zarar vermek için kullanıyor-

³² Gitta Sereny, *Into That Darkness* (New York: McGraw-Hill, 1974), s. 101 içinde alıntılandı.

muş gibi, hem aşağılık hem de tehlikeli görebilmek başka canlı türlerinde olmayan bir hayal gücü kapasitesi gerektirir. Başka bir kitapta insanın hayal gücü kapasitesinin biyolojik olarak uyarlanabilir olduğunu ileri sürmüştüm.³³ Hayvanlara karşı üstünlüğümüz ve çevreye sağladığımız kısmi hâkimiyet, doğuştan gelen ve bizi daha iyi bir şey icat etmeye zorlayan bir hoşnutsuzluğa bağlıdır. Ve hayal gücünün sınırı yoktur. İnsanın hem sanatta hem de bilimde elde ettiği en büyük başarılar onun hayal gücüne bağlıdır.

Ancak iyilik için kullanılabilecek bir şey, kötülük için de kullanılabilir. Dehşetin en büyük ressamı olduğu şüphe götürmeyen Goya, *Los Caprichos*' için önsözünde, "Mantığın terk ettiği fantezi, olmayacak canavarlar üretir; o canavarla birlik olur, o sanatın ve sanat mucizelerinin anasıdır," şeklindeki ünlü cümlesini yazarken, neler söylediğini biliyordu.³⁴ İnsan karşı konulamaz bir biçimde mantığın terk ettiği fantezilere kaptırır kendini. Son derece karmaşık bir evrende sadeliğin, siyah ve beyaz olarak bölünmüş bir dünyanın özlemini duyarız. Çok miktarda hayali kurgunun cazibesi, Tolkien'in *Yüzüklerin Efendisi*'nden bilim kurgu çizgi romanlarına kadar, işte bu vizyona bağlıdır. Maskelenmiş, rafine edilmiş ve her türlü kıyafete bürün-

³³ Anthony Storr, *Solitude* (New York: Free Press, 1988; Londra: Collins, 1989).

Goya'nın 1790'larda bakır levhaya kezzapla işleyerek yarattığı çizimler. Bunlar Goya'nın içinde yaşadığı İspanyol toplumunu akılsızlık ve ahlaksızlıkla suçladığı sanatsal deney araçlarıydı -çn.

Francisco Goya, *Los Caprichos*'a özdeyiş (New York: Dover, 1970).

müş kıyamet fantezileri kahramanlar, kötü adamlar ve benzerleriyle ilgili birçok romanın temelidir. Akli başına Freud bile hayatın Eros ve Ölüm arasında, “devlerin savaşı” adını verdiği bir mücadele olduğu sonucuna varmıştı.

İnsan dünyayı iyi ve kötü, koyunlar ve keçiler olarak ikiye böldüğünde keçilerin başına gelenler genellikle korkunçtur.

Ve yeni bir gökle yeni bir yer gördüm; çünkü evelki gök ve evelki yer geçtiler; ve artık deniz yok.

Ve mukaddes şehri, yeni Yerusâlimi, kendi zevci için hazırlanmış süslü bir gelin gibi, gökün içinden Allâhtan inmekte gördüm.

Ve tahttan büyük bir ses işittim: İşte, Allâhın çadırı insanlarla beraberdir, ve kendisi onlarla beraber oturacaktır, ve onlar kendi kavmları olacaklar, ve Allâh kendisi onlarla olacaktır;

Ve gözlerinden bütün gözyaşlarını silecek; ve artık ölüm olmayacak, ve artık matem ve ağlayış ve acı da olmayacak; çünkü evelki şeyler geçtiler, dedi.³⁵

Ama Yahya’nın bin yıllık tam bir uyum ve iyilik tasavvuru, Kıyamet Günü tarafından alt edildi. Ziklon-B gazı vererek insanları zehirleme, Yahya’nın hayal gücünün ötesindeydi ama ateş gölünün dibine itilmek, bundan ancak biraz daha az korkunçtur.

Ve ölüleri, büyükleri ve küçükleri, tahtın önünde durmakta gördüm; ve kitaplar açıldı; ve hayat ki-

³⁵ Vahiy 21:1-4.

tabı olan başka bir kitap açıldı; ve kitaplarda yazılmış olan şeylerden kendi işlerine göre ölümlere hükmolundu.

Ve deniz kendisinde olan ölümleri verdi; ve ölüm ve ölümler diyarı kendilerinde olan ölümleri verdiler; ve her birine kendi işlerine göre hükmolundu.

Ve ölüm ve ölümler diyarı ateş gölüne atıldılar. Ateş gölü, ikinci ölüm budur.

Ve her kim hayat kitabında yazılmamış bulundu ise, ateş gölüne atıldı.³⁶

³⁶ Vahiy 20:12-15.

“NASIL YAPILMALI?”

Kitabın bu son bölümü için seçtiğim başlık ironik, elbette. Çernişevski'nin ünlü romanı *Nasıl Yapılmalı?* “Rus görüşü üzerinde kelimenin tam anlamıyla çığır açıcı bir etki yaratan, bir sanat eseri misali grotesk bir sosyal Ütopya” şeklinde tanımlanır.¹ Lenin eseri çokça takdir etmiş, aynı başlığı kullanarak roman kadar ünlü bir makale kaleme almıştı. Kitabın bir önceki bölümünden anlaşılabilceği gibi, kendi görüşüm ciddi anlamda Ütopya karşıtıdır. *Homo sapiens* sahneye ilk çıktığından beri temel fiziksel ve psikolojik karakteristikler bakımından pek fazla değişmedi ve bu, artan kavrama gücünün ışığında, onun kötü kişilik özelliklerinin az da olsa değişmesi anlamında en büyük umudumuz. İnsanın zalimlik ve yıkıcılık potansiyelini ortadan kaldıramayız ama bu aleni ifadelerine yol açan şartları kısmen kontrol altına alabiliriz.

Melanie Klein'ın, onun çeşitli analizlerinin her bir çocuğun yetiştirilmesinin bir parçası haline geleceği-

¹ Isaiah Berlin, *Russian Thinkers* (Londra: Hogarth Press, 1978), s. 228.

ne ve sonuçta insan kininin yok olacağına dair umudunu paylaşmıyorum. Ortada tek amacı gerçeğe ulaşmak olan bir siyasi sistem, dini inanç, psikanalisttik yöntem, bilimsel tavır veya felsefi bir bakış açısı olduğuna inanmıyorum. Benim dogmam tüm dogmaların şüpheli olduğudur; ve bana dünyaya en büyük zarar, kendilerini dogmatik açıdan kesin olarak haklı görenler tarafından veriliyor gibime geliyor. Tamamen haklı olmak demek, farklı düşünenlerin tamamen haksız olmaları demektir. Tamamen haksız olanlar, elbette toplum için tehlikelidir ve dizginlenmeli ya da bertaraf edilmelidir. İşkence odası ya da gaz odasına giden yolun başlangıcı budur.

İnsan zulmünün ve yıkıcılığının kısmen kontrol altına alınıp bir şekilde yok edilebileceği konusunda umutsuz olduğum anlamına gelmiyor bu. Demek istediğim, elimde tek bir reçete, kapsamlı bir plan, ayrıntılı bir tasarı ve Ütopik bir vizyon yok. Devrimi değil, aşama aşama reformu hedeflememiz gerektiğini talep eden Karl Popper'a katılıyorum. Devrimler büyük ihtimalle yerini aldıkları eski rejim gibi hoşgöründen uzak ve otoriter yeni bir rejimle sonuçlanacak, tek taraflı olaylardır. 1917 Rus Devriminden sonra olan şey buydu. Ancak sosyal sorunlara tek bir çözümün olduğuna ya da her zaman haklı tek bir kişinin olduğuna dair kavramı terk ettikten sonra gerçek ilerlemeye imkân veren türden hayati bir tartışmayı yürütebiliriz. Kitabın bu bölümünün geri kalanı, muhtemelen aynı fikrin farklı kelimelerle tekrarlanmış hali olarak görülecek, ama bir tartışmayı canlandırması durumunda amacına ulaşacaktır.

Sıradan insanların şiddet tehdidi yüzünden gittikçe artan oranlarda telaşa düştüğü bir toplumda yaşıyoruz.

Birçoğumuz bir eşkıyanın saldırısına uğrama korkusuyla geceleri evden dışarıya çıkmaya cesaret edemiyor. Bu yeni bir olgu değil, büyük şehirlerimizin sokakları günümüzde on sekizinci yüzyılda olduğundan daha güvenli muhtemelen. 1900'lü yıllarda bile Londra'nın bir bölümü öylesine şiddet doluydu ki polis memurları bile yanlarında onlara eşlik eden biri olmadan gezmeye cesaret edemiyordu. Daha önce de belirtildiği gibi, agresif kişilik bozukluklarından mustarip kişilerin tümünü tedavi ve bertaraf edemeyeceğimiz ya da doğuşunu engelleyeceğimizden, şiddet suçları büyük toplumlarda bir ölçüde kalıcı olmaya devam edecektir.

Öte yandan kanıtlar, şiddet suçlarının büyük çoğunluğunun açık ara, toplumun alt tabakalarından gelen, büyük ihtimalle ihmal edilmiş, takdir edilmemiş ve değersiz hisseden bireyler tarafından işlendiğini gösteriyor. Eşitsizliği azaltacak, yoksulluğu hafifletecek ve insanlara sosyal bakımdan saygın işler temin edecek, dolayısıyla insanların özgüvenini yükseltecek her türlü önlem, muhtemelen şiddetin seviyesini de azaltacaktır. Sert cezalar, ayrıntılarıyla açıkladığımız nedenlerden ötürü, büyük ölçüde etkisizdir.

Bu ifadeler klişedir ama hâkimler ve devletler hapis cezalarının süresini arttırmanın veya bedensel ceza, idam cezasını kaldırmış ülkelerde bu cezaları geri getirmenin caydırıcı olacağına hâlâ inandıklarından, yinelenmesi mecburidir.

Çocuk yetiştirmede cezai yöntemlerin, kitabın 2. bölümünde altı çizilen nedenlerden ötürü, saldırgan çocuklar yetişmesine neden olacağına dair güçlü deliller vardır. Bu bakımdan çocuk yetiştirmede, elimizden geldiğince bu tür yöntemlerin kullanımını engel-

lemeliyiz. Örneğin hem okulda hem de evde bedensel cezalara, bu tür cezaları terk etmenin şiddete yönelik davranışları arttırmaktan ziyade azaltacağına dair güvenli bir beklentiyle, aktif biçimde karşı çıkabiliriz.

Şiddeti alışkanlık haline getirmiş birçok insanın, çocukluktan itibaren diğer insanlarla yakın ve olumlu ilişkiler geliştirmekte başarısız olduğuna inanmamız için nedenler vardır. Bazı durumlarda bağlanmadaki başarısızlığın izi genetik bozukluklara, beyin hasarlarına, olgunlaşmadaki gecikmelere; bazı vakalardaysa yetersiz, reddedici veya sert cezalara başvuran ebeveynlere kadar sürülebilir. Sevgi göstermekle kalmayıp olumlu kişilikleriyle örnek teşkil eden ebeveynleri olan çocukların, ileride şiddete yatkın olmayan şefkatli ve sevecen yetişkinler olma ihtimallerinin büyük olduğunu doğrulamak basmakalıptır. Bütün ebeveynler böyle olsaydı, şiddete daha az rastlayacağımıza emin olabilirdik ancak ebeveynlerin doğru düzgün davranacağını garanti altına almanın hiçbir yolu yok.

Çocuk yetiştirme yöntemleri hakkında söylenebilecek mantıklı başka bir şey var mı? Çocukluğun ilk dönemlerindeki tecrübeler ve daha sonraki yıllarda sergilenen davranışlar arasındaki ilişki, psikiyatrların ve eğitimcilerin düşündüğünden çok daha karmaşık ve şüphelidir. Jerome Kagan'ın işaret ettiği gibi, çocuklukta yaşanan olayların yetişkinlikteki mutluluk için kritik olduğu savı güvenli bir temele oturtulmamıştır. Çocuklar yaradılış gereği farklıdır ve "tüm çocuklar için geçerli olacak en iyi yöntem diye bir şey muhtemelen yoktur."² Kagan kaygıya karşı hassasiyet

² Jerome Kagan, *The Nature of the Child* (New York: Basic Books, 1984), s. 39.

gibi özelliklerin bebeklerin bir bakıcıya kişisel özelliklerin gelişimi için zaman bulacak kadar bağlanmadan çok daha öncesinde, ilk günlerinden itibaren değişken olarak saptanabileceğine inanır.

Dahası farklı kültürlerde ve farklı çağlarda bebekler ve ihtiyaçları konusunda değişik varsayımlar yapılmıştır. Freud'un orallıkla alakalı hipotezi, Melanie Klein'in çocuksu saldırganlık teorileri ve Piaget'nin bilişsel gelişim fikirleri, gözlemden ziyade tarihsel kültürel önyargıları yansıtır. Küçük çocuklara tamamen bağımlı gözüyle bakan Amerikalılar, bunun zamanla vazgeçilecek bir şey olduğunu düşünür. Japonlar küçük çocukların kendilerini bir dereceye kadar idare edebileceklerini düşünür; kendi kendini idare, yetişkinlerle işbirliğinin garanti altına alınması amacıyla yumuşatılmalıdır.

Kagan erken dönem tecrübelerin ve çocukluktaki kişisel özelliklerin yetişkinlikte ne kadar korunduğu konusuna şüpheci yaklaşmakta haklı olsa da, araştırmanın genç erkeklerde saldırgan davranışın muhtemelen devam edeceğini ortaya koyduğunu da belirtir. "Yedi yaşında saldırgan olan bir erkek çocuk, ergenliğinde muhtemelen zorbalık yapacaktır."³ Kagan şunu da kabul eder:

Küçük çocuğun bağlılığının duygusal niteliğindeki değişimin hassasiyetini ölçemesek de bu fikrin kuramsal anlamda işe yaradığına inanmamız için iyi bir neden var çünkü ihmalkâr bir çevrede yaşayan çocukların büyük bölümü öngörülebilir-

³ A.g.e., s. 100.

liğin ve sıcak ilginin faydalarından istifade eden çocuklara kıyasla daha korku dolu, daha kararsız ve daha az neşeli oluyor.⁴

Bu kitabın ilk edisyonunda, çocuk yetiştirme konusunda farklı yöntemler denenerek daha fazla araştırma yapılması talebinde bulunmuştum. Aynı zamanda Netsilik Eskimoları hakkında özel bir araştırma yapmış bir antropolog olan Richard de Boer’le yazışmalarımdan alıntı yapmıştım. De Boer çocuk bakımında, “dördüncü üç aylık” dönem olarak bilinen, anneliğe özgü bir yöntem kullanan kültürlerde, söz konusu çocukların yetişkinliklerinde kişilerarası saldırgan tepkilerin ortaya çıkmasının imkânsız ya da çok zor olduğunu iddia ediyordu. Bu yöntem yeni doğmuş bebeğe, kısa süre önce çıktığı ana rahmine çok benzer bir ortam temin edilmesi çabasından oluşur.

Bu toplumlarda bebekler sürekli kucakta taşınır, geceleri onlarla birlikte uyunur; duyuşal iletişim yolu dokunmadır ki bebeğin uyarıcılığına (örneğin emme ve aranma refleksine) karşılık verilmesini kolaylaştırır, bebeğin ağlamasının önüne geçer, bebeğin plasentanın uzlaştırıcı fonksiyonları vasıtasıyla sürdürülen homeostazın yapıldığı yerde, rahim içindeyken alacağı keyfi almamaktan ötürü hissedeceği hüsrânı engeller.⁵

⁴ A.g.e., s. 71.

Organizmada normal şartların devamlılığı –çn.
Richard de Boer, özel sohbet.

Bu yöntem bebek bağımsız hareket edebilene dek sürdürülür. De Boer saldırgan davranış kalıplarının doğuştan olmadığını, harici zıt uyarıya karşılık olarak şifrelendiğini iddia eder. Başka bir deyişle De Boer hüsransaldırganlık varsayımının bir versiyonunu ortaya koyar. Bebekler hüsransaldırganlık hiç hissetmediğinde, yaşamlarının ilerleyen dönemlerindeki saldırgan davranışın temelini oluşturan şartlı tepki ve hücrel yapı geliştirmeyecektir.

Eskimo toplumunun Batılılar müdahil olana dek, göreceli barışçıl bir topluluk olduğu kesinlikle doğrudur. Bireyler arasında tartışma çıktığında Eskimolar bu durumun üstesinden alışkanlık haline gelmiş şarkı yarışmaları ve davul düellolarıyla gelir. Richard de Boer bunu şöyle betimliyor:

Eskimo kültürünün ayırt edici özelliği, sosyal ve ekonomik anarşidir. Toplumda lider, şef ya da patron yoktur ve hiçbir Eskimo bir başka Eskimo için çalışmaz, ama birçok Eskimo genelde birlikte çalışır. Egemen hiyerarşiler insan türünde doğuştan değildir, egemen davranış öğrenilir... Eskimolar beş bin yıldan uzun süredir Karl Marx'ın prensiplerini uygulamış ve bu zaman zarfında herhangi bir tür egemen hiyerarşiye başvurmadan, alışılmamış bir biçimde varlığı sürdürülebilir ve istikrarlı bir kültürü devam ettirmiştir.⁶

Bazı antropologlar "doğal" insanın rekabetçi, düşman, sahiplenici veya yıkıcı olmadığını doğrulamakta ve

⁶ A.g.e.

de Boer'in Eskimo tanımını yansıtan, okuma yazma bilmeyen diğer birkaç toplumu örnek göstermektedir.

Bu toplumların paylaştığı ayırt edici özelliklerden biri, son derece küçük olmalarıdır. Bir diğeryse hızla yok olmalarıdır. Antropologlar tarafından cennet gibi terimlerle betimlenen bazı toplumların, daha sonraları, baştaki gözlemlerin gösterdiğinden çok daha saldırgan olduğunu unutmamalıyız. Yine de çocuk yetiştirme yöntemlerinin farklılığının hayatın ilerleyen dönemlerindeki davranışı etkileyebileceğini ve bu konuda uzun vadeli, tamamlayıcı araştırmalara çok ihtiyacımız olduğu konusunda açık fikirli davranmak önemlidir. Kişisel anlatıma dayalı olarak, bebeklerin doğumdan hatırı sayılır bir süre sonrasına kadar anneye çok yakın temasta tutulmasının sonuçlarından etkilendim; bebeğin, istediği zaman beslenmesi düşüncesini destekliyorum ve uzun süre ağlamasına izin verilmesine karşıyım. Bu şekilde yetiştirilen çocukların daha dengeli, daha güvenli ve daha duyarlı olduğunu düşünüyorum ama bu ispatlanmamış bir fikir sadece.

Daha önceleri alkol fiyatlarının üç misli arttırmanın şiddeti azaltacağını öne sürmüştüm ki öyle de olurdu. Ancak hükümetler alkol vergilerinden büyük gelir elde ediyor, bu bakımdan tüketimin sürdürülmesi onların çıkarına. Dahası, makul alkol tüketimi değerli bir kaynak. Geçmiş tecrübelerden bildiğimiz üzere, yasaklama işe yaramadığı gibi, organize suç teşvik etmek ve her türlü haraç kesme, şantaj benzeri felakete yol açan sonuçlar doğuruyor. Şiddet suçları ve alkolle ilişkin yapılması gereken şey, ortada kesin, kolay bir çözümün olmadığı bir meseleye iyi bir örnek

teşkil eder. Bu tam olarak amirane talimatlarla çözülemeyecek türden bir sorundur ancak bilgili, demokratik tartışmaların sonrasında ulaşılabilecek bir anlaşmayla ıslah edilebilir. Son zamanlarda artan ve günümüzdeki sokak şiddetine büyük katkıda bulunan uyuşturucu kullanımı da benzer, ancak sahip olduğumdan daha fazla uzman bilgisi gerektiren bir sorundur.

Ateşli silahların etkin kontrolünün, ruhsatsız silah bulunduran kişilere ağır cezalar verilmesiyle birlikte yürütülmesinin, bu tür önlemler alınmamış ülkelerde cinayet olaylarının azalmasını sağlayacağına hiç şüphe yoktur. Benzer düşünceler özellikle şiddet için tasarlanmış bıçaklar ve muşta gibi diğer silahlar için de uygulanabilir. Öldürücü silahlara kolayca ulaşmak, normalde kısa sürecek tartışmaların trajediyle sonuçlanma riskini artırır. Bu durum bir başka klişeyi doğuran kadar aşikârdır ama hepimizin bildiği gibi bazı hükümetler gerekli yasal önlemlerin alınmasında son derece gönülsüz davranıyor.

Sansür hâlâ tartışmalı bir meseledir. Okuma malzemelerinin şiddet davranışlarının doğrudan nedeni olduğunu gösterecek çok az neden bulunduğu konusunda genel bir mutabakat var gibi görünüyor. Her halükârda şiddet suçu işleyen birçok kişi eğitimsizdir. Cinsel suç işleme ihtimali olanlar ve olmayanlar arasında pornografi bulundurma anlamında bir fark olmadığını daha önce belirtmiştik. Şiddet edebiyatını sansürlemeyi talep ediyorsak, Yaelin'in Sisera'ya yaptığı'nın gerçekleştirilmesi veya Çarmıha Gerilmenin

Yaelin, çadırına sığınan Sisera'yı çadır kazığını kafasına saplayarak uykusunda öldürür *bkz.* Hakimler 4 -ed.n.

tekrarlanması korkusuyla İncil'i de yasaklamamız gerekir. Üstelik çocuk edebiyatının büyük bölümünü de kanundışı ilan etmemiz gerekir. Mitler, efsaneler ve peri masalları genellikle aşırı şiddet sahneleri içerir. *Odysseia* da Polyphemus kör edilirken, kızgın zeytin dalının gözüne saplanmasıyla birlikte devin gözü çatırdar ve tıslar, dev acıdan çılgına döner ama kimse bizden *Odysseia*'yı sansürlememizi istemez.

Sinema ve televizyonda şiddet sahneleri izlemenin etkisi belki farklı bir konudur. Bazı deneysel psikologlara göre, laboratuvar çalışmaları şiddet sahnelerinin izlenmesinin saldırgan eylemelere neden olduğunu ve bireylerin bu tür sahneleri izleyerek şiddetin yeni çeşitlerini öğrenebileceğini göstermektedir. Bazıları da laboratuvar araştırmalarının genellikle gerçek hayattan uzak olduğuna işaret ederek bu tür çalışmaların geçerliliğini tartışmaktadır. Britanya Müstehcenlik ve Film Sansür Komitesinde (Williams Komitesi) görevliken, incelediğimiz kanıtlar bizi, şiddet sahnelerini izlemenin şiddet eylemlerine etkisinin "ispat edilememiş" olarak görülmesi gerektiği sonucuna götürdü.

Ancak tiksindirici cinsten şiddet ve zulüm davranışlarını açıkça tasvir eden birçok film izledik. Bu filmlerin çoğu acı çektirmenin ve sakatlamamanın zevk verdiği fikrini yayıyor ya da güçlendiriyordu ve komiteden bazı kişiler, ki aralarında ben de vardım, başta teoride sansüre karşı olsak da duygusal gelişimini henüz tamamlamamış genç insanlar üstündeki belirsiz etkileri nedeniyle bu tür malzemelerin kontrol edilmesi gerektiğinde hemfikir olduk. Ancak sansür en alt düzeyde tutulmalıdır. Zevkleri oturmuş insanlar sansürün etrafından dolaşmanın bir yolunu her zaman bulacaktır,

dolayısıyla sansür ne kadar yaygın olursa bu zevkleri tatmin etmek için tasarlanmış yeraltı suç faaliyetleri de o kadar çok olur. Televizyon ve filmlerde şiddetin betimlenmesinin yasaklanmasının, uygulanabilir olsa bile, toplumda şiddeti büyük ölçüde azaltıcı etki yaratacağı fikri neredeyse tam bir yanılsamadır. Şiddetin kökleri, belirttiğimi umduğum üzere, çok daha derindir.

İtaat rolünün zulümle ilişkisi son bölümde incelenmişti. Emirler iğrenç zulüm içerdiğinde, insanın o emirlere uyma eğilimini azaltmak için yapılabilecek bir şey var mıdır? Sosyal yaratıklarda itaat biyolojik açıdan uyarlanabilir olduğundan, istesek bile, kendimizi itaat etme eğiliminden kurtaramayız. (De Boer'ın tüm hiyerarşik davranışların doğuştan olmaktan ziyade öğrenildiğine dair düşüncesine katılamayacağım.) Ama bu iki ucu keskin eğilimin işleyişinde değişiklik yapılabilir. Günümüzde askeri eğitim bile, geçmiş yıllara kıyasla doğrudan, sorgusuz sualsiz itaat konusunda daha az ısrarcıdır. Modern "geleneksel" savaş hali, operasyonların büyük ordulara kıyasla daha özerk küçük birimler tarafından yürütülmesini ve bağımsız kararlar alma gücüne sahip subaylar ve resmi olmayan görevliler tarafından yönetilmesini destekliyor.

Nazi savaş suçlularının yargılandığı Nuremberg duruşmalarıyla, Vietnam ve diğer yerlerde canavarca suçlar işlemiş askerlerin duruşmaları, itaatin vahşet için artık geçerli bir mazeret sayılmayacağını göstermiştir. 1945'ten beri detaylı insan hakları yasası uluslararası hukukta yer almıştır. Bu yasaya itaat komutanlar, hapishane yetkilileri, hükümet görevlileri ve benzerlerine itaatten daha üstündür. Örneğin işkence yapmayı reddedenler işlerini, özgürlüklerini, hatta

bazı ülkelerde hayatlarını tehlikeye atıyor olabilir ama tüm uluslararası insan hakları dokümanları “kimsenin işkenceye veya zulme, insanlıkdışı onur kırıcı muamele veya cezaya maruz kalmayacağını” beyan eder.

Bir Amerikan federal mahkemesi, bu yasaklamanın *geleneksel* uluslararası hukukun bir parçası haline geldiğini, bu nedenle sadece anlaşmanın taraflarını değil, tüm ulusları bağladığını kabul etmiştir. Ve aynı mahkeme şunu ifade etmiştir: “İşkenceci –kendinden önceki korsanlar ve köle tüccarları gibi– *hostis humani generis* [tüm insanlığın düşmanı] haline gelmiştir.”⁷

İşkence sürmektedir elbette ama ortada bunu yasaklayan uluslararası bir yasanın olduğu gerçeği vardır ve artık işkencenin insanlığa karşı işlenen bir suç gibi görünmesi, işkencecilerin adaletten kaçmalarını gittikçe zorlaştıracak, kısmi caydırıcı rol üstlenecektir.

Tıp insanları işkenceyle alakalı özel bir konumdadır ve işkenceyi önlemekte rol oynayabilirler. Hapishane ve askeri hizmetlerde görevli doktorlardan, işkencenin de yapıldığı sorgulamalardan önce sık sık mahkûmları muayene etmeleri, ileri sorgulamaya/işkenceye maruz kalmaya elverişli olup olmadıklarını değerlendirmeleri istenir. Bu tür muayenelerin amacı öncelikle, mahkûmun ölümüne neden olmanın sonuçlarından kaçınmak isteyen işkenceciyi korumaktır. Britanya Tıp Derneğinin *Tıp Ahlakı Kılavuzu* açıkça şunu ilan eder:

⁷ Paul Sieghart, *The Lawful Rights of Mankind* (Oxford: Oxford University Press, 1985), s. 113-14.

Doktorların bir kişiyi, baskı altında veya işkenceyle sorgulanmadan önce muayene etmesi ahlakdışıdır. Doktor sorgulamada veya işkencede hiçbir şekilde yer almasa bile, hastayı sorgulama öncesi muayene etmesi, işkenceye göz yumması olarak yorumlanabilir.

Doktorların işkencenin etkilerini tedavi etmesi veya etmemesi gerektiği, hastanın yardım isteyip istememesine bağlıdır. Doktorun kendisi yaralanmanın nedeni ne olursa olsun hastasına yardım etmek için tüm yeteneklerini kullanmaya hazır olmalıdır. Ancak işkence kurbanı ölmeyi tercih ederse, doktor hastasının arzusunun saygı göstermek zorundadır.⁸

Demokratik ülkelerde bile kısmen halkın çok az erişimi olduğu, dolayısıyla gözlemenin çok zorlaştığı kapalı kurumlar olmaları nedeniyle, hapishanelerde çok sayıda zulüm yaşanmaktadır. Psikiyatr eğitimim esnasında iki Britanya hapishanesinde çalıştım. Hapishaneye girme ayrıcalığının sonucunda öğrenebileceğim herhangi bir şeyi kamuoyuna açıklamayacağımı söz vermemle alakalı Resmi Sırlar Yasasını imzalamam istendi. Bu saçma bir taleptir. Mahkûmların bireysel vaka geçmişleri, onların rızaları olmadan açıklanamaz ama bunun dışında hapishanede olan her şey kamuya mal edilmelidir. Kuzey İrlanda'daki hapishanelerde uygulanan sorgulama yöntemlerinden bildiğimiz üzere, ketumluk ve gereksiz gizlilik istismarı teşvik eder. Bu durum 1970'lerin ba-

⁸ *The Handbook of Medical Ethics* (Londra: British Medical Association, 1984), 6.15, 6.16. bölümler, s. 44.

şında ilk kez gün ışığına çıktığında kamuoyu şok oldu ve birçok soruşturma açıldı. Hikâyeyi başka bir yerde anlattım⁹ o yüzden kısa bir özet geçeceğim.

Terörist şüphesiyle gözaltına alınmış adamlar uykusuz bırakılmış, sadece az miktar ekmek, su verilmiş, kolları ve bacakları iki yana açılıp duvara dayanmış halde saatlerce ayakta bekletilmişti. Dahası hiçbir şey görmemeleri için başlarına kapüşon geçirilmişti ve başka bir şey duymasınlar diye sürekli “parazit” sesine maruz bırakıldılar. Bu muameleden saatler veya günler sonra, tutuklular halüsinasyon gibi çeşitli psikiyatrik belirtiler göstermeye başladı, bazıları akıllarını yitireceğine inanır hale geldi. Serbest bırakılanlarla ilgili daha sonra devam eden tamamlayıcı araştırmalar uykusuzluk, asabiyet ve depresyon gibi psikiyatrik rahatsızlıkların, bu kişilerin işkenceyle sorgulanmalarının ardından aylar sonra devam ettiğini gösterdi. Britanya Başbakanı Edward Heath çok sayıda protestonun ardından, sorgulama esnasında bu tür yöntemlerin kullanılmasını yasakladı. İrlanda, Strasbourg’daki Avrupa İnsan Hakları Komisyonunda Britanya aleyhine dava açtı. Komisyon üyeleri sorgulama esnasında kullanılan yöntemlerin işkence anlamına geldiğine karar verdi ancak İnsan Hakları Mahkemesi daha sonra, çektirilen acıların, “insanlık dışı ve onur kırıcı muamele” örneğinin bir temsili olsa da işkence anlamına gelmediğine karar verdi. İçler acısı bu hikâyeyi hatırlatmamdaki sebep, sorgulamaların

⁹ Anthony Storr, *Churchil’s Black Dog, Kafka’s Mice, and Other Phenomena of the Human Mind* (New York: Grove Weidenfeld, 1988; Londra: Collins, 1989), s. 303-7.

sorumluluğunu alabilecek üst rütbeli bir subay veya polis gözetimi olmaksızın yürütülmüş olması. Bu tür suiistimaller ancak kapalı kapılar ardında gerçekleşebilir. Hapishaneler soruşturmalara daha kolay açılsaydı zulmün büyük bölümü hiç şüphesiz önlenebilirdi.

Kitabın son bölümünde fail ve kurban arasındaki fiziksel mesafeyi uzatmanın, şiddeti ve zalim davranışları kolaylaştırdığını görmüştük. Bunu önlemek için yapılacak fazla bir şey yoktur. İnsanları uzaktan öldüren silahların icadını yok sayamayız veya tüm savaşların yüz yüze yürütülmesinde ısrarcı olamayız. Ancak bir tüfek mermisi insan bedenine saplandığında, bir köye tahrip gücü yüksek bir bomba atıldığında, bir şehre nükleer bomba bırakıldığında neler olduğunu gerçekten anlanmasını sağlayabiliriz. Televizyonda şiddete karşı çıkılmasının nedenlerinden biri yeterince şiddet içermemesidir. Sam Peckinpah ve diğer bazı yönetmenlerin filmlerinde çok kan dökülmesinin protesto edilmesine rağmen, bu hâlâ sterilize edilmiş şiddettir ve sahte olduğunu bildiğimiz için hoş görülebilir. Bir insan midesinde vurulduğunda bağırsaklarının dışarı sarktığını görmeyiz. İnsanların acıyla kustuğunu, büzücü kasların kontrolünü kaybettiğini de. "Medya şiddet tasviri yapmaz, şiddetin sansürlenmiş tasvirini yapar. Filmlerin gerçekliğin peşinde olduğu zamanlarda, büyük bir olasılıkla yasaklanmaları, ancak şiddeti idealize ettiklerinde yasaklanma olasılıklarının düşük olması gariptir."¹⁰ Televizyon ve filmlerde şiddetin ol-

¹⁰ Norval Morris ve Gordon Hawkins, *The Honest Politician's Guide to Crime Control* (Chicago: University of Chicago Press, 1970), s. 83.

duğundan daha korkunç biçimde gerçekçi gösterilmesi gerektiğini savunmuyorum. Ancak savaşlarda, toplama kamplarında ve aşırı şiddetin kullanıldığı diğer durumlarda gerçekten neler olduğunu gösteren fotoğraflar ve kayıtların muhafaza edildiği sergilerin, müzelerin olmasının önemli olduğunu düşünüyorum.

Kitabın 1. bölümünde insan yıkıcılığı ve şiddetine yönelik sorunlarla alakalı endişelerimin, toplama kamplarını konu alan aktüalite filmleriyle kışkırtıldığını hatırlatmıştım. Bazı insanlar söz konusu dehşetin baştan aşağı belgelenmesinin ve halka sürekli hatırlatılmasının garanti altına alınmasının, Yahudilerin ruhsal sağlığı açısından doğru olmadığını düşünüyor. Aynı fikirde değilim. İnsan çok çabuk unuttur; üstelik nahoş olayları hoş olaylara göre daha da çabuk unutma eğilimindedir. Gelecek kuşakların insan doğasının ne kadar derinlere batabileceğini anlaması, insan zulmünün ve yıkıcılığının sınırı olmadığını fark etmesi hayati önem taşır; böylece bu tür şeylerin tekrarlanmaması için ne tür adımlar atabileceklerini görürler.

Aynı düşünce nükleer silahların kullanımı için de uygulanabilir. Hiroşima'ya atılan bomba 140.000 kişiyi öldürdü, Nagazaki'ye atılan bombaysa 70.000 kişiyi. Büyük bir yıkıma uğramış Hiroşima ve Nagazaki fotoğraflarını hepimiz hatırlıyoruz ama kaç insan hayatta kalanların yaralarını, nükleer bombanın etkisiyle meydana gelen hastalıkların kaç kişinin ölümüne yol açtığını ve sonraki nesillerde neden olduğu genetik bozuklukları inceledi? Böylesi korkunç şeylerden uzak dururuz, çünkü bu kadar çok gerçeği kaldıramayız.

İnsanın paranoyak potansiyeli adını verdiğim şeyi azaltmak veya değiştirmek için bir şey yapılabilir mi?

Sürekli nükleer imha tehdidi altındaki bir dünyada yaşarken, hiçbir grup veya ülkenin bir diğerini tamamen kötü olarak algılamaması, dolayısıyla onu tamamen yok etmenin yollarını aramaya kalkışmaması özellikle önemlidir. Kötümserler insanların tarihten hiçbir şey öğrenmediğini iddia eder ama ben zulümlere ve soykırıma yol açan sosyal durumlar ve krizler hakkında yavaş yavaş daha çok şey öğrendiğimize inanıyorum. Doğal felaketlerden veya sosyal çalkantılardan kaçınmayız ama Batı ülkelerinin modern bilginin ışığında, eskisine kıyasla felaketlerin veya siyasal değişimlerin sonucunda günah keçileri yaratma ve zulüm başlatma ihtimallerinin daha düşük olduğunu düşünüyorum. Tarih eğitimi çok fazla şey başaramayabilse de bazı şeyleri başarabilir. Yahudi Soykırımı o kadar korkunçtu ki bir ulusun yaşadığı sıkıntıların suçunu bir azınlığa veya dışlanmış bir gruba yüklemek eskisi kadar kolay olmayabilir. Nükleer silahlar o kadar korkunç ki dünya savaşından kaçınmamızı kolaylaştırabilirler.

Çoğumuzu endişelendiren ve telaşa düşüren şey, dini fanatizmin yükselmesinden doğan sorunlardır. Çok sayıda ateşli militan gerçeğe sadece onların ulaşabileceğine, diğerlerininse kâfir olduğuna ikna edildiği sürece söz konusu tehdidin altındayız demektir. Lord Acton'ın iktidarla alakalı ünlü ifadesi başka bir tehlike için kullanılabilir. Dogmanın yozlaşma eğilimi vardır, su katılmamış dogma ise kesinlikle yozlaşır.

DİZİN

VIII. Innocent, Papa 144

Acton, John Dalberg, Lord
175

Adler, Alfred 34, 116

Agonik tavır 32, 33

Aline ve Valcour (de Sade) 103

Allerton, Robert 19, 63

Amerikan Psikiyatri Derneği
45

Antik Atina 92

Antisemitizm 149, 150

Arendt, Hannah 127, 128

Auschwitz 123, 150

Beach, Frank A. 79

Beauvoir, Simone de 97, 98

Belsen 12

Berkowitz, Leonard 54, 55

Bettelheim, Bruno 127, 128

Birahane Darbesi 153

Birinci Dünya Savaşı 27, 112,
153

Blake, William 17

Bolşevikler 153, 154

Boyle, Jimmy 19

Brady, Ian 81

Britanya Tıp Derneği 170

Brittain, Robert 84

Brown, Roger 87, 88, 131,
132, 133

Buchenwald 127

Burakumin 136, 137

Calhoun, J. B. 39, 40

Chance, Michael 32, 33, 87, 89

Christie, John 81

Cleland, John 105

Cohn, Norman 142, 147, 149,
151

Dachau 127

de Boer, Richard 164, 165, 166,
169

de Waal, Frans B. M. 86, 87,
90

Doyle, Conan 98

Dünya Sağlık Örgütü 45

Düşlerin Yorumu (Freud) 92

Eichmann, Karl-Adolf 127, 128

Eysenck, Hans J. 48, 78

- Fanny Hill** (Cleland) 105
Faust, Beatrice 99
femme fatale 110
Fenichel, Otto 106
Freud, Sigmund 11, 21, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 34, 92, 93, 110, 111, 112, 113, 115, 116, 138, 157, 163
Fuller, J. F. C. 151
Gandhi, K. Mohandas 135
Garble, Betty 88
Gardiner, Muriel 63
Gilbert, W. S. 98
Goebbels, Joseph 150
Goodricke-Clarke, Nicholas 152, 153
Gosselin, Chris 101
Goya, Francisco Jose de 156
Grenfell, Julian 23
Grese, Irma 123
Groth, A. N. 85
Haz İlkesinin Ötesinde (Freud) 27
Heath, Edward 172
Heath, Neville 60, 81
Hebb, Donald 15
Hedonik tavrı 32, 33
Hermes 92
Himmler, Heinrich 152
Hindley, Myra 81
Hitler, Adolf 140, 150, 152, 153
Horney, Karen 113
Howells, Kevin 67, 68, 101
ICD9 45
Itani, Junichiro 90
İkinci Dünya Savaşı 12
İncil 168
Jung, Carl 34, 93
Kagan, Jerome 162, 163
Kavgam (Hitler) 153
Kayıp Zamanın İzinde (Proust) 94
Kinsey ekibi 80, 81, 98, 99
Kipling, Rudyard 98
Kittrie, Nicholas 49, 71, 72
Klein, Melanie 26, 34, 139, 159, 163
Konner, Melvin 79, 80
Kötülüğün Sıradanlığı (Arendt) 128
Kramer, Heinrich 144, 145
Kürklü Venüs (Sacher-Masoch) 96
Kürten, Peter 81
Lawrence, T. E. 114
Lenin, V. I. 159
Liebenfels, Lanz von 152
List, Guido von 152
Lorenz, Konrad 129, 130
Los Caprichos (Goya) 156
Malleus Maleficarum (Kramer ve Sprenger) 144, 145, 146
Marcus, Steven 104, 107, 108
Marx, Karl 165

- Maslow, Abraham 88
 Matthiessen, Peter 37
 Menken, Adah Dolores 95
 Milgram, Stanley 123, 124, 125, 128, 129
 Moors Cinayetleri 81
 Morris, Norval 73, 74, 173

 Nilsen, Dennis 83, 84, 85

Odysseia (Homer) 168
 Orwell, George 132

 Parker, Tony 19, 60, 61, 62, 63
 Pasolini, Pier Paolo 104
 Peckinpah, Sam 173
 Piaget, Jean 163
 Popper, Karl 160
 Proust, Marcel 94, 95, 96
 Puccini, Giacomo 110

 Rank, Otto 34
Romeo ve Juliet (Shakespeare) 22
 Romilly, Sir Samuel 61
 Rosenberg, Alfred 150
 Rosetti, D. G. 95
 Rycroft, Charles 22, 23, 24

 Sacher-Masoch, Leopold von 77, 78, 96, 97, 115
 Sade, Marquis de 77, 78, 85, 95, 96, 97, 98, 103, 104
 Sadomazoşizm 44, 77, 78, 88, 95, 96, 98, 99, 100, 101, 102, 104, 107, 108, 111, 112, 115, 116

Saldırganlığın Açıklaması (Siann) 14
Saldırganlık (Berkowitz) 54
 Schilder, Paul 24, 25, 26
 Schultz, Adolph 40
 Siann, Gerda 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21
Sodom'un 120 Günü (de Sade) 97, 104
 Spengler, Andreas 78
 Sprenger, James 144, 145
 Stangel, Franz 155
 Stekel, William 34
 Streicher, Julius 150
 Sutcliffe, Peter 83, 84, 85
 Swinburne, Algernon 95, 96, 97

 Thompson, Clara 25
Tıp Ahlakı Kılavuzu 170
Times (Londra) 150
 Tolkien, J. R. R. 156
 Trivers, R. L. 18

 Williams, Emlyn 52, 81
 Williams Komitesi 168
 Wilson, Angus 98
 Wilson, Glenn 78, 101
 Winnicott, D. W. 25, 31
 Wynne-Edwards, V. C. 38

Yüzüklerin Efendisi (Tolkien) 156

 Zuckerman, Solly 40

Anthony Storr'un en son bulguları ve psikoterapist olarak kendi birikimlerini dikkate alarak tamamen yeniden kaleme aldığı *İnsan Yıkıcılığı*, insanlığın kötülük kapasitesini inceliyor. Kitap saldırganlık, nefret ve zalimlik kapasitemizle alakalı psikolojik ve psikiyatrik bulgular sunuyor.

Storr soykırım, ırksal çatışma ve şiddetin büyük ölçekli diğer dışavurumlarına ışık tutma çabasıyla, bizleri bireysel davranışlardan grup ve ulusların davranışlarına dair kolay çıkarımlar yapmamamız için uyarıyor ve agresif kişilik bozuklukları, sadomazoşizm ve paranoyak hezeyan mekanizmaları üzerine aydınlatıcı tartışmalar açıyor. İlk kez 1972'de yayımlanan *İnsan Yıkıcılığı*, insan ruhunun bazı en karanlık köşelerini aydınlatan bilimsel, kapsamlı bir çalışma.



ALFA



alfakitap



alfakitap



alfakitap

www.alfakitap.com



ARAŞTIRMA